

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 17 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

Сесія Генеральної Асамблеї ООН:

український контекст в оцінках експертів.....4

Потіха А.

«Карпатська вісімка»: ідея і перспективи в оцінках

експертів.....16

Аулін О.

Шостий саміт Кримської платформи: оцінки учасників.....25

Економічний ракурс

Кулицький С.

Експорт аграрно-продовольчої продукції України на п'ятому році повномасштабної війни: стан, нові ризики та проблеми розвитку.....31

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....37

Сучасні дослідження та розробки академічної науки..... 41

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки..... 52

Нагороди та відзнаки.....57

До уваги держслужбовця

С. Блиндарук, мол. наук. співроб. ВНБІ НБУВ

Матеріали до біобібліографії М. П. Драгоманова

(Закінчення. Початок у № 16)60

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

Шановні українці, українки!

Увесь день сьогодні атаки «шахедів». Багато реактивних. Вже більш ніж 120 дронів, 90 з них реактивні, на жаль, були влучання, на жаль, є жертви.

Станом на цей час відомо, що дев'ять людей загинули в різних наших регіонах. Мої співчуття рідним і близьким. Більше 80 людей постраждали. У Києві реактивний «шахед» влучив у будівлю Академії наук, була пожежа. Одну людину досі шукають під завалами. Була вбита цим «шахедом» асистентка В. Горбуліна. Сам він був травмований і зараз перебуває удома. Знищено кілька поверхів фактично основного офісу Академії наук. Прямо навпроти цієї будівлі будинок Центральної Ради, поруч – пам'ятник Михайлу Грушевському. Черговий російський удар, який показує всю тупість російської війни і взагалі тупість російської держави. Інший реактивний дрон ударив по будівлі лікарні в Києві. У Дніпрі – жорстокий удар по бізнес-центру, в Одесі – по звичайному будинку. Були удари по сході України – по Сумщині, Харківщині. Один із реактивних дронів долетів до кордону з Польщею. Загальний відсоток збиття дронів на сьогодні – 70. Це і звичайні, і реактивні «шахеда», але щодо реактивних, на жаль, менше, на жаль, значно менше, ніж потрібно, поки що так – 57 відсотків, і нові перехоплювачі активно випробовуються. Є частина бойових груп, які їх використовують, але, звісно, треба ще доопрацьовувати деякі деталі, щоб була достатня ефективність, достатня масовість. Розробників ми прискорюємо. Щотижнево має бути більше результатів конкретного збиття на лініях перехоплення.

Сьогодні я провів нараду з Прем'єр-міністром України та з дипломатичною командою про ключові пріоритети з партнерами на ці тижні, на цю ситуацію. Уряд, МЗС, Офіс, наші військові, наша переговорна група – чітко завдання заповнити наявні фінансові потреби України на оборону. Все, що можемо зробити разом із партнерами, за кошти партнерів – і це стосується передусім оборонних замовлень – до кінця року має бути виконано на 100 відсотків. Отже, потрібне повне фінансування. І це повинно бути забезпечено. Конкретні рішення, напрямок домовленостей із партнерами – усе це є, і відповідальність Прем'єр-міністра, міністра закордонних справ України, команди Офісу – повністю забезпечити все те, про що ми сьогодні говорили. Розраховую на дієву підтримку від парламентарів. Якщо урядовці свою частину зобов'язань виконають до 15 жовтня, щоб забезпечити необхідне Україні фінансування, то такий же чіткий графік потрібен і від парламенту. Уряд, наші дипломати будуть у повній комунікації з парламентарями.

Сьогодні ж була доповідь ГУР по тих заходах, які Росія планує надалі. Фактично росіяни вже почали додаткову мобілізацію – вони збільшують кількість людей, яких набирають різними методами. Планують збільшувати й залучення іноземців. І це важливо, щоб уряди країн, із яких Росія залучає людей собі в армію, протидіяли цьому. Кожен уряд ми проінформуємо. Ми маємо й нові дані по залученню в Росію військових із Північної Кореї: зараз на російській території перебувають більше 8 тисяч північнокорейських військових. Додатково готується розгортання контингенту ще плюс 10 тисяч – їх відбирають для проходження підготовки й подальшого перекидання в Росію. Росія ж за це платить, зокрема, технологіями, і в обмін на таку допомогу за технічної підтримки Росії на території Північної Кореї розгорнуто виробництво ударних дронів типу «шахед». Це те, як розповзається зло і як загроза життю в одній частині світу поширюється на інші частини світу. Це можна долати тільки спільно. І сьогодні багато хто у світі висловився про цей російський терор, про цю співпрацю Росії з усіма, хто може забезпечити ще більше вбивств. Треба протидіяти. Давно не було дієвих санкцій світу проти Росії, і закон Ліндсі Грема, а також санкції Євросоюзу, санкції світу можуть це забезпечити. І важливо, щоб партнери відчували: треба бути з українцями тоді, коли відбуваються такі речі, і треба допомагати конкретними пакетами, конкретними рішеннями, щоб Україна вистояла і допомогла у свій час. Я дякую всім, хто з нами, хто з Україною! Я дякую всім, хто працює, щоб Росія відчула наслідки цього.

Слава Україні! *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 29.09).*

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Сесія Генеральної Асамблеї ООН: український контекст в оцінках експертів

Тиждень високого рівня 81-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН пройшов у Нью-Йорку 22–28 вересня, традиційно ставши одним із найбільш масштабних міжнародних майданчиків для обговорення світових проблем. Цьогорічна сесія мала назву «Відновлення довіри, управління трансформацією». Головні теми – конфлікти на Близькому Сході та у Європі, реформа мультилатералізму, контроль над штучним інтелектом і стійкість енергетики. Засідання відбувалися за участі понад 130 глав держав та урядів і проходили під головуванням новообраного Голови Генасамблеї ООН,

представника Бангладеш Х. Рахмана, який змінив на посаді А. Бербок. На тлі війни Росії проти України, конфлікту навколо Ірану та кризи на Близькому Сході увага світових політиків була прикута до питань безпеки, прав людини, міжнародного права та пошуку шляхів до припинення воєн.

Вступні звернення до учасників загальних дебатів сесії виголосили Голова Генасамблеї Х. Рахман та Генеральний секретар ООН А. Гутерреш. Зокрема, Генсек ООН звернув увагу на те, що світ увійшов у епоху хаотичних змін і безперервних страждань. Принципи, закладені в основу Організації, опинилися під загрозою. Він навів приклади: вторгнення у суверенні держави, використання голоду як зброї, руйнування міст, зникнення прибережних територій через підвищення рівня моря.

«Ми маємо зробити вибір: світ, де панує брутальна сила, чи світ, де править закон; світ, де народи діють спільно, чи світ, де сильний диктує умови», – наголосив А. Гутерреш (URL: <https://apostrophe.ua/politics/u-nju-jorku-startuvali-debati-henasambleji-oon-za-uchastju-ponad-130-lideriv-.html>).

Першими лідерами країн, які виступили під час дебатів, традиційно стали президенти Бразилії та США – Л. да Сілва і Д. Трамп. Також у першій половині дня промови виголосили лідери Туреччини, Литви, Фінляндії, Франції, Киргизстану, Катару, Єгипту, Люксембургу. Після обіду відбулися виступи очільників Південної Кореї, Великої Британії, Японії, Швейцарії, Туркменистану, Марокко та ін.

Президент Бразилії Л. да Сілва значну частину свого виступу присвятив кризі міжнародної системи та нездатності ООН ефективно реагувати на війни й захищати найуразливіших. «ООН зазнає невдачі у виконанні однієї зі своїх найважливіших місій, а саме позбавити людство від лиха війни. Її авторитет ще ніколи не був таким низьким», – наголосив він, додавши, що через неспроможність Ради Безпеки виконувати свою роль «усі ми стали її заручниками».

Він нагадав, що ще в 1946 р., під час першої сесії Генасамблеї, Бразилія попереджала про високу ціну, яку міжнародній спільноті доведеться заплатити за право вето постійних членів Ради Безпеки. «Ця закладена у Статуті ООН вада надала великим державам привілей залишатися байдужими. Тепер до цього первородного гріха додалася глибока криза лідерства», – заявив бразильський президент.

Він закликав провести зустріч лідерів держав – членів Ради Безпеки ООН, наголосивши, що поступки перед «правом сильнішого» вже перейшли всі межі. «Війна – це не продовження політики іншими засобами. Це повний крах політики. У взаємозалежному світі бути лідером означає узгоджувати інтереси своєї держави з інтересами всього людства», – зазначив Л. да Сілва. (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4166836-prezident-brazilii-oon-ne-vikonue-odnu-zi-svoih-najvazlivisih-misij-zapobigati-vijnam.html>).

Президент Бразилії також заявив, що у війні Росії проти України не буде переможців на полі бою, тому дипломатія залишається єдиним шляхом

її завершення. «Війна між Росією та Україною триває вже п'ятий рік, перетворившись на гуманітарну трагедію, яка продовжує забирати життя. Ми всі знаємо, що переможців на полі бою не буде. Дипломатія – це єдине рішення», – заявив він.

Президент США Д. Трамп під час свого виступу на загальних дебатах 81-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 22 вересня зробив низку резонансних заяв, присвячених як глобальній безпеці, так і внутрішній ситуації в Сполучених Штатах. У своїй промові Д. Трамп знову заявив, що його дипломатичні зусилля покладуть край війні Росії проти України, хоча жодних ознак послаблення конфлікту наразі немає. «Ми дуже тісно працюємо з лідерами Росії та України, і ми це зробимо, – сказав він. – Думаю, це станеться набагато швидше, ніж люди собі уявляють». Д. Трамп натякнув, що може скористатися новим законом про санкції проти Росії, який він підписав минулого тижня, якщо це буде необхідно для припинення війни Росії проти України.

Д. Трамп також відзначив роботу першої леді США М. Трамп щодо повернення українських дітей, яких викрала Росія. Та у своїй промові він заявив не про викрадення, а про «переміщених українських та російських дітей». Раніше у Білому домі повідомляли, що перша леді сприяла поверненню 34 українських дітей (URL: <https://suspilne.media/1409844-pro-vijnu-rosii-proti-ukraini-naftu-iran-ta-venesuelu-tramp-vistupiv-na-genasamblei-onn/>).

Значну частину виступу Президент США присвятив Ірану, назвавши його «спонсором терору номер один». Він захищав військову операцію США, зазначивши, що вона була необхідною для недопущення появи в Тегерана ядерної зброї. Д. Трамп заявив, що після проміжних виборів у США (в листопаді 2026 р.) угода з Іраном можлива, але альтернативою є «повне знищення Ісламської Республіки». Ці слова продемонстрували знайому стратегію Д. Трампа – примусову дипломатію: залишати можливість для переговорів відкритою, водночас погрожуючи застосуванням сили.

Президент США пообіцяв «демонтувати комуністичний режим» на Кубі, назвавши її неспроможною державою, що змусило кубинську делегацію демонстративно покинути залу засідань. Також він оголосив про укладання масштабної нафтової угоди з Венесуелою, яка сукупно із запасами США покриє 60 % світового ринку нафти.

Д. Трамп повідомив про досягнення домовленостей із Данією та Гренландією, які передбачають створення двох великих американських військових баз на острові для зміцнення безпеки США. «Америка поширює слід у Арктиці – це додатково захистить Європу. Це посилить НАТО. НАТО стає сильнішим, як ніколи», – заявив Д. Трамп.

Невдовзі після виступу американського лідера США, Данія та Гренландія провели в ООН спільну церемонію підписання угоди. Представники адміністрації Д. Трампа вже називають її такою, що посилює

безпеку США за мінімальних витрат – і при цьому дає змогу зберегти відносини з партнерами. Водночас уряди Данії та Гренландії сподіваються, що вона покладе край тривалим розбіжностям, які почалися після того, як Д. Трамп протягом кількох місяців намагався придбати або анексувати цю автономну територію. Ця погроза стала серйозним випробуванням відносин між США і Данією, тож деякі аналітики розглядають підписану угоду як непомітну перемогу дипломатії (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm1dlyky7yn5o>).

Жорстка критика з боку Д. Трампа прозвучала на адресу Міжнародного кримінального суду (МКС), який він назвав «шахрайською» інституцією та заявив, що члени суду мають «подати у відставку негайно». Він заявив, що США ніколи не визнають юрисдикцію суду та ніколи не дозволять суду проводити трибунали як над військовослужбовцями США, так і над «будь-ким іншим».

Раніше стало відомо, що адміністрація Президента США Д. Трампа підготувала санкції проти всього Міжнародного кримінального суду, ймовірно, через видачу ним ордеру на арешт прем'єр-міністра Ізраїлю Б. Нетаньягу. Натомість висока представниця Європейського Союзу з закордонних справ та політики безпеки К. Каллас заявила, що ЄС твердо підтримує МКС.

Д. Трамп розкритикував також ООН за нав'язування «ультралівого порядку денного глобальних бюрократів». Він наголосив, що США є достатньо сильними, аби захищати свій суверенітет самостійно і діяти без огляду на міжнародний консенсус: «Поки інші говорили, я діяв. Поки інші говорили про мир, я встановлював мир».

Насамкінець Д. Трамп виступив проти жорсткого регулювання технологій та назвав загрозу цієї розробки «містифікацією». Він запропонував перейменувати ШІ на «суперінтелект», підкресливши, що США випереджають Китай у цій сфері й мають зберегти лідерство, адже «хто виграв гонку суперінтелекту – той виграв все» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm1dlyky7yn5o>).

Для участі в Генасамблеї ООН та серії двосторонніх зустрічей до США прибув Президент України В. Зеленський разом із першою леді та дипломатичною командою. У порядку денному глави держави було заплановано близько 20 зустрічей: з Президентом США Д. Трампом, лідерами Європи, сенаторами та членами Палати представників Конгресу США, керівниками міжнародних організацій, провідних американських компаній і аналітичних центрів. Центральною серед цих подій стала зустріч В. Зеленського з Д. Трампом, яка відбулася 22 вересня на полях 81-ї Генасамблеї ООН. До складу американської переговорної делегації увійшли держсекретар М. Рубіо, міністр фінансів С. Бессент, спецпредставник Президента США С. Віткофф та його зять Д. Кушнер. Україну представляли керівник Офісу Президента К. Буданов, керівник Служби зовнішньої

розвідки Р. Умеров, голова МЗС А. Сибіга, керівник фракції «Слуга народу» Д. Арахамія та заступник керівника ОП П. Паліса.

Під час короткого брифінгу для преси, що передував переговорам, Президент України анонсував обговорення з Д. Трампом питання про виробництво Patriot в Україні. «Сподіваюся, що ми покінчимо з цією війною, і Президент Трамп допоможе нам покінчити з нею. І я вважаю, що нам потрібно зробити це якомога швидше, до настання зими. Ми дуже багато працюємо», – підкреслив В. Зеленський (URL: <https://hromadske.ua/svit/271395-ukrayina-ta-rosiia-khochut-zavershyty-viynu-do-zymy-tramp>).

Зі свого боку Д. Трамп також заявив, що вони з В. Зеленським працюють над завершенням війни Росії проти України, додавши, що наразі США мають «перевагу» та «добру нагоду укласти угоду». «Ну, я думаю, що вони укладуть угоду, але я не хочу розголошувати, про що саме йдеться. Ми багато про це говоримо, зокрема й з президентом Путіним, і я вважаю, що щось відбудеться. Але безперечно, вони – справді дуже хороші бійці. Вони можуть пишатися собою. Подивимося, що буде далі, але це дуже-дуже здібні люди», – сказав американський Президент. Д. Трамп також додав, що українські атаки по НПЗ завдали росіянам «серйозного удару», але водночас вплинули на світові ціни на дизель.

Після пресконференції відбулася закрита зустріч В. Зеленського і Д. Трампа, яка тривала близько 40 хв. Пізніше Президент України дав пресконференцію журналістам. Він заявив, що Д. Трамп дав згоду на надання Україні ліцензії на виробництво ракет до систем Patriot. Президент зазначив, що запуск виробництва систем Patriot в Україні може зайняти близько року-півтора. «Компанія Raytheon готова. Ми попросили президента допомогти нам прискорити цей процес. Він позитивно ставиться до питання ліцензій», – розповів він.

Після зустрічі з Президентом США В. Зеленський також заявив, що українська сторона готова до будь-якого формату енергетичного перемир'я. «Ми говорили про енергетичне перемир'я. Якщо Росія хоче, щоб Україна припинила удари по їхніх НПЗ, то нехай вони не завдають ударів по енергетичній системі України, по об'єктах енерго- та водопостачання. Ми готові на будь-який формат енергетичного перемир'я», – зазначив Президент. Крім того, В. Зеленський заявив, що Д. Трамп може організувати тристоронній саміт із Путіним і повідомив, що попросив Президента США залучити главу Китаю Сі Цзіньпіна до тиску на російського диктатора (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/zustrich-zelenskogo-i-trampa-viznachila-golovnu-liniyu-peregovoriv-pro-pripinennya-viyni-yelisyeyev-50644378.html>).

Експредставник України у Тристоронній контактній групі в Мінську, колишній посол України в Білорусі Р. Безсмертний відзначив, що зустріч В. Зеленського і Д. Трампа була спокійною. За його словами, Президент України зрозумів, що Д. Трамп нездатний нічого вирішити. Тож, як він

сказав, «хай Бог йому допомагає». «Це була спокійна зустріч, на виході – ні про що. Але те, що Президент Зеленський дав Трампу завдання щодо зустрічі із Сі Цзіньпіном – це добре», – вважає експерт. Проте насправді, якщо говорити американською лексикою, то це була зустріч двох «кривих качок». Президент США різко здав свої позиції, як у США, так і у світі, а Президента В. Зеленського послабили корупційні скандали. Однак Президент України проявив хитрість і мав вигляд на голову вищий, констатував Р. Безсмертний (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/zustrich-zelenskogo-i-trampa-pidsumki-peregovoriv-ta-osnovni-visnovki-50643828.html>).

«Зважаючи на публічну інформацію, зустріч пройшла в позитивному і конструктивному ключі. Президенти загалом не суперечили один одному у стратегічних питаннях. Тобто Трамп був досить стриманий, а Президент Зеленський грамотно вибудував позицію щодо України», – зазначив політолог-міжнародник, співзасновник аналітичного центру «Об'єднана Україна» А. Кучухідзе. На його думку, тактичне підігрівання Д. Трампу допомагає отримувати від нього дедалі більше якихось позитивних політичних, економічних чи військово-технічних рішень. І саме ця тактика, обрана Президентом України, спрацювала. Не було якихось кардинальних суперечностей та категоричності й критики Д. Трампа в бік України, зокрема й за удари по російській енергетиці. Він просто сказав, що Росія погіршує свій економічний стан і втратила контроль над власною нафтопереробною галуззю. Багато хто думав, що, можливо, через цю тему глава Білого дому буде тиснути, тому що це не стільки проти України, скільки заради свого електорату: у США в середньому ціна на різні види палива з 28 лютого зросла на 60–70 %. Тому заклики Д. Трампа не бити по російських НПЗ не стільки реально адресуються Президенту України, скільки розраховані на внутрішній електорат (URL: <https://uatv.ua/uk/menshe-krytyky-ta-bilshe-pozytyvnyh-sygnaliv-eksperty-pro-pidsumky-zustrichi-zelenskogo-i-trampa/>).

Якихось революційних проривів у можливному мирному процесі за підсумками зустрічі президентів України та США немає, відзначає керівник політичних програм дослідницької компанії «Соціополіс» Я. Макітра. Утім важливим меседжем є те, що в односторонньому порядку ніхто не просить Україну припинити вогонь по російських НПЗ, і Україна чітко донесла позицію, що буде припиняти ці удари тільки тоді, коли РФ припинить свій терор.

Політолог також відзначив, що проголошена на зустрічі з Д. Трампом готовність В. Зеленського до зустрічі з В. Путіним, очевидно, в тристоронньому форматі зі США, а можливо, і ширше – з Китаєм та іншими країнами, є демонстрацією того, що Україна готова до мирних переговорів і до якогось припинення вогню, але тільки якщо буде крок назустріч з боку Росії. Тобто діалог щодо умов миру триває, але без певного прориву.

Тим часом США обговорили українські пропозиції щодо енергетичного перемир'я з росіянами: на полях Асамблеї відбулася закрита

зустріч Держсекретаря США М. Рубіо й міністра закордонних справ Росії С. Лаврова. Після її завершення М. Рубіо відзначив, що обидві сторони зацікавлені в обмеженому припиненні вогню щодо зерна й енергетики. Натомість С. Лавров заявив, що Росія не робитиме пауз під час можливих переговорів. Реакцію Росії, втім, зараховувати ще рано. Паралельно тривав неpubлічний трек: переговори спецпредставника Кремля С. Дмитрієва з найближчим оточенням Д. Трампа, зокрема С. Віткоффом і Д. Кушнером. Його мета – грати «конструктивного» переговорника, на відміну від С. Лаврова.

Водночас активність американців щодо сприяння запровадженню енергетичного перемир'я між Росією та Україною продиктована, як вважають оглядачі, занепокоєнням напередодні виборів до Конгресу зростанням світових цін на енергоносії, причиною якого, з їхнього кута зору, є війна у Європі, а не з Іраном. Д. Трамп навіть закликав Україну не бити по російських нафтопереробних заводах, щоб не піднімати ціни на дизель.

Отже, на американському напрямі успіх переговорів у Нью-Йорку був лише частковий: Д. Трамп погодився дозволити виробництво Patriot за участю Raytheon, але щодо негайного захисту неба цієї зими прориву не сталося – не відмовив, але й не пообіцяв конкретних поставок. Утім позитив полягав хача б у тому, що Д. Трамп цього року не критикував Європу, а навпаки назвав НАТО сильнішим, оголосивши про домовленість із Данією та Гренландією щодо розширення військової присутності в Арктиці. Аналітики бачать у цьому спробу Вашингтона закріпити контроль над Арктикою напередодні переговорів з Китаєм. Для України тут теж сигнал позитивний: менше напруги всередині НАТО і більше стримування Росії на півночі.

Натомість зустрічі з європейськими партнерами були більш результативними. Українська делегація провела марафон з європейськими партнерами й Генсеком НАТО Рютте, щоб сформувати оборонний щит на зиму. В. Зеленський озвучив потребу у 300 ракетах-перехоплювачах – докази були наочними: зустрічі проходили на тлі постійних атак дронів і балістичних ударів по Києву. Франція пообіцяла радары, системи ППО SAMP/T і ракети до них, розвиток програми FREYJA. Німеччина підтвердила додаткові ракети для IRIS-T і угоду на 600 перехоплювачів Patriot на 2027–2028 рр. Фінляндія оголосила пакет на 290 млн євро і підписала угоду Drone Deal. Норвегія виділила гроші на захист енергетики. Австралія підписала безпекову угоду та виділила 60 млн дол. (URL: https://nv.ua/ukr/opinion/genasambleya-oon-2026-ukrajina-posilyuye-oboronu-ta-domovlyayetsya-pro-pidtrimku-pershi-pidsumki-50645267.html#goog_rewarded).

Нью-Йорк ще раз підтвердив: Європа – головний донор України, і фінансова підтримка фактично є частиною обороноздатності. Саме про це В. Зеленський говорив з президенткою Єврокомісії У. фон дер Ляєн. Дефіцит бюджету України через оборонні витрати – близько 27 млрд дол., і Київ розраховує на допомогу ЄС. У цьому контексті У. фон дер Ляєн відзначила,

що підтримка на 37 млрд євро залежить від просування реформ у парламенті. Президент подякував ЄС за рішення щодо 90-мільярдної позики й наголосив, що Україна виконає пов'язані з нею зобов'язання.

Ще одна гостра тема – розблокування українських портів. Російські удари по цивільних судах обвалили пропускну спроможність портів на 93 %, через що світ може недоотримати до 24 млн т зерна. Тут важливою стала ініціатива очільниці європейської дипломатії К. Каллас: 51 країна підписала заяву про засудження російських ударів у Чорному морі, що можна трактувати як спробу вивести проблему на рівень глобальної загрози свободі судноплавства. На цьому тлі обговорення безпеки судноплавства та захист зернових коридорів у Чорному морі між Президентом України В. Зеленським та Президентом Туреччини Р.Т. Ердоганом видається прагматичним: турецький лідер лишається одним із небагатьох, хто говорить і з Москвою, і з Києвом. Київ озвучив готовність до морського перемир'я: Росія припиняє терор портів, а Україна – удари далекобійним озброєнням.

На полях Генасамблеї в українській делегації відбулася ціла серія переговорів. Президент В. Зеленський зустрівся з французьким колегою Е. Макроном, Прем'єр-міністром Данії М. Фредеріксен, очільницею Єврокомісії У. фон дер Ляєн, директором Міжнародного валютного фонду (МВФ) К. Георгієвою, а також із лідерами Великої Британії, Японії та Чилі. Загалом українська делегація на чолі з Президентом В. Зеленським провела близько 20 двосторонніх зустрічей, де головними темами стали захист цивільного населення, залучення інвестицій перед зимою та нові оборонні угоди.

Другий день Генасамблеї також розпочався з України. Уже в перших виступах світових лідерів російську агресію назвали перевіркою для самих принципів, на яких будувалася ООН. Президент Латвії Е. Рінкевичс нагадав: якщо одній державі дозволено силою перекроювати кордони іншої, під загрозою опиняється будь-який кордон у світі. Латвія закликала до термінового та повного припинення вогню, і наголосила: Україна заслуговує на справедливий мир. «Війна Росії проти України завдає удару по самій суті Статуту Організації Об'єднаних Націй: кордони, змінені силою, території, захоплені силою, діти, викрадені силою, українські мирні жителі, які стають мішенями російських атак, школи, лікарні, будинки, ринки, енергетична інфраструктура. Атаки Росії виходять далеко за межі поля бою, вони спрямовані проти народу України та основ його повсякденного життя», – заявив Е. Рінкевичс (URL: <https://uatv.ua/uk/genasambleya-on-ukrayina-u-drugyj-den-stala-odniyeyu-z-tsentralnyh-tem-na-mizhnarodnomu-majdanchyku-video/>).

Один із найжорсткіших сигналів Москві пролунав від Прем'єр-міністра Великої Британії Е. Бернса. Лондон обіцяє і далі допомагати Україні захищати небо та енергетику, а водночас підвищувати для Росії ціну продовження війни. «Ми відіграємо провідну роль у тому, щоб підвищити

для Росії витрати, пов'язані з продовженням цієї безглуздої та незаконної війни... Вона має закінчитися. Росія може вже завтра змінити свій курс, погодитися на припинення вогню та сісти за стіл переговорів. Я наполегливо закликаю її до цього. Але доти ми підтримуватимемо Україну, як ніколи раніше, стільки, скільки знадобиться», – зазначив Е. Бернем.

Туреччина продовжує діалог і з Україною, і з Росією, однак публічно позначає умову закінчення війни: суверенітет та територіальна цілісність України мають бути збережені. Анкара також закликає не допустити подальшого розширення війни. «Що стосується війни Росії проти України, то ми щиро сподіваємося, що вона завершиться зі збереженням суверенітету та територіальної цілісності України. Ми продовжуємо підтримувати контакти зі сторонами з метою відновлення безпеки судноплавства в Чорному морі, забезпечення продовольчої безпеки та запобігання поширенню війни на ширші території», – наголосив Президент Туреччини Р. Т. Ердоган.

На 81-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку 23 вересня виступив із промовою і Президент України В. Зеленський. Він окреслив реальні втрати російських окупантів, розповів про успіхи України в знищенні економічного потенціалу РФ, попередив про складну зиму, а також оголосив про нові міжнародні угоди в оборонній сфері. В. Зеленський розпочав свій виступ із цитування публікації Президента США Д. Трампа в мережі Truth Social, де зазначалося, що Росія втратила контроль над власною дизельною промисловістю через війну. Президент наголосив, що значна кількість російських НПЗ вже підірвана та виведена з ладу. Він пояснив, що головна мета таких атак – позбавити Кремль можливості фінансувати агресію (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20260923-zelenskyj-vystupyv-na-81-j-sesiyi-genasambleyi-onn-u-nyu-jorku-golovni-zayavy/>).

Президент розкрив статистику втрат окупаційної армії, зазначивши, що із січня до серпня 2026 р. російські війська втратили на полі бою 248 964 військових убитими та важкопораненими. На підтвердження цього Україна має архів відеозаписів із дронів. В. Зеленський зауважив, що ціною таких масштабних втрат РФ захопила лише трохи більше тисячі квадратних кілометрів, більшу частину з яких Сили оборони України вже відвоювали назад.

Окремо Президент зупинився на залученні північнокорейських військових до війни проти України. Він заявив, що КНДР зазнала значних втрат, а співпраця з Росією водночас дає змогу Пхеньяну отримувати військовий досвід і розвивати власні можливості. За словами В. Зеленського, наслідки такого військового партнерства виходять за межі російсько-української війни. Він заявив про посилення ракетних і безпілотних можливостей Північної Кореї (URL: <https://glavred.net/analytics/zelenskiy-vystupil-v-onn-vse-podrobnosti-10798784.html>).

Даючи оцінку російському диктаторові, В. Зеленський назвав його джерелом глобальної нестабільності. «Після всього цього ви взагалі можете

уявити його без війни? Він – нульовий пацієнт, той самий, від кого ця ідея війни поширюється далі. І куди б вона не проникала, вона приносить лише біль, нестабільність, нові ризики та кризи», – запевнив Президент, закликавши світ зупинити загрозу.

В. Зеленський повідомив, що від початку року Росія випустила по Україні понад 2,1 тис. ракет різних типів (зокрема, понад 950 балістичних) та 63 тис. ударних безпілотників (із них понад 7,7 тис. – це реактивні дрони). «Росіяни запускають реактивні Shahed щогодини проти міст, економіки, інфраструктури. Бойова авіація веде боротьбу з ними 24/7. Чи вижила б ваша країна, якби вам довелося зіткнутися з чимось подібним? Україна вижила», – наголосив він. В. Зеленський повідомив, що Сили оборони вже успішно випробували чотири нові моделі українських дронів-перехоплювачів проти російських реактивних безпілотників.

Крім того, Президент розкрив дані про те, що РФ залучає до бойових дій громадян 47 країн світу. Зокрема Індії, Непалу, Гани, Таджикистану, Ємену, Куби, Судану, ПАР та інших. «Я хочу звернутися напяму до кожного представника цих 47 країн: ви знаєте, що Росія робить із вашими людьми? Вони – ваші громадяни. Подбайте про них і не дозволяйте їм опинитися на фронті. Не дозволяйте Путіну втягнути у цю війну. Не дозволяйте Росії прикривати свій сором і розплачуватися за безумство життями ваших людей», – закликав Зеленський із трибуни ООН (<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20260923-zelenskyj-vystupyv-na-81-j-sesiyi-genasambleyi-oon-u-nyu-jorku-golovni-zayavy/>).

Під час 81-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся шостий саміт міжнародної Кримської платформи, вже другий поспіль на цьому глобальному майданчику. Захід об'єднав представників понад 60 держав. Серед них: президенти Австрії, Естонії, Латвії, Литви, Румунії, Словаччини, Чехії та Чорногорії; прем'єр-міністри Андорри, Мальти, Норвегії, Словенії, Хорватії, перший віцепрем'єр-міністр Північної Македонії, віцепрем'єр-міністри Грузії, Італії, Молдови, Спадкоємний принц Ліхтенштейну, Великий канцлер Суверенного Мальтійського ордену, президентка Європейського парламенту, Генеральний секретар Ради Європи, урядовці Боснії і Герцеговини, Ісландії, Канади, Коста-Рики, Нідерландів, Швеції, представники Польщі та Японії (<https://armyinform.com.ua/2026/09/24/u-nyu-jorku-pid-chas-sesiyi-genasambleyi-oon-vidbuvsya-samit-mizhnarodnoyi-krymskoyi-platformy/>).

«Це не просто черговий формат. І це не просто щорічна зустріч. Це постійне підтвердження того, що ви справді поважаєте основні принципи нормального життя, нормального людського життя. Сьогодні навіть саме словосполучення “міжнародне право” звучить майже дивно. І майже ніхто у світі більше не вірить у міжнародне право. Але ми все ж не хочемо, щоб ці слова взагалі втратили своє значення», – наголосив у зверненні до учасників В. Зеленський.

Глава держави зазначив, що Росія має понести відповідальність за свою агресивну війну та захоплення чужих територій. Президент акцентував, що тимчасово окупований ще у 2014 р. Крим перебуває в центрі російської агресії проти України та всіх криз, спричинених бойовими діями в Чорному морі, зокрема в питаннях транспортування аграрної продукції, добрив, нафти та дизельного пального. Немоżliво повноцінно повернутися до нормального життя без Криму, без відновлення безпеки, захисту людей, звільнення полонених, яких утримує Росія, і повернення до основоположних принципів міжнародного права.

Лідер кримськотатарського народу М. Джемільєв переконаний, що окупація Росією Криму могла бути зупинена на самому початку, 12 років тому, якби всі діяли рішуче та безкомпромісно. Він нагадав, що за підсумками п'яти попередніх самітів Кримської платформи, що розпочалися в серпні 2021 р., було ухвалено резолюції, в яких були перелічені всі порушені агресором норми міжнародного права, права людини, зміни демографічного складу населення Криму та інші злочини. «Були окуповані нові українські території, пролиті ріки крові, загинуло понад мільйон людей, зруйновано міста й села. Масштаби репресій окупаційної влади в Криму проти всіх інакодумців, і особливо проти представників корінного народу, різко зросли», – заявив лідер кримськотатарського народу.

Учасники саміту Кримської платформи, зокрема лідери держав, у виступах акцентували, що Крим – це Україна, російська війна проти нашої країни почалася у 2014 р. саме з окупації Криму, а справедливого миру не може бути без поваги до суверенітету й територіальної цілісності України. За результатами шостого саміту міжнародної Кримської платформи було ухвалено Заключний документ, у якому підтверджено міжнародну солідарність з Україною та готовність продовжувати спільні зусилля для відновлення її територіальної цілісності відповідно до Статуту ООН і норм міжнародного права (URL: <https://armyinform.com.ua/2026/09/24/u-nyu-jorku-pid-chas-sesi-yi-genasambleyi-oon-vidbuvsya-samit-mizhnarodnoyi-krymskoyi-platformy/>).

Підсумки 81-ї сесії Генасамблеї ООН для України експерти та політичні аналітики оцінюють як жорсткий, але результативний аудит оборонних та енергетичних потреб перед складною зимою, що приніс конкретні оборонні та фінансові домовленості, але залишив без відповіді низку стратегічних безпекових питань. Основні результати та досягнення:

– зимовий пакет ППО та ракети: Україна змогла погодити додатковий захист від повітряних атак та отримала необхідні ліцензії на ракети. Президент В. Зеленський окремо акцентував на запуску спільного виробництва засобів захисту від балістики в межах європейської програми Freyja;

– енергетична стійкість: головним фокусом економічного блоку стало залучення інвестицій для підготовки енергосистеми до зими. Було укладено угоди з бізнесом, зокрема між «Нафтогазом» та чеською MND;

– Чорноморська безпека: 51 країна підписала спільну заяву із засудженням російських ударів по цивільних суднах у Чорному морі. Дипломати перевели ідею «морського/енергетичного перемир'я» (припинення терору українських портів в обмін на обмеження далекобійних ударів) у площину реальних кулуарних обговорень;

– фінансова опора від ЄС: проведено критично важливі переговори з У. фон дер Ляєн щодо макрофінансової допомоги. Європа підтвердила статус головного фінансового донора, хоча й нагадала про необхідність внутрішніх реформ;

– дипломатичний трек із Д. Трампом: кулуарна зустріч із Д. Трампом тривала майже 40 хв. і пройшла з «меншою кількістю критики та більшим прагматизмом», що важливо для формування майбутньої переговорної позиції.

Невирішені виклики:

– відсутність стратегічної ясності: Україні не вдалося отримати чітких гарантій повного захисту від балістичних ракет та конкретних термінів завершення війни;

– криза ефективності ООН: експерти констатують, що сама трибуна ООН залишається декларативним інструментом, оскільки дедалі менше країн вірять у силу міжнародного права через параліч Ради Безпеки.

Отже, нинішня Генасамблея для України – це жорсткий аудит потреб перед найважчою зимою. Українська делегація на чолі з Президентом України провела кілька днів інтенсивної роботи під час сесії. Відбулися зустрічі з міжнародними партнерами, представниками американського бізнесу та фінансових інституцій. Основна увага була приділена питанням посилення енергетичної стійкості України, підготовці до зимового періоду та залученню інвестицій у сектор енергетики. Україна повернулася додому не з порожніми руками, але й без ілюзій. Ми отримали ліцензії на ракети, відчутний зимовий захист, обіцянки фінансування від ЄС і переведення ідеї енергетичного перемир'я у площину реальних обговорень. Не отримали – ясності щодо захисту від балістики, чіткого розуміння термінів переговорів, дієвого впливу на Москву. Проте це той необхідний тактичний мінімум, який вдалося «вибити» з цієї Генасамблеї мінімум для виживання взимку. Наразі архітектура глобальних домовленостей щодо досягнення миру зміщується з офіційних залів ООН на інші міжнародні майданчики.

«Карпатська вісімка»: ідея і перспективи в оцінках експертів

У Буковелі 18–20 вересня 2026 р. відбувся саміт «Карпатської вісімки» (С8). Це новий трансрегіональний формат співпраці, ініційований Україною. Формат задумувався як об'єднання восьми держав (Україна, Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Австрія, Сербія та Угорщина) разом з інституціями Європейського Союзу для розвитку безпеки, енергетики, логістики та транскордонної економіки Центральної та Східної Європи. На першій політичній зустрічі 18 вересня разом із В. Зеленським були Президент Румунії Н. Дан, Президент Сербії А. Вучич, Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск, представники Австрії, Чехії та Словаччини. Угорщина була представлена в економічній частині формату.

Прем'єр-міністр Угорщини П. Мадяр не приїхав на перший саміт «Карпатської ініціативи» в Україні, хоча отримував запрошення від Києва. Як інформують ЗМІ, він відмовився брати участь у заході без попереднього узгодження позицій. Відсутність угорського прем'єра прокоментував Голова Верховної Ради Р. Стефанчук.

Він конкретної причини відсутності Прем'єр-міністра П. Мадяра не назвав, однак висловив свої міркування про відносини Києва та Будапешта.

За словами Р. Стефанчука, після зміни влади в Угорщині обом країнам потрібен час, щоб вибудувати новий формат взаємодії. Тому українська та угорська команди вже працюють над цим. «Нам зараз потрібен час для того, щоб налагодити відносини з Угорщиною. Це все не робиться одразу, але ми працюємо, наші команди працюють», – заявив спікер парламенту (<https://glavcom.ua/country/incidents/peter-madjar-proihnoruvav-karpatskij-forum-stefanchuk-pojasniv-shcho-vidbuvajetsja-mizh-ukrajinoju-ta-uhorshchinoju--1144000.html> - 2026. – 19.09).

У програмі «Карпатського саміту» окремі сесії були присвячені інвестиціям, транспортним коридорам, сталому розвитку, агропродовольчим ланцюгам, туризму, природоохоронним проектам і культурі. Центральна дискусія стосувалася створення нового економічного центру зростання для Європи та ролі Карпатського регіону в цьому процесі.

В. Зеленський 18 вересня провів окремі зустрічі з Президентом Румунії Н. Даном, Президентом Сербії А. Вучичем та Прем'єр-міністром Польщі Д. Туском.

У переговорах із Д. Туском ішлося про подальший розвиток «Карпатської ініціативи» та підтримку України. Найпомітнішими результатами стали приєднання Польщі до протибалістичної коаліції та оголошення нового пакета допомоги.

З Н. Даном В. Зеленський обговорив регіональну співпрацю. Президент Румунії під час економічного форуму акцентував на необхідності краще

з'єднати держави регіону дорогами й енергетичними мережами та створювати умови для роботи бізнесу на спільному ринку.

Під час зустрічі з А. Вучичем сторони обговорювали попередні українсько-сербські домовленості, європейську інтеграцію двох держав та безпекову ситуацію.

На думку спостерігачів, участь Сербії має окреме значення для географії С8. До формату входять як держави ЄС, так і країни-кандидати, що дає змогу Україні пов'язувати «Карпатську ініціативу» із ширшою інтеграцією Центральної та Південно-Східної Європи (URL: <https://fact-news.com.ua/samit-bukoveli-shho-domovylasya-karpatska-visimka/> - 2026. – 19.09).

Під час саміту країни визначили основні напрями подальшої співпраці. Зокрема, вони мають намір:

- Розвивати безпекову співпрацю. Ідеться про зміцнення добросусідських відносин, транскордонної взаємодії та безпеки Карпатського регіону.

- Посилювати енергетичну стійкість. Країни планують розвивати електричну, теплову та газову інфраструктуру, відновлювану енергетику, розподілену генерацію та енергоефективність.

- Модернізувати критичну інфраструктуру. Передбачено залучення інвестицій в енергетичні об'єкти, нові генерувальні потужності та системи зберігання енергії.

- Розвивати транспорт і логістику. Учасники хочуть реалізовувати спільні інфраструктурні проєкти, модернізувати пункти пропуску та інтегрувати транспортні маршрути регіону до європейської мережі.

- Захищати Карпати. Окрему увагу приділять збереженню біорізноманіття, культурних ландшафтів, традицій та спадщини гірських громад.

- Розвивати туризм і культуру. Країни планують створювати спільні туристичні та культурні маршрути, підтримувати локальні ініціативи й традиційні ремесла.

- Обмінюватися досвідом у ветеранській політиці. Передбачено співпрацю у сфері підтримки ветеранів та обмін найкращими практиками.

- Підтримувати креативні індустрії. Ідеться про розвиток креативного сектору в Карпатському регіоні (URL: https://24tv.ua/pershiy-karpatskiy-samit-zavershivsya-golovni-pidsumki-zustrichi_n3144783 - 2026. – 18.09).

В. Зеленський, підбиваючи підсумки перших днів саміту, заявив, що С8 має стати новим форматом регіональної співпраці, який об'єднає країни, регіони та громади Карпатського макрорегіону. За його словами, йдеться насамперед про взаємодію у сферах безпеки, енергетики, логістики та транскордонної економічної співпраці. «Ми даємо старт такому новому формату С8, “Карпатській вісімці”, що об'єднує нас і наших сусідів у Європі», – зазначив Президент.

За його словами, форум об'єднав майже 1400 учасників із 25 країн світу. Серед них – понад 800 представників центральної та місцевої влади, а також майже 400 компаній із країн «Карпатської вісімки». Інвестиційний портфель форуму налічує 95 проєктів загальною вартістю понад 42,5 млрд євро. Із них 55 проєктів на 8 млрд євро стосуються Карпатського регіону України.

За словами глави держави, Карпати за роки війни перетворилися із прикордонного регіону на важливий центр логістики, енергетики та промисловості. Саме тому одним із головних завдань є залучення нових інвестицій, розвиток інфраструктури та створення робочих місць. «Більше безпеки. Міцніші енергетичні зв'язки. Кращі дороги, залізниці й порти. Коли наші системи пов'язані, а країни співпрацюють, міцнішим стає і наш захист», – наголосив В. Зеленський (URL: <https://kuryer.if.ua/https-kuryer-if-ua-wp-admin-post-new-php-576/> - 2026. – 19.09).

Він звернув увагу на практичні завдання, які, на його думку, потребують координації між країнами. Серед них – модернізація доріг і залізниць, збільшення можливостей для перевезення вантажів, розвиток військової мобільності, будівництво сховищ та інтерконекторів між енергосистемами, розвиток відновлюваної енергетики й критично важливих мінеральних ресурсів. «Нам потрібні кращі транспорт і логістика. Нам потрібно більше спроможностей для перевезення великих обсягів вантажів. Нам потрібно швидше модернізувати наші дороги та залізниці», – зазначив Президент України (URL: https://espresso.tv/ekonomika-u-bukoveli-rozpochavsya-pershiy-samit-karpatskoi-visimki-do-ukraini-pribuli-tusk-vuchich-dan-ta-inshilideri#goog_rewarded – 2026. – 18.09).

В. Зеленський також наголосив на важливості розвитку Карпатського регіону. На думку глави держави, його роль не має обмежуватися туризмом та підтримкою місцевих громад. «Сьогодні Карпати можуть і повинні стати одним із ключових двигунів економічного зростання, інвестицій та експорту енергії», – заявив Президент.

За його словами, «Карпатська ініціатива» має стати сполучною ланкою між сусідніми європейськими регіонами – Балтійським та Північним на півночі, Дунайським та Чорноморським напрямками на півдні, а також Балканами та Південно-Східною Європою. «Ми виходимо з того, що найближчими роками економічне зростання в Карпатському макрорегіоні може відбуватися вдвічі швидше, ніж у середньому по Європейському Союзу. І ми намагатимемося виробити на рівні Європейського Союзу особливу карпатську макростратегію. Це дасть змогу залучити більше європейських коштів для підтримки країн і громад Карпат», – наголосив В. Зеленський.

Особливу увагу учасники саміту приділили проблемі безпеки. «Головне, ми маємо показати, що Україна не одна. На нас усіх чекають важкі тижні, місяці, не лише Україну. У такий момент варто показати солідарність. І дуже важливо, щоб наші українські друзі бачили, що Польща з ними», – зазначив

Прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск (URL: <https://uatv.ua/uk/pershyj-karpatskyj-samit-lidery-regioniv-uzgodyly-spilnu-deklaratsiyu-ta-proyekty-na-milyardy-yevro-video/> - 2026. – 19.09).

Голова Федеральної ради Австрії К. Шварц-Фукс також запевнила, що Австрія й надалі підтримуватиме Україну на всіх міжнародних майданчиках. «Австрія й надалі відстоюватиме інтереси України та міжнародного права, коли ми головуватимемо в Раді безпеки ООН у 2027 та 2028 роках. Ми маємо робити важливі кроки, які могли б привести до мирних переговорів. І ми маємо бути готові, коли з'явиться наступне вікно можливостей для діалогу», – наголосила К. Шварц-Фукс.

Президент Сербії А. Вучич підкреслив важливість розвитку Карпатського регіону. За його словами, започаткована ініціатива покликана радикально посилити економічний, транспортний та інфраструктурний взаємозв'язок країн розширеного Карпатського регіону. Він відзначив потенціал Сербії у розвитку логістичних ланцюжків і контактів із Румунією, Угорщиною, Польщею та Україною – від модернізації автошляхів і залізничних колій до спрощення перетину кордонів та масштабування кооперації в агросекторі. «Я вважаю, що ми можемо спробувати отримати більшу підтримку з боку ЄС для різних проєктів. І я сподіваюся, у цьому ми досягнемо успіху. Але що для нас важливіше – це знайти зв'язок між нашими людьми, привести більше туристів у наші країни в Карпатський регіон. Я впевнений, що ми можемо досить добре над цим попрацювати», – заявив Президент Сербії.

У відеозверненні до учасників форуму Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн наголосила, що Карпатський регіон має особливе значення для Європи, адже саме тут формується майбутнє України в європейській спільноті.

Учасники форуму переконані, що «Карпатська ініціатива» стане новою платформою для залучення інвестицій, розвитку транскордонного співробітництва, зміцнення енергетичної безпеки та економічного зростання всього регіону.

За інформацією ЗМІ, під час саміту узгоджувались понад 90 проєктів у восьми сферах: енергетика, транспорт і логістика, промисловість та виробництво, інфраструктура й нерухомість, агропродовольчий сектор, медицина, будівельні матеріали та інноваційні технології. Загальна заявлена потреба у фінансуванні становить 10,7 млрд дол.

Найбільше проєктів – в енергетиці: 33 на загальну заявлену потребу 7,28 млрд дол. Ще 17 проєктів стосуються промисловості та виробництва, 12 – інфраструктури й нерухомості, 11 – транспорту та логістики. Важливо, що 10,7 млрд дол. – це не обсяг уже залучених інвестицій. Це заявлена потреба у фінансуванні проєктів із каталогу. Їхня готовність до реалізації також різна: дев'ять перебувають на стадії концепції, 17 – на етапі попереднього техніко-економічного обґрунтування, 14 – на етапі техніко-економічного

обґрунтування. Водночас 21 проєкт уже реалізується, а 12 заявлені як готові до реалізації.

За регіонами найбільше проєктів у каталозі припадає на Львівщину – 30. Далі йдуть Закарпаття – 14, Чернігівщина – 13 та Полтавщина – 11. Ще чотири проєкти охоплюють кілька регіонів, чотири припадають на Івано-Франківщину, три – на Чернівецьку область, один – на Київ, а шість мають загальнонаціональний масштаб.

Найбільший за заявленим обсягом фінансування – розвідка та розробка нетрадиційних газових родовищ «Укргазвидобування» у Полтавській області. На проєкт потрібно 2,3 млрд дол.

Другий за обсягом – будівництво третьої черги Дністровської ГАЕС у Чернівецькій області. Вартість проєкту – 1,255 млрд дол., ініціатор – Укргідроенерго. Проєкт передбачає створення додаткових високоманеврових генерувальних потужностей для завершення розширення Дністровської ГАЕС.

Третій найбільший проєкт – будівництво газової електростанції комбінованого циклу потужністю 650 МВт у Бурштині на Івано-Франківщині. Його ініціатор – ДТЕК Енерго, заявлена потреба у фінансуванні – 1,203 млрд дол. Проєкт передбачає створення газової генерації на території Бурштинської ТЕС.

Ще один великий проєкт – нафтопровід Броди – Адамово вартістю 645,4 млн дол. Його ініціатори – Укртранснафта та польська MPR Sarmatia. Проєкт передбачає будівництво 397-кілометрового двонапрямого нафтопроводу діаметром 700 мм із пропускною здатністю 10–20 млн т на рік. Також передбачена інтеграція системи SCADA. Мета – з'єднати українську та польську нафтові мережі.

Серед інших великих проєктів – соціальне орендне житло із потребою у фінансуванні 468 млн дол. Міністерство розвитку планує будівництво 52 багатоквартирних будинків приблизно для 6,5 тис. сімей, або близько 16 тис. людей.

Ще 465 млн дол. потребує проєкт виробництва легкових автомобілів на заводі Eurocar у Соломонові на Закарпатті. Ідеться про виробництво автомобілів у співпраці з міжнародними автовиробниками для українського та зовнішніх ринків.

Проєкт EU–Ukraine Low Cost Railway Passenger Carrier Укрзалізниці потребує 441 млн дол. Він передбачає придбання поїздів європейської колії та розвиток пасажирських маршрутів з України до країн ЄС. Серед запропонованих напрямків зазначені Будапешт, Братислава, Варшава, Відень і Берлін.

Ще один проєкт, безпосередньо пов'язаний із транскордонною інфраструктурою, – транскордонний термінал та виробничий кластер на українсько-польському кордоні. На нього заявлено 216 млн дол. Передбачається створення мультимодального логістичного центру та

виробничого кластера із пропускнуою спроможністю до 150 тис. TEU та понад 2 млн т. вантажів на рік.

Окремо в каталозі є енергетичні проекти меншого масштабу: зокрема, 100-мегаватна вітрова електростанція у Львівській області із заявленою потребою 176,1 млн дол. Проєкт передбачає встановлення до 24 вітротурбін та очікуване виробництво 210–260 ГВт·год електроенергії на рік. Він зазначений як готовий до реалізації (URL: https://espresso.tv/ekonomika-ukraini-pribuli-tusk-vuchich-dan-ta-inshi-lideri#goog_rewarded – 2026. – 18.09).

Прем'єр-міністр України С. Корецький відзначив, що під час Карпатського економічного форуму вдалось домовитись про нові проєкти з міжнародними партнерами. «На Карпатському економічному форумі маємо понад 50 інвестиційних і торговельних проєктів з усіх країн С8 – у нафтогазовому секторі та енергетиці, інфраструктурі та культурній сфері – на загальну суму понад 1 млрд євро. Наступний крок – перейти до їх реалізації. Говоримо про Карпати як про цілісний економічний простір – разом із представниками урядів, регіонів і громад країн С8, бізнесу та міжнародних фінансових інституцій», – зазначив С. Корецький. Він розповів, що Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Чехія, Австрія та Сербія разом формують економіку, пов'язану спільними виробничими ланцюгами, енергетикою, транспортними маршрутами та зв'язками між регіонами й громадами.

Прем'єр-міністр України додав, що необхідно зосередитися на трьох напрямках: розвитку торгівлі та взаємних інвестицій; залученні великого міжнародного капіталу через спільні регіональні інвестиційні платформи та участі країн С8 у відбудові України як спільному економічному проєкті для всього регіону. «Для цього Карпатам потрібна власна стратегічна рамка – за прикладом інших макрорегіонів ЄС. Тому мета Карпатської інтеграційної ініціативи – започаткування Макрорегіональної стратегії ЄС для Карпат, і сьогодні разом з партнерами будемо працювати над її наповненням», – зазначив Прем'єр (URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/na-karpatskomu-forumi-ukrajina-domovilis-iz-mizhnarodnimi-partnerami-pro-50-projektiv-na-1-mlrd-1143999.html> - 2026. – 19.09).

Експерти відзначають, що «Карпатська ініціатива» може відіграти важливу роль у подальшому розширенні співробітництва країн Карпатського регіону. Проте важливо не зупинятись на стадії декларацій. Як зазначив політичний оглядач О. Радчук, Україна вже не вперше намагається перетворити географію на політичний ресурс. «Балто-Чорноморські формати, Люблінський трикутник, асоційоване тріо, двосторонні безпекові угоди – за роки великої війни ми навчилися шукати різні конструкції, які дозволяють працювати там, де великі міжнародні інституції рухаються надто повільно. Тепер до цього набору додалася ще одна ініціатива – “Карпатська вісімка”, або С8», – зазначив експерт.

На його думку, головний аргумент на користь «Карпатської вісімки» – її економічна логіка. Україна, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія, Австрія та Сербія разом формують великий центральноєвропейський простір із сукупним ВВП понад 3 трлн дол. За задумом організаторів, це має бути не дипломатичний клуб із щорічною спільною фотографією, а платформа, де політичне рішення одразу прив'язане до інфраструктури, енергетики, виробництва та інвестицій. «Саме тому С8 цікавий: він не намагається створити клуб лише найближчих друзів Києва. Він збирає за одним столом країни, які можуть сперечатися щодо санкцій, зброї чи політики стосовно Росії, але мають цілком прагматичний спільний інтерес – транспорт, кордони, енергетику, торгівлю, інвестиції та розвиток регіонів», – підкреслив О. Радчук (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2026/09/21/kolonka/aleksandr-radchuk/polityka/novyj-poyas-spivpraczy-navishho-ukrayini-karpatska-visimka> - 2026. – 21.09).

За його словами, на установчому саміті це було видно і на рівні представництва. До України приїхали, зокрема, Прем'єр Польщі Д. Туск, Президент Румунії Н. Дан, Президент Сербії А. Вучич. Водночас словацький Прем'єр Р. Фіцо, попри попередній намір, не прибув. Угорщина взагалі була представлена на істотно нижчому рівні – заступником посла, а Прем'єр П. Мадяр також не приїхав. «І це хороший тест для майбутнього С8. Якщо формат працюватиме лише тоді, коли всі вісім столиць перебувають у політичній гармонії, він довго не проживе. Але якщо він здатен розводити політичні суперечки та практичні інтереси, тоді може з'явитися корисна конструкція», – наголосив експерт.

Тож, на його переконання, головне питання після Буковеля – чи справді з'являться конкретні результати: скільки з підписаних меморандумів перетворилися на контракти, скільки інвестицій зайшло, скільки переходів і логістичних маршрутів модернізовано, скільки енергетичних потужностей побудовано. Якщо відповідь буде вимірюватися лише новими самітами, С8 ризикує стати ще одним дипломатичним брендом.

О. Радчук сподівається, що в майбутньому будуть позитивні зміни, розбудова спільних підприємств і створення інфраструктури, а також нові інвестиції, тоді Карпати справді можуть перестати бути периферією і стати окремим економічним та безпековим поясом Центральної Європи. І для України нині це значно важливіше, ніж чергова красива декларація.

Політолог, голова Центру аналізу та стратегій І. Чаленко також сподівається на позитивні зрушення. За його словами, формат «Карпатської вісімки» (С8) має перспективи для подальшого розвитку як майданчик регіональної співпраці всіх країн-членів у сферах економіки, безпеки, енергетики та інфраструктури, незважаючи на політичні розбіжності між окремими країнами-учасницями. «Карпатська ініціатива передусім є політичною платформою, в рамках якої можуть розвиватися економічний, безпековий, культурний та інші виміри співпраці. Водночас саме економічна

складова була одним із ключових мотивів її створення», – зазначив І. Чаленко (URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/1209983-amp.html> - 2026. – 25.09).

Він наголосив, що безпековий компонент «Карпатської вісімки» не пов'язаний безпосередньо з війною, а має на меті створення стабільних умов для розвитку економіки, енергетики, туризму та екологічних проєктів у макрореєоні.

На думку І. Чаленка, розвиток регіональних форматів відповідає сучасним тенденціям посилення ролі макрореєонів у Європі на тлі кризи довіри до традиційних наднаціональних механізмів. «Розвиток горизонтальних комунікацій між прикордонними регіонами, областями та муніципалітетами має значний потенціал і дозволяє будувати довгострокове співробітництво, яке не залежить від виборчих циклів», – зазначив експерт.

Разом тим деякі експерти сумніваються щодо значного успіху формату «Карпатська вісімка», посиляючись на домовленості в інших форматах, які не дають бажаного ефекту. Зокрема, Люблінський трикутник. У Любліні 28 липня 2020 р. (Польща) Україна, Польща та Литва увійшли до Люблінського трикутника.

Формат Тримор'я. Ініціатива трьох морів, яка об'єднує 12 країн Європейського Союзу, розташованих поблизу Балтійського, Чорного й Адріатичного морів, виникла у 2015 р. Україна 20 червня 2022 р. отримала статус партнера-учасника цього об'єднання, а у 2025 р. український уряд заявив про прагнення стати повноцінним учасником.

Квадрига з Туреччиною. На відміну від Тримор'я, Квадрига Україна – Туреччина є двостороннім форматом. Київ і Стамбул започаткували цей формат у грудні 2020 р., як зустрічі глав МЗС, у відповідь на погіршення безпекової ситуації у Чорноморському регіоні. У березні 2021 р. пройшли консультації на рівні національних координаторів. Сторони окремо обговорювали оборонну промисловість, ситуацію в Криму та на окупованих територіях.

«Асоційоване тріо». У травні 2021 р. Україна, Грузія та Молдова підписали тристоронній меморандум про започаткування посиленої співпраці з питань європейської інтеграції «Асоційоване тріо».

Дунайська стратегія. Стратегія ЄС для Дунайського регіону (EUSDR) – це макрореєональна стратегія, що об'єднує 14 держав навколо співпраці в транспорті, екології, енергетиці, економіці, туризмі та інших сферах.

Вишеградська четвірка. Об'єднання країн Центральної Європи – Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини – виникло ще у 1991 р. задля посилення євроатлантичної інтеграції країн Центральної Європи. Україна ніколи не була членом цього об'єднання, але бере участь у політичному діалозі у межах формату «V4 + Україна».

В. Чалий, голова правління Українського кризового медіа-центру, експосол України у США заявив, що «Карпатська ініціатива» вже була у

минулому і схожа на спробу «політично зорганізувати знову те, що вже показало ліміти своїх форматів». «Головне, щоб цей формат дійсно вийшов за рамки також ініційованої Україною та вже існуючої понад 20 років “Карпатської ініціативи” (набула чинності 4 січня 2006 р.). Ви здивуєтесь, але там... ті ж самі країни. Лише Австрія, яка таки доєдналася до Карпатської вісімки, є активним учасником іншого формату – Альпійської конвенції – аналогічного міжнародного договору для альпійського регіону (пояснення просте – майже вся гірська територія Австрії належить до Альп. І лише менше 1 % – до Карпат)», – прокоментував подію В. Чалий.

Він нагадав, що з 1996 р. Україна є учасником Центральноєвропейської ініціативи, до якої входить та ж сама вісімка «карпатських» країн, але про успіхи якої вже давно не чути.

Політолог-міжнародник М. Ялі вважає, що теоретично будь-які нові об'єднання та формати, які можуть посилити співпрацю України, є вигідними для нашої держави. Проте інша справа, що далеко не завжди ці плани та цілі втілюються. «Ми пам'ятаємо підписані напередодні військові формати України з Польщею, Великою Британією. Є низка таких ініціатив, і далеко не всі вони сьогодні працюють так, як планувалося. Водночас ми бачимо, що в новому форматі присутні важливі країни, зокрема Румунія. Але, як ми побачили вже на першій зустрічі, Угорщина та Словаччина були представлені на досить низькому дипломатичному рівні – їхні лідери не приїхали», – наголосив М. Ялі (URL: <https://ua.news/ua/ukraine/karpatska-visimka-navishcho-ukrayini-novi-regionalni-aliansi> - 2026. – 21.09).

На його думку, це вже свідчить про відсутність консенсусу щодо спільних стратегічних інтересів. Погляди розходяться, зокрема між Словаччиною та Угорщиною. «Ми чудово пам'ятаємо історію з блокуванням санкцій проти Росії. Зараз навіть Угорщина блокує відкриття нових кластерів у процесі євроінтеграції України», – підкреслив експерт.

Проте він вважає, що сама ідея збиратися в таких форматах і залучати партнерів, між якими існують розбіжності, є важливою. Чим більше таких зустрічей і контактів, тим більшого результату можна досягти. Однак для цього необхідно ще й на двосторонньому рівні згладжувати гострі кути, досягати консенсусу з проблемних питань. «Будемо сподіватися, що цей новий формат допоможе певною мірою згладити розбіжності з тією ж Угорщиною та Словаччиною. Я вже не кажу про Австрію – важливу країну, яка також тривалий час, принаймні до 2022 року, займала досить нейтральну позицію щодо Росії», – заявив експерт.

Натомість у директора Інституту світової політики Є. Магди до саміту «Карпатської ініціативи» багато питань. Він вважає, що цей саміт не відповідає очікуванням, які на нього покладалися. «І він підготовлений не дуже добре». «Зверніть увагу на те, як у нас формулюється: сім країн та Європейський Союз. Відтак, я розумію прагнення В. Зеленського та його команди створювати щось своє, а не домагатися результату там, де вони на

сьогоднішній момент не грають першу скрипку. Але мені здається, що більш перспективно для України було б працювати з Тримор'ям, шукати шляхи до Вишеградської четвірки, взаємодіяти з Бухарестською дев'яткою», – наголосив експерт.

За його словами, це теж формати, які існують уже тривалий час. Тобто в них, якщо говорити бізнес-мовою, більш тривала кредитна історія. «А ми намагаємося робити щось своє. Це не завжди буде ефективно, тим більше в нинішньому достатньо турбулентному світі», – вважає Є. Магда.

Разом з тим значна частина політиків і експертів вважають, що перший саміт показав, що Україна намагається надати Карпатам нову роль – простору, де перетинаються оборона, енергетика, транспорт, торгівля та майбутня відбудова. Для Києва С8 може стати ще одним практичним каналом інтеграції з Європою: через спільні дороги й енергомережі, інвестиції, виробництво та безпекові проекти.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Шостий саміт Кримської платформи: оцінки учасників

У штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку 23 вересня відбувся шостий саміт Міжнародної Кримської платформи. Учасники цього міжнародного заходу підтвердили підтримку суверенітету й територіальної цілісності України. Вони засудили тимчасову російську окупацію Криму та інших українських територій, а також закликали посилити санкційний тиск на державу-агресора, забезпечити повернення незаконно утримуваних цивільних і дітей та притягнення винних до відповідальності. За підсумками зустрічі було ухвалено спільну заяву, у якій деокупацію Криму визначено необхідною умовою відновлення справедливого і тривалого миру та зміцнення міжнародної безпеки.

Передумови створення Кримської платформи були сформовані одразу після незаконної російської окупації Криму в лютому 2014 р. Війська країни-агресора встановили контроль над півостровом, після чого окупаційна влада організувала т. зв. «референдум», результати якого не були визнані Україною та переважною більшістю держав світу. 27 березня 2014 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію 68/262 «Територіальна цілісність України», підтвердивши невизнання будь-якої зміни статусу Криму та міста Севастополя. Водночас питання окупованого півострова тривалий час залишалося фрагментованим у міжнародному порядку денному, а увага світової спільноти дедалі більше зосереджувалася на бойових діях на території Донбасу.

Україна послідовно наголошувала, що окупація Криму є не лише двосторонньою українсько-російською проблемою, а й викликом

європейській та глобальній безпеці в цілому. На півострові фіксувалися переслідування кримських татар, політичні репресії, незаконні арешти, обмеження свободи слова та віросповідання, мілітаризація території і порушення норм міжнародного гуманітарного права. Крім того, Крим перетворився на важливий російський військовий плацдарм у Чорноморському регіоні, що посилює загрози для України, сусідніх держав і свободи судноплавства.

Ідею створення окремого міжнародного механізму для координації зусиль щодо деокупації Криму Президент України В. Зеленський вперше публічно представив у вересні 2020 р. під час 75-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Запропонований формат мав забезпечити постійну міжнародну увагу до ситуації на півострові, консолідувати політичний, дипломатичний та санкційний тиск на країну-окупанта, а також виробити спільну стратегію невизнання незаконної анексії.

Підготовка до запуску ініціативи тривала протягом 2020–2021 рр. за участю українського Міністерства закордонних справ, представників держав-партнерів, міжнародних організацій, експертів і представників кримськотатарського народу. У Києві 23 серпня 2021 р. відбувся установчий саміт Кримської платформи, який офіційно започаткував новий міжнародний консультативно-координаційний формат. У ньому взяли участь представники 47 держав і міжнародних організацій. Учасники ухвалили базову Спільну декларацію. Підтвердили, що Крим є невід'ємною частиною України. Засудили російську окупацію та визначили головну мету діяльності платформи як мирну деокупацію півострова та відновлення українського контролю над тимчасово окупованими територіями. Надалі діяльність цього міжнародного об'єднання розвивалася на рівнях глав держав і урядів, парламентів та експертної мережі. Такі дії дали змогу зберігати кримське питання в центрі уваги всієї світової спільноти (URL: <https://crimea-platform.org/en/events/inaugural-summit/>).

Саміт Міжнародної Кримської платформи 2026 був уже другим поспіль, проведеним на полях Генеральної Асамблеї ООН, що, зокрема, засвідчило прагнення України перенести питання деокупації Криму з регіонального порядку денного до глобального дипломатичного формату. У зустрічі взяли участь представники державних органів і міжнародних організацій, серед них 16 політичних лідерів з усіх континентів. Ідеться, зокрема, про президентів Австрії, Естонії, Латвії, Литви, Румунії, Словаччини, Чехії та Чорногорії, прем'єр-міністрів Андорри, Мальти, Норвегії, Словенії та Хорватії, а також керівників і високопосадовців інших держав та міжнародних інституцій. Вперше до саміту долучилися представники Панами й Тринідаду і Тобаго. Захід відвідали високі міжнародні гості, зокрема очільники Європейського парламенту та Ради Європи. Розширення географії учасників українська сторона розцінила як свідчення збереження міжнародної підтримки територіальної цілісності

України та невизнання російської окупації півострова (URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/u-nyu-jorku-pid-chas-sesiyi-generalnoyi-asambleyi-oon-uzhe-v-106537>).

Президент України В. Зеленський наголосив, що Кримська платформа є не просто щорічною дипломатичною зустріччю, а постійним підтвердженням поваги держав-учасниць до основ міжнародного права. Він підкреслив, що її значення полягає у збереженні практичного змісту принципів територіальної цілісності та державного суверенітету. Окремо В. Зеленський пов'язав окупацію Криму з ширшими безпековими загрозами в Чорноморському регіоні. За його словами, використання півострова як російської військової бази створює ризики для безпеки судноплавства, продовольчих та енергетичних ланцюгів. Президент також наголосив на необхідності притягнення Росії до відповідальності за агресію й захоплення українських територій. Повернення Криму він пов'язав із відновленням безпеки, звільненням незаконно утримуваних осіб і поверненням до фундаментальних принципів міжнародного права (URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-do-uchasnikiv-shostogo-samitu-mizhnaro-106525>).

Важливою складовою саміту стало представлення гуманітарного виміру окупації та безпосереднього досвіду людей, які жили або продовжують жити в умовах російського контролю над Кримом. Лідер кримськотатарського народу М. Джемільєв звернув увагу на посилення репресій проти незгодних з окупаційною владою, насамперед щодо представників корінного кримськотатарського народу. Він також пов'язав окупацію Криму з подальшим розширенням російської агресії проти України та наголосив на недостатній, на його погляд, реакції міжнародної спільноти на незаконні дії Кремля у 2014 р. (URL: <https://euperspectives.eu/2026/09/dzhemilev-crimea-summit-peaceful-methods/>).

Окремо на саміті прозвучав голос молодого покоління кримчан. Уродженка Сімферополя Д. Фурсова, яка виїхала до Києва у 2021 р., розповіла про повсякденний негативний вплив окупаційної політики на мешканців півострова. Вона звернула увагу на залякування, пропаганду, спроби змінити ідентичність місцевого населення, а також на деструктивний вплив російської системи освіти на дітей та молодь Криму (URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/u-nyu-jorku-pid-chas-sesiyi-generalnoyi-asambleyi-oon-uzhe-v-106537>).

За підсумками саміту учасники ухвалили Спільну заяву, у якій підтвердили відданість справі незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, включно з територіальним морем. У документі підтверджено політику невизнання незаконної анексії Росією Криму та Севастополя, а також Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей. Учасники наголосили, що жодне територіальне набуття, отримане внаслідок погрози силою або її

застосування, не може визнаватися законним. Окремо було засуджено проведення Росією незаконних «виборів» на тимчасово окупованих територіях. На думку учасників платформи, такі дії не можуть змінити міжнародно-правовий статус цих територій. Окупацію Криму та інших частин України у Спільній заяві визначено грубим порушенням Статуту ООН і серйозним викликом регіональній та глобальній безпеці. Відповідно, деокупація Криму та Севастополя розглядається як складова відновлення територіальної цілісності України та необхідна передумова всеосяжного, справедливого і тривалого миру (URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-statement-participants-sixth-international-crimea-platform-summit_en).

Значну увагу учасники саміту приділили безпековим наслідкам окупації Криму та його використанню Росією як військової бази. У Спільній заяві наголошено, що російська військова інфраструктура на півострові та обмеження свободи судноплавства у Чорному й Азовському морях створюють ризики для регіональної та глобальної безпеки, міжнародної торгівлі, енергетичної й продовольчої безпеки. Окремий блок стосувався порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях. Учасники засудили незаконні затримання, катування, насильницькі зникнення, політично мотивовані переслідування, дискримінацію та обмеження фундаментальних свобод. Особливий наголос зроблено на становищі українських дітей. Ідеться про їхню депортацію та примусове переміщення, незаконне усиновлення, русифікацію, індоктринацію та мілітаризацію. Учасники закликали гарантувати безпечне й безумовне повернення депортованих дітей в Україну, звільнення цивільних і політичних в'язнів та доступ міжнародних моніторингових місій до тимчасово окупованих територій. Важливим напрямом визначено документування порушень міжнародного права та забезпечення відповідальності за них. Учасники висловили підтримку діяльності Міжнародного кримінального суду, Європейського суду з прав людини та інших механізмів міжнародної юстиції. Також вони підтримали подальшу роботу над Спеціальним трибуналом щодо злочину агресії проти України та Міжнародною комісією з розгляду претензій України (URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-statement-participants-sixth-international-crimea-platform-summit_en).

У виступах українських та іноземних політиків і представників благодійних організацій переважала спільна оцінка кримського питання як такого, що виходить за межі двостороннього українсько-російського конфлікту та безпосередньо стосується дотримання міжнародного права і системи міжнародної безпеки в цілому.

Міністр закордонних справ України А. Сибіга зосередив увагу на трьох вимірах роботи Кримської платформи – безпеці, гуманності та гідності. Він назвав визволення Криму своєрідним «краш-тестом» для Організації Об'єднаних Націй, пов'язавши відновлення територіальної цілісності України з авторитетом Статуту ООН. За його даними, станом на 22 вересня

2026 р. в окупованому Криму політично мотивованому переслідуванню піддавалися 316 осіб, серед них 169 кримських татар та один представник караїмського народу. Гасло «Крим – це Україна» А. Сибіга назвав «універсальним гаслом гідності».

Президент Австрії А. Ван дер Беллен наголосив на необхідності створення умов для справедливого і тривалого миру на основі Статуту ООН та міжнародного права. Він також звернув увагу на незаконне ув'язнення і депортацію цивільних, зокрема українських дітей та переслідування кримськотатарського народу.

Президент Чехії П. Павел зазначив, що окупація Криму є не лише питанням українського суверенітету, а й випробуванням здатності міжнародної спільноти захищати принципи міжнародного миру та безпеки. Він пов'язав початок повномасштабної війни з окупацією Криму у 2014 р. та наголосив, що мир не може ґрунтуватися на визнанні територіальних здобутків, отриманих силою.

Президенти Латвії Е. Рінкевичс і Литви Г. Науседа зосередилися на системних репресіях, депортаціях, переслідуванні кримських татар і спробах знищення української ідентичності. Г. Науседа закликав продовжувати політику невизнання окупації, підтримувати міжнародний моніторинг прав людини та посилювати тиск на Росію.

Президент Естонії А. Каріс, а також Прем'єр-міністри Хорватії А. Пленкович і Норвегії Й. Гар Стьоре наголосили на неприпустимості нормалізації тривалої окупації. В їхніх виступах звучала теза, що плин часу не змінює правового статусу окупованих територій, а застосування сили не створює законних прав на них (URL: <https://crimea-platform.org/en/news/the-sixth-summit-of-the-international-crimea-platform-key-messages-and-highlights/>).

Генеральний директор БФ «Фонд “Крим”», член меджлісу Р. Шевкієв зазначив, що поки російським окупантам не завдадуть нищівного удару, стримати агресію не вдасться. Він наголосив: «Бандит може бути зупинений тільки за допомогою сили» (URL: <https://uatv.ua/uk/agresiya-rf-chorne-more-ta-zahyst-korinnyh-narodiv-golovnyj-posyl-krymskoyi-platformy-proanalizuvav-shevkiyev/>).

Отже, Шостий саміт Міжнародної Кримської платформи засвідчив, що питання Криму залишається складовою ширшого міжнародного порядку денного, пов'язаного із захистом суверенітету, територіальної цілісності та дотриманням міжнародного права. Учасники саміту розглядали окупацію Криму не лише як проблему України, а як фактор, що безпосередньо впливає на регіональну та глобальну безпеку.

Ключовою спільною позицією учасників стала підтримка політики невизнання незаконної анексії Криму та інших тимчасово окупованих територій України. У Спільній заяві наголошено, що застосування сили не створює законних прав на території, а їхній правовий статус не змінюється з плином часу. Деокупація Криму при цьому визначена як складова

відновлення територіальної цілісності України та одна з передумов всеосяжного, справедливого і тривалого миру.

Матеріали саміту демонструють тісний зв'язок між питаннями безпеки та гуманітарними наслідками окупації. Мілітаризація Криму, використання півострова як військової бази та обмеження свободи судноплавства розглядаються разом із політичними переслідуваннями, незаконними затриманнями, депортацією дітей, русифікацією та переслідуванням кримськотатарського народу. Таким чином, деокупація у представлених на саміті оцінках має не лише територіальний, а й безпековий, правозахисний та гуманітарний вимір.

Окремим напрямом залишається питання відповідальності за порушення міжнародного права. Учасники наголосили на необхідності документування злочинів, звільнення незаконно утримуваних цивільних і політичних в'язнів, повернення депортованих українських дітей та використання міжнародних судових і правових механізмів. Це свідчить про формування комплексного підходу, в якому питання деокупації пов'язується не лише з політичними рішеннями, а й із механізмами правосуддя та відшкодування.

Водночас оцінки представників кримськотатарського народу та інших учасників акцентують увагу на необхідності поєднання дипломатичних і міжнародно-правових інструментів із достатніми безпековими спроможностями та практичними заходами зі стримування агресії. У матеріалах також підкреслюється значення міжнародної підтримки України, захисту свободи судноплавства в Чорному морі та подальшого документування злочинів.

Кримська платформа у 2026 р. постає як міжнародний механізм, що поєднує політичний, безпековий, гуманітарний, правозахисний та правовий напрями. Її діяльність спрямована на збереження питання Криму в міжнародному порядку денному, координацію позицій держав-учасниць, підтримку політики невизнання окупації та формування міжнародних механізмів відповідальності за порушення міжнародного права.

Загалом матеріали саміту показують, що питання Криму в міжнародних оцінках 2026 р. розглядається у ширшому контексті війни Росії проти України, безпеки Чорноморського регіону, захисту прав людини та функціонування міжнародного правопорядку.

Експорт аграрно-продовольчої продукції України на п'ятому році повномасштабної війни: стан, нові ризики та проблеми розвитку

Український аграрно-продовольчий експорт: сучасний стан і нові ризики, обумовлені повномасштабною війною

Аналіз відкритих джерел інформації свідчить, що однією з найгостріших проблем економіки України в другій половині 2026 р., а ймовірно – і у першій половині 2027 р. – може стати значне скорочення обсягів експорту вітчизняної аграрно-продовольчої продукції через масовані російські авіаракетні атаки на морські порти Великої Одеси та об'єкти вітчизняного аграрно-промислового комплексу. Великі негативні масштаби для української економіки від цих російських атак пов'язані з виключно важливою роллю експорту аграрно-продовольчої продукції у розвитку вітчизняної зовнішньої торгівлі та економіки України загалом. Адже під час повномасштабної російсько-української війни дуже сильно зросла роль АПК в українській зовнішній торгівлі.

Так, якщо, згідно з даними Національного банку України (НБУ), у 2021 р. на продовольчі товари та сировину для їх виробництва припадало 43,5 % від сукупної вартості експорту товарів з України, то у 2022 р. для зазначеної групи товарів цей показник становив уже 56,8 %, у 2023 р. – 62,7 %, у 2024 р. – 62,7 %, а за період січень – липень 2026 р. – вже 62,4 % від сукупної вартості експорту товарів з України. При цьому саме у липні 2026 р., коли інтенсивність російських авіаракетних атак на морські порти Великої Одеси та об'єкти вітчизняного аграрно-промислового комплексу значно зросла, обсяги українського експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва зменшились на 6,9 %, порівняно з липнем 2025 р., тоді як протягом січня – червня 2026 р. обсяги експорту цих вітчизняних товарів усталено збільшувались. У подальшому, як свідчить інформація з відкритих джерел, обсяги експорту вітчизняної аграрно-продовольчої продукції продовжували скорочуватись.

Однак при цьому треба наголосити, що зростання частки продовольчих товарів та сировини для їх виробництва у сукупній вартості експорту товарів з України є, насамперед, наслідком різних темпів скорочення обсягів експорту різних груп українських товарів у вартісному вимірі. Адже у 2022–2025 рр. сукупна вартість експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва з України коливалась у межах 79,5 – 89,1 % від рівня аналогічного показника за 2021 р., який передував початку російського воєнного вторгнення в Україну. При цьому сукупні обсяги експорту

українських товарів у цей самий період усталено зменшувались і у 2025 р. становили лише 60,2 % від рівня аналогічного показника за 2021 р. Тобто обсяги експорту цілого ряду вітчизняних товарів скорочувались швидше, ніж обсяги експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва.

Причин такої диференціації темпів скорочення обсягів експорту різних груп українських товарів, найімовірніше, є кілька. По-перше, виробництво продовольчих товарів та сировини для їх виробництва менш фондоемне і має нижчий ступінь виробничої та територіальної концентрації, ніж виробництво товарів важкої промисловості. Відповідно їх втрати від авіаракетних ударів також менші. По-друге, аграрні підприємства часто потребують відносно менше висококваліфікованої робочої сили, а також потребують працівників доволі поширених спеціальностей, яких легше знайти на ринку праці. І нарешті, продовольчі товари і сировина для їх виробництва прямо чи опосередковано належать до категорії споживчих товарів, попит на які завжди стабільніший, ніж на засоби виробництва й товари проміжного споживання, у т. ч. й на світовому ринку. Зазначене щодо диференціації темпів скорочення обсягів експорту різних груп товарів пояснює чому у 2022 – 2025 рр. саме український експорт продовольчих товарів та сировини для їх виробництва зазнав найменшого скорочення внаслідок повномасштабної російської воєнної агресії порівняно з експортом інших груп вітчизняних товарів.

Однак у середині 2026 р. ситуація у сфері бойових дій російсько-української війни зазнала істотних змін. У липні – вересні поточного року інтенсивність російських повітряних атак на транспортну інфраструктуру України, й особливо на портову інфраструктуру Великої Одеси (морські порти Одеси, Південного і Чорноморська) та судна, що перевозили експортовану з України аграрно-продовольчу продукцію, стрімко зроста. Особливо сильно ці російські атаки вплинули на експорт зернових та олійних культур. Адже логістика експорту зернових і олійних культур та продуктів їхньої переробки за своєю технічною природою є дуже матеріаломісткою, що й визначає виключну роль вітчизняних морських портів у його функціонуванні. У результаті обсяги експорту зернових та олійних культур, які є провідними товарами експорту української аграрно-продовольчої продукції, значно зменшились. Наприклад, за даними Міністерства аграрної політики, лише у період з 1 до 21 серпня 2026 р. Україна експортувала лише 539 тис. т зерна проти 1,73 млн т за аналогічний період минулого року (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/kanal-sulina-na-dunaji-znizhennya-propusknoji-zdatnosti-dlya-zernovogo-eksportu-50635959.html>). Тобто у серпні 2026 р. обсяги експорту українського зерна у фізичному вимірі становили лише 31 % від обсягів експорту у серпні 2025 р. Аналогічним чином погіршилась ситуація і з поставками на експорт партій українського насіння соняшнику.

У 2022–2023 рр. Росія вже блокувала українські морські порти силами Чорноморського флоту, а Україна нейтралізувала цю блокаду за допомогою морських безпілотних катерів. Однак уже у 2026 р. у своїй спробі заблокувати морські шляхи експорту української аграрно-продовольчої продукції Росія зробила ставку саме на ракетно-авіаційні удари. Це істотно ускладнило можливості нейтралізації російської спроби масштабної блокади українських портів суто воєнними засобами. Тому досвід подолання невійськовим шляхом наслідків російської блокади через вітчизняні морські порти експорту української аграрно-продовольчої продукції у 2022–2023 рр. нині є надзвичайно цінним.

Цей досвід свідчить, що, із суто технічних позицій, протидіяти нині російській блокаді роботи українських морських портів можна завдяки диверсифікації шляхів і засобів експорту української аграрно-продовольчої продукції та збільшення сукупних потужностей для зберігання такої продукції за умов одночасної територіальної деконцентрації цих об'єктів. Однак, як свідчить той самий досвід 2022–2023 рр., така трансформація логістики експорту аграрно-продовольчої продукції в масштабах України потребує певного часу на свою реалізацію. Адже, як зазначено у дослідженні, проведеному Центром економічних стратегій та Всеукраїнською аграрною радою, через вітчизняні морські порти проходило близько 90 % обсягів українського аграрно-продовольчого експорту (URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>; URL: <https://hromadske.ua/ukrayina/267688-ukrayina-vtratyla-tretynu-spromoznostey-eksportu-zerna-v-chornomu-mori-reuters>).

При цьому в українському експертному середовищі висловлюються різні оцінки стосовно потенціальних можливостей транспортування на експорт аграрно-продовольчої продукції з України шляхами, альтернативними вітчизняним морським портам. Переважна потужність альтернативних шляхів транспортування на експорт вітчизняної аграрно-продовольчої продукції оцінюється в основному у межах 50–75 % аналогічної потужності морських портів Великої Одеси (*Детальніше див.: Україна: події, факти, коментарі. 2026. № 16*).

Водночас вельми показовою є також динаміка обсягів транспортування на експорт зернових та олійних культур з України за видами транспорту та каналами транспортування. Статистичні дані (URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>) свідчать, що обсяги транспортування на експорт зернових та олійних культур зазначеними видами транспорту та каналами транспортування почали стрімко зростати з початком повномасштабної воєнної агресії Росії проти нашої держави та блокади російським військово-морським флотом українських морських портів. Так, якщо у березні 2022 р. через дунайські порти, залізницею і автотранспортом з України було експортовано 0,3 млн т зернових та олійних культур, то у липні 2022 р., тобто напередодні початку дії російсько-української зернової угоди, було експортовано вже 2,3 млн т зазначених культур. Максимального показника

експорту зернових та олійних культур з України шляхами, альтернативними морським портам, в обсязі 3,1 млн т було досягнуто у серпні 2023 р., тобто вже після припинення дії російсько-української зернової угоди та з початком функціонування українського зернового коридору у Чорному морі.

Як показав минулий досвід, у 2022 р. на налагодження транспортування на експорт значних обсягів зернових та олійних культур з України шляхами, альтернативними вітчизняним морським портам, знадобилось 4–5 місяців. Вітчизняний експорт зернових та олійних культур альтернативними шляхами не припинявся і під час дії російсько-української зернової угоди, а з припиненням її дії, як зазначено вище, досяг максимального рівня у серпні 2023 р. При цьому альтернативні шляхи транспортування на експорт з України зернових та олійних культур у значних обсягах функціонували десь до лютого 2024 р. Однак у подальшому обсяги експорту з України зернових та олійних культур цими шляхами знижувалися через їхню вищу вартість порівняно з транспортуванням на експорт значних зернових та олійних культур через морські порти. У першій половині 2026 р., тобто до початку нинішньої російської блокади українських морських портів, альтернативними шляхами щомісячно було транспортовано на експорт з України 0,3–0,4 млн т зернових та олійних культур. Це той рівень транспортування на експорт вітчизняної аграрно-продовольчої продукції, який був напередодні початку повномасштабної російської воєнної агресії проти України.

Таким чином, наведений вище вітчизняний досвід транспортування на експорт з України шляхами, альтернативними морським портам, значних обсягів аграрно-продовольчої продукції потребує кількох місяців для свого налагодження. До того ж тепер саме через масштабні російські ракетно-дронові атаки організація такої логістики видається більш складною і може потребувати більше ресурсів, ніж у 2022–2024 рр. Це означає, що до кінця 2026 р. обсяги експорту української аграрно-продовольчої продукції на світовий ринок можуть бути істотно менші за ті, на які розраховували відповідні вітчизняні та іноземні суб'єкти підприємництва та органи державного управління.

Водночас треба згадати, що 17 серпня цього року Кабінет Міністрів України затвердив Програму діяльності уряду, якою у 2027 р. передбачено «збільшення частки переробки у структурі аграрного експорту України до 63 %, а обсяг аграрного експорту, щонайменше, на 4 млрд дол. Для досягнення цієї мети уряд планує розширити застосування механізмів державної підтримки українських агровиробників товарів та відкрити нові ринки щонайменше для 10 нових товарних позицій у 2027 році». При цьому деякі ЗМІ звертають увагу, що, «за даними Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства, за підсумками 2025 року частка переробленої продукції в аграрному експорті України становила 47,8 %, а сировинної –

52,2 %. У 2024 р. це співвідношення становило відповідно 40 % та 60 %» (URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1193951.html>)

Однак результати масованих російських авіаракетних атак на порти Великої Одеси та об'єкти вітчизняного аграрно-промислового комплексу у липні – вересні поточного року породжують ряд питань щодо можливості виконання планів розвитку вітчизняного аграрно-промислового комплексу, намічених у цій урядовій програмі на 2027 р.

Зокрема, згідно з даними НБУ, у 2022–2025 рр. обсяги українського експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва перебували в межах 22,0–24,7 млрд дол. США, у т. ч. у 2025 р. – 22,5 млрд дол. США. Таким чином, зазначене вище в урядовій програмі збільшення «обсягів аграрного експорту, щонайменше, на 4 млрд дол.» буде означати 18 % приросту такого експорту до рівня 2025 р. За умов стабільного функціонування усталеної логістики експорту української аграрно-продовольчої продукції досягнення такого її приросту було б цілком можливим. Утім, нинішня російська блокада українських морських портів створює надзвичайно складні перепони на шляху досягнення означеної мети. І навіть якщо у найближчі місяці 2026 р. вдасться істотно збільшити транспортні спроможності для експорту української аграрно-продовольчої продукції, нарощування обсягів цього експорту стикатиметься на світовому ринку з проблемами іншого характеру.

Це пов'язано з тим, що Україна традиційно є одним із потужних продавців аграрно-продовольчої продукції на світовому ринку. Водночас зменшення частки на ринку такого потужного продавця цієї продукції закономірно тягне за собою відповідну реакцію його конкурентів. У таких випадках ідеться, насамперед, про перерозподіл часток міжнародного ринку певного товару між його продавцями. Імовірність такого перебігу подій, вкрай неприємного для розвитку вітчизняного експорту аграрно-продовольчої продукції, розглядатиметься далі.

Водночас нинішня російська блокада українських морських портів не лише надзвичайно сильно ускладнила функціонування системи логістики експорту вітчизняної аграрно-продовольчої продукції, а й створила серйозні економічні перепони у роботі його виробничої бази. Зокрема, це стосується загострення вже існуючих або появу нових конфліктів інтересів між суб'єктами вітчизняного аграрно-промислового комплексу. Наприклад, одна сфера конфліктів інтересів, пов'язана з експортом аграрно-продовольчої продукції, стосується закупівлі трейдерами зерна нового врожаю у вітчизняних сільськогосподарських виробників. Механізм цього конфлікту інтересів, наведений вище завідувачем відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», членом-кореспондентом НААН О. Захарчуком, має такий вигляд. «Обмеження експорту сприяє накопиченню зерна, а це створить дефіцит складських потужностей, що вимушено

збільшить внутрішній продаж частини продукції та негативно вплине на зниження внутрішніх цін. Тобто відбудеться скорочення доходів аграріїв, виникне дефіцит оборотних коштів та вже ризик скорочення виробництва наступного року» (URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/diversifikaciya-zernovoji-logistiki-strategichne-zavdannya-ukrajini>).

Водночас, за даними аналітиків компанії “Barva Invest”, в Україні нинішні «жнива нарощують пропозицію на ринку, а попит або відсутній, або тримається на незадовільному рівні; додатково фермерам бракує потужностей для зберігання. Ринок пшениці залишається розбалансованим, а ціни – заниженими для більшості виробників, тому ті, хто має можливість, закладають зерно на зберігання. У дунайських портах попит є, але ціни малопривабливі» (URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1930-eksport-bez-morya-i-desheve-zerno--scho-roblyat-fermeri>). При цьому ЗМІ повідомляють про конкретні заходи, до яких вдаються виробники сільгосппродукції за нинішніх обставин її експорту та дуже сильного зниження закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію. Зокрема, за словами заступника голови Всеукраїнської аграрної ради Д. Марчука, у центральних регіонах України фіксується зниження ціни на пшеницю більш ніж на 30 %, у північніших регіонах – більш ніж на 50 % від ринкової ціни (URL: <https://www.unian.ua/economics/agro/cini-na-produkti-pidut-ugoru-shcho-podorozhchaye-naybilshe-uzhe-voseni-13489359.html>).

За таких умов частина аграріїв зберігає зібране зерно у власних сховищах, а частина сільськогосподарських підприємств – «продає лише мінімально необхідне, а форвардні контракти, які фіксують ціну наперед, зараз свідомо обмежує. Зерно тримає в очікуванні кращої ціни». Водночас, коли ціна на зерно падає і продавати його стає невигідно, то деякі сільськогосподарські підприємства використовують певну частину власного зерна на корм худобі. При цьому керівники сільськогосподарських підприємств наголошують, що є « господарства, для яких це не стільки вигода, скільки єдиний доступний вихід» (URL: <https://kurkul.com/news/41999-fermeri-rozpovili-scho-roblyat-iz-pshenitseyu-u-ninishnih-realiyah>; <https://kurkul.com/spetsproekty/1930-eksport-bez-morya-i-desheve-zerno--scho-roblyat-fermeri>).

Цими й іншими суперечностями в українському аграрно-промисловому комплексі намагаються скористатися іноземні трейдери та вітчизняні й іноземні виробники сільськогосподарської продукції та продовольства. Наприклад, ідеться про намагання конкурентів зменшити частку українських підприємств на міжнародних ринках відповідної продукції. Більш детально ці та інші питання буде розглянуто у подальшому (*Під час підготовки цієї роботи було використано інформацію з таких джерел: Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Державна митна служба України (<https://customs.gov.ua/>); АПК-Інформ (<https://www.apk-inform.com/>). – 2026.*

– 21.08; *Інтерфакс-Україна* (<https://ua.interfax.com.ua>). – 2026. – 17, 18.08; *Суспільне* (<https://suspilne.media/>). – 2026. – 24.08; *Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua>). – 2026. – 21.09; *УНІАН* (<https://www.unian.ua>). – 2026. – 28.08, 08.09; *Цензор.net* (<https://censor.net.ua>). – 2026. – 07, 20.07; *Центр економічної стратегії* (<https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>); *AgroPortal* (<https://agroportal.ua>). – 2026. – 21, 29.08; 05.09; *Hromadske* (<https://hromadske.ua/>). – 2026. – 15.07; *Kurkul.com* (<https://kurkul.com/>). – 2026. – 24.08; *Latifundist.com* (<https://latifundist.com>). – 2026. – 20 – 22.08; 01, 03, 09, 11, 14, 15, 17, 22.09; *NV* (<http://nv.ua>). – 2026. – 22.01; 21.08; 13, 14, 21.09; *UkrAgroConsult* (<https://ukragroconsult.com/>). – 2026. – 15.08; 04, 18, 19, 23.09).

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Засідання Президії НАН України 16 вересня 2026 р.: вуглецеві наноматеріали і нові розв'язки рівнянь із нестандартними умовами

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка НАН України А. Загороднього 16 вересня 2026 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Цього дня учасники засідання заслухали дві наукові доповіді.

Із теми «Особливості технології, структура та галузь застосування багатостінних вуглецевих нанотрубок» виступив завідувач відділу Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України академік НАН України Ю. Солонін, який розповів про результати фундаментальних і прикладних досліджень одновимірних (1D) наноструктур на основі вуглецю і тугоплавких сполук, що проводяться в інституті.

За словами доповідача, актуальність роботи обумовлена тим, що традиційні об'ємні матеріали, зокрема й на основі тугоплавких сполук, дедалі більше вичерпують свої можливості у забезпеченні потреб таких високотехнологічних галузей, як аерокосмічна техніка, ядерна енергетика, мікроелектроніка, біомедицина тощо. Водночас 1D-структури на основі вуглецю (нанотрубки) або тугоплавких сполук (карбідів, нітридів та боридів перехідних металів або кремнію) за умов збереження основних переваг своїх об'ємних аналогів демонструють міцність на межі теоретичної, що робить їх незамінними армувальними добавками до композитів. Крім того, вони характеризуються низкою додаткових фізичних і фізико-хімічних властивостей.

Як стало відомо з доповіді, науковцями установи виконано комплекс фундаментальних і прикладних досліджень щодо синтезу одновимірних тугоплавких сполук, як карбіди та нітриди титану і кремнію, диборид титану,

нітрид бору тощо. Вивчено вплив типу каталізатора, умов перебігу реакцій, складу прекурсора на морфологію та кристалічну структуру отриманого продукту. Запропоновано технології синтезу «просторово розподілених наноструктур» методом хімічного осадження з газової фази (Chemical Vapor Deposition, CVD) мікро- і нановолокон на внутрішній поверхні високопористих матриць. CVD є найпоширенішим методом для одержання 1D-наноструктур, оскільки дозволяє цілеспрямовано вирощувати орієнтовані масиви нановолокон, нанотрубок і нановусів із заданими параметрами діаметра, довжини та хімічного складу.

Академік Ю. Солонін розповів, що нановолокна карбіду кремнію та багатостінні вуглецеві нанотрубки використано для створення композитів на основі фторопласту триботехнічного призначення, які мають на два порядки вищу зносостійкість порівняно з чистим фторопластом. Плaskі вальниці ковзання на основі цього матеріалу впроваджено на АТ «Перший київський машинобудівний завод», а партію вальниць у вигляді втулок передано для випробувань на АТ «Антонов». Композит стоматологічного призначення на основі пластмаси «Фторакс», зміцнений нановолокнами карбіду кремнію, пройшов випробування на біосумісність у Національному університеті охорони здоров'я України імені Платона Шупика і визнаний перспективним для використання. Було також зазначено можливість використання таких «просторово розподілених наноструктур» на основі пінонікелю та карбіду кремнію для створення фільтрів тонкої очистки рідин і газів.

В обговоренні цієї доповіді виступив професор кафедри високотемпературних матеріалів та порошкової металургії Навчально-наукового інституту матеріалознавства та зварювання імені Є. О. Патона Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» академік НАН України П. Лобода. Заступник академіка-секретаря Відділення матеріалознавства НАН України академік НАН України А. Рагуля ознайомив учасників засідання із відгуками, які надійшли від завідувача відділу Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України академіка НАН України І. Завалія і головного лікаря Клініки цифрової стоматології кандидата медичних наук І. Савчука. До дискусії з цього питання також приєднався академік-секретар Відділення хімії НАН України, завідувач відділу Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України академік НАН України П. Стрижак. Було відзначено важливість, актуальність та перспективність подальших досліджень і розширення галузей застосування 1D-наноматеріалів на основі вуглецю і тугоплавких сполук, створення з їх використанням нового покоління композитів на основі полімерів.

Далі про «Застосування еліптичних і параболічних рівнянь до аналізу структурно-неоднорідних середовищ» доповів заступник директора з наукової роботи Інституту прикладної математики і механіки НАН України академік НАН України І. Скрипнік. Він представив нові вагомі результати з

якісної теорії диференціальних рівнянь у частинних похідних зі складною структурою зростання.

За словами доповідача, ці результати є значним внеском у розвиток фундаментальної математики та мають принципове значення для суміжних прикладних галузей, зокрема механіки неоднорідних середовищ, гідродинаміки неньютонівських рідин, матеріалознавства, обробки зображень і математичної біології.

Академік І. Скрипнік розповів, що під час досліджень отримано нові точні умови обмеженості й необмеженості розв'язків та встановлено регулярність слабких розв'язків за умов, що є істотно слабкішими за класичні логарифмічні умови. Вперше доведено для таких класів параболічних рівнянь нерівність Гарнака з внутрішньою часовою шкалою, яка природно адаптується до локальних властивостей розв'язку та коефіцієнтів рівняння за точних умов на відношення показників зростання, що є оптимальними у сенсі відомих контрприкладів. Крім того, доведено локальну гелдерову неперервність розв'язків за умови на відношення показників анізотропії. Оскільки відсутність однорідності за розв'язком та/або градієнтом унеможливорює застосування традиційних класичних методів, було створено принципово нові підходи до постановки та розв'язання задач для нелінійних диференціальних рівнянь зі складною структурою зростання. Ключовою концептуальною новацією став удосконалений метод локального внутрішнього масштабування, у якому геометрія параболічних циліндрів адаптивно визначається як локальними значеннями розв'язку, так і структурою коефіцієнтів рівняння, а для анізотропних рівнянь масштаб диференціюється в кожному просторовому напрямку.

Значну частину цих досліджень виконано у тісній співпраці з провідними математиками університетів Італії та Португалії, а самі результати мають не лише фундаментальну цінність, а й глибоке практичне значення. Оскільки математичні моделі на основі рівнянь із нестандартними умовами зростання безпосередньо описують складні фізичні та прикладні процеси, отримані результати є критично важливими для розв'язання актуальних задач гідродинаміки електрореологічних рідин, зокрема дослідження взаємодії між електромагнітними полями та рухомою рідиною, цифрової обробки й відновлення зображень, розроблення анізотропних і композиційних матеріалів, а також математичного моделювання поширення епідемічних захворювань.

В обговоренні доповіді виступили голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, провідний науковий співробітник Інституту математики НАН України доктор фізико-математичних наук О. Антонюк, директор Інституту прикладної математики і механіки НАН України доктор фізико-математичних наук О. Несмелова і академік-секретар Відділення математики НАН України, директор Інституту математики НАН України академік О. Тимоха, відзначивши фундаментальну

вагомість отриманих результатів, їхню відповідність сучасному світовому рівню, а також високу значущість для розвитку суміжних прикладних галузей.

Насамкінець учасники засідання розглянули кадрові та поточні питання (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 17.09).

Президент НАН України академік А. Загородній взяв участь у Гамбурзькому науковому саміті 2026

У Гамбурзі (Німеччина) 17 вересня 2026 р. відбувся Hamburg Science Summit 2026 – щорічний міжнародний форум, що об'єднує представників науки, політики, бізнесу та громадянського суспільства для обговорення майбутнього європейського дослідницького та інноваційного простору.

Цьогорічний саміт проходив під гаслом «Європа в багатоплярному світі» (Europe in a Multipolar World). У центрі дискусій були виклики, з якими стикаються європейські наука та інновації в умовах посилення геополітичної напруженості, а також питання академічної свободи, технологічного суверенітету, безпеки даних, технологій подвійного призначення та критичної інфраструктури. Учасники обговорювали, як наука та інновації можуть посилити спроможність Європи діяти у дедалі складнішому міжнародному середовищі.

У межах саміту відбувся круглий стіл високого рівня «Наука під тиском – як підвищити стійкість наукових систем» (Science under pressure – how to enhance the resilience of science systems), організований Німецькою національною академією наук «Леопольдина». До дискусії в онлайн-форматі долучився президент Національної академії наук України академік А. Загородній.

Разом із ним у круглому столі взяли участь президент Німецької національної академії наук «Леопольдина» Б. Рокенбах, президент Ізраїльської академії природничих і гуманітарних наук Д. Харел та секретар з міжнародних справ Національної академії наук США Ч. Мюррей.

Очільники національних академій обговорили, як забезпечити стійкість наукових систем в умовах збройних конфліктів, геополітичного суперництва, політичної поляризації, дезінформації та посилення тиску на академічну свободу. Особливу увагу приділили досвіду підтримки наукових установ і дослідників за надзвичайних обставин, зокрема в умовах війни Росії проти України.

У своєму виступі академік А. Загородній розповів про виклики, з якими українська наукова спільнота стикається внаслідок повномасштабної війни, зокрема руйнування наукової інфраструктури та необхідність забезпечувати безперервність досліджень у надзвичайно складних умовах.

Президент НАН України також висловив вдячність міжнародній науковій спільноті за підтримку українських учених і наукових установ упродовж війни.

Довідково. Hamburg Science Summit – щорічний міжнародний форум, організований Körber-Stiftung та органом влади Гамбурга, відповідальним за науку. Форум присвячений ключовим питанням розвитку європейського наукового та інноваційного простору і об'єднує представників науки, політики, бізнесу та громадських організацій (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 17.09).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Ефекти наночастинок металів у мікробних біотехнологіях як результат біоколоїдних взаємодій стали черговою темою загальноакадемічного міждисциплінарного семінару

В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України 18 вересня 2026 р. відбулося чергове, 35-те, засідання загальноакадемічного міждисциплінарного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології». Із міждисциплінарною доповіддю «Ефекти наночастинок металів у мікробних біотехнологіях як результат біоколоїдних взаємодій» виступила завідувачка відділу колоїдної технології природних систем Інституту біоколоїдної хімії імені Ф. Д. Овчаренка НАН України докторка біологічних наук С. Дибкова.

Відкриваючи засідання, керівник семінару, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін підкреслив, що нанобіотехнологія розглядається як трансдисциплінарний напрям досліджень на перетині біології та нанотехнології. Не всі знають, відзначив науковець, що ще 1959 р. видатний фізик, нобеліат, професор Р. Фейнман, виступаючи з лекцією в одному з університетів США, сказав легендарну фразу: «Там, внизу, повно місця!», – хоча тоді взагалі не існувало терміна «нанотехнологія» і, тим більше, терміна «нанобіотехнологія». Р. Фейнман закликав фізиків учитись у біологів і у живої природи. «Інша галузь, в яку ми маємо увійти, – це біологія. Біологічні системи – це приклади дуже-дуже малих машин, які виконують дивовижні речі... Клітина є чудовим прикладом того, що можна зробити, якщо створювати речі в наномасштабі», – говорив він.

Академік НАН України С. Костерін поінформував присутніх, що у фокусі уваги докторки біологічних наук С. Дибкової перебуває вивчення біотехнологічного потенціалу наночастинок металів для потреб медицини, фармакології та ветеринарії: науковиця спеціалізується на дослідженнях у галузях нанобіотехнологій та біоколоїдної хімії, а також на розробленні

біобезпечних наночастинок металів і нанобіокомпозитів для антимікробних, імунобіологічних засобів, біосенсорів, пробіотиків. С. Дибкова відома своїми розробками на перетині біотехнології, нанотехнологій, мікробіології, екології, фармакології та ветеринарії, а її науковий доробок охоплює створення біосумісних наноматеріалів і дослідження закономірностей їхньої взаємодії з живими системами.

Далі академік НАН України С. Костерін надав докторці біологічних наук С. Дибковій слово для наукової доповіді (з тезами її виступу можна ознайомитися на сайті Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України).

Із запитаннями до доповідачки і в обговоренні її наукової доповіді виступили:

- керівник загальноакадемічного міждисциплінарного семінару у галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології», заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін;

- директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач лабораторії імунобіології відділу молекулярної імунології цього інституту член-кореспондент НАН України Д. Колибо;

- завідувачка відділу сигнальних механізмів клітини Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України докторка біологічних наук, професорка Л. Дробот;

- завідувач лабораторії біохімії Інституту отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України доктор біологічних наук, професор С. Верьовка;

- завідувачка відділу нейрохімії Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України докторка біологічних наук, професорка Т. Борисова;

- провідна наукова співробітниця відділу науково-інформаційних та інноваційних досліджень Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України докторка біологічних наук, професорка О. Матишевська;

- директор Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка НАН України доктор технічних наук, професор В. Прокопенко;

- провідна наукова співробітниця відділу наноструктурних матеріалів імені Ю. В. Малюкіна Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України докторка фізико-математичних наук О. Ващенко;

- наукова співробітниця відділу молекулярної біології Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України докторка філософії О. Рудницька;

- інженерка першої категорії відділу молекулярної біології Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України докторка філософії Ю. Куліш.

У своєму прикінцевому виступі керівник семінару академік НАН України С. Костерін відзначив, що наночастинкам дійсно властиві своєрідні ефекти в їхній дії на хімічні, фізико-хімічні, фізичні та біологічні процеси. Ці ефекти значною мірою пов'язані з двома головними чинниками – істотним

збільшенням питомої площі поверхні S/W молекулярного ансамблю (S – площа поверхні, W – об'єм) і демонстрацією квантово-розмірних проявів: коли речовина переходить у нанорозмірний стан (характеристичний лінійний розмір – від 1 до 100 нм), властивості матеріалу визначаються не законами класичної фізики, а законами квантової механіки (розмір частинки стає порівнянним із довжиною хвилі де Бройля λ для електрона). Іншими словами, унікальні ефекти наночастинок виникають переважно через те, що поверхневі атоми починають немовби «керувати» властивостями всього об'єму. Адже у звичайних матеріалах майже всі атоми сховані всередині, а у випадку наночастинок – від 30 до 80 % усіх атомів розташовані на поверхні. З огляду на обмеження простору для електронів, поведінка ансамблю наночастинок підпорядковується законам квантової фізики.

Після того академік НАН України С. Костерін подякував докторці біологічних наук С. Дибковій за змістовну доповідь, побажав їй та її колегам подальших успіхів у вивченні нагальних проблем нанобіотехнології та біоколоїдної хімії.

Фінальним акордом засідання стала Моцартова фортепіанна соната № 8 ля мінор у виконанні лауреатки українських і міжнародних музичних конкурсів О. Клезь.

Р.С. Наступне засідання семінару відбудеться у жовтні 2026 р.

За інформацією Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України **(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 21.09).**

Науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса представили дослідження про трансформацію держави і суспільства під впливом війни

В Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України відбувся круглий стіл, присвячений змінам, яких зазнають українська держава та суспільство під впливом російсько-української війни.

Зі вступним словом до учасників звернувся керівник проєкту, віцепрезидент НАН України академік НАН України О. Рафальський. Він наголосив на важливості комплексного наукового аналізу трансформацій, що відбуваються в Україні в умовах війни.

Центральною подією круглого столу стала презентація двох монографій науковців інституту – «Україна у боротьбі: війна та перетворення держави» та «Україна у боротьбі: війна та перетворення суспільства».

Директор інституту член-кореспондент НАН України Г. Зеленько та заступник директора інституту доктор політичних наук Ю. Ніколаєць представили результати досліджень, що дають змогу розглянути вплив війни

у двох взаємопов'язаних вимірах – через трансформацію державних інституцій і зміни суспільних процесів.

У першій монографії війну проаналізовано як чинник політичних та інституційних змін. Автори досліджують питання концентрації та дисперсії влади і збереження демократичних процедур, функціонування публічного управління, правосуддя й антикорупційної політики, взаємодії військових адміністрацій і територіальних громад, а також механізми легітимації влади.

Друга монографія присвячена соціокультурному виміру трансформацій. У ній розглянуто зміни у сприйнятті національних цінностей та ідентичності, ідеологічних орієнтаціях громадян, ставленні до європейських цінностей, а також етнополітичні процеси та питання національної пам'яті.

Під час першої панельної дискусії «Як війна впливає на державу», яку модерувала Г. Зеленюк, науковці обговорили інституційні наслідки війни та зміни у функціонуванні державної влади.

Р. Балабан проаналізував трансформацію взаємодії місцевих військових адміністрацій і територіальних громад; С. Брехаря – зміни у сфері правосуддя та антикорупційної політики; Н. Кононенко – механізми легітимації влади в умовах війни; Т. Ляшенко – співвідношення концентрації та дисперсії влади й питання збереження демократії; С. Ситник – функціонування системи публічного управління та компетентність бюрократії.

Другу панельну дискусію – «Як війна впливає на суспільство» – модерував Ю. Ніколаєць. Її учасники зосередилися на соціокультурних і світоглядних змінах, спричинених війною.

О. Ляшенко говорив про загрози національним цінностям України, Т. Бевз – про захист національної ідентичності в умовах когнітивної війни, М. Розумний – про трансформацію ідеологічних уподобань громадян, В. Котигоренко – про етнополітичний вимір соціокультурних змін.

Обидві панелі завершилися сесіями запитань і відповідей, під час яких учасники продовжили обговорення порушених проблем.

Круглий стіл об'єднав два виміри аналізу воєнних трансформацій – зміни державних інститутів і публічного управління та зміни суспільних цінностей, ідентичності й національної пам'яті. Представлені дослідження засвідчують взаємопов'язаність цих процесів та необхідність їх подальшого комплексного наукового осмислення (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 22.09).

Пріоритети геологічних досліджень та використання мінеральних ресурсів України обговорили на всеукраїнській конференції у Києві

В Інституті геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М. П. Семененка НАН України 15–16 вересня 2026 р. відбулася

II Всеукраїнська наукова конференція «Геологічна будова та корисні копалини України».

Захід об'єднав 141 науковця та фахівця геологічної галузі, які представляли 17 академічних і галузевих наукових установ, закладів вищої освіти та виробничих організацій України. Учасники працювали очно й онлайн.

У центрі уваги конференції були сучасні дослідження з геохімії, мінералогії та петрології, геохронології та стратиграфії, тектоніки і геодинаміки, рудоносності, геохімії ландшафтів, а також питання наукової термінології в геологічних науках.

Зокрема, науковці представили результати досліджень віку та складу гірських порід, мінералогії та геохімії рідкісних елементів, тектонічної будови Українського щита та інших територій. Окрему увагу приділили екологічним аспектам видобування корисних копалин і використання відходів, а також розвитку української наукової термінології у науках про Землю.

Однією з ключових тем стало дослідження критичної мінеральної сировини. Учасники наголосили на необхідності активізувати вивчення ресурсів літію, титану, германію та рідкісноземельних елементів, що мають стратегічне значення для технологічного розвитку та повоєнного відновлення економіки України.

За результатами обговорень учасники конференції також запропонували посилювати інтеграцію української геологічної науки у світовий дослідницький простір, зокрема через участь у міжнародних грантових програмах і спільних проєктах з європейськими науковими установами.

Серед інших пріоритетів – ширше застосування цифрових технологій і штучного інтелекту для опрацювання великих масивів геолого-геофізичних даних, залучення молодих науковців до пріоритетних дослідницьких проєктів та поглиблення співпраці науки і виробництва для впровадження сучасних технологій видобування й перероблення мінеральної сировини.

Організатором конференції виступив Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М. П. Семененка НАН України у партнерстві з Інститутом геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України, Українським мінералогічним товариством, ДП «Українська геологічна компанія», Державною службою геології та надр України, громадською організацією «Спілка геологів України», Інститутом геологічних наук НАН України та Інститутом геології і геохімії горючих копалин НАН України.

Докладніша інформація про конференцію та електронний збірник тез – на сайті Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М. П. Семененка НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 18.09).

Інститут соціології НАН України дослідив стійкість і повоєнні очікування українців

У липні та серпні 2026 р. Інститут соціології НАН України у співпраці з Лабораторією соціального дизайну та за фінансової підтримки дослідницької агенції Research.ua провів дві хвили соціологічного дослідження «Достовірно про українців».

Науковці досліджували, як українці оцінюють умови життя й ситуацію в країні, яких втрат зазнали через війну, наскільки готові й надалі витримувати її наслідки та яким бачать майбутнє України.

Результати липневої хвили засвідчили поєднання значних особистих втрат і психологічного виснаження зі збереженням соціального оптимізму. Так, 46 % опитаних оцінили свої втрати через війну як максимальні або суттєві; 28 % респондентів зазначили, що майже постійно відчують труднощі з контролем важливих речей у своєму житті, а 30 % – що їм майже постійно бракує сил для звичайних справ.

Водночас 48 % опитаних очікували, що ситуація в Україні надалі покращуватиметься, ще 27 % не очікували істотних змін. Погіршення прогнозував кожен п'ятий респондент.

Серпневе дослідження було зосереджене на сприйнятті ситуації у війні, стійкості суспільства, відчутті безпеки та повоєнних очікуваннях.

Лише 8 % опитаних очікували завершення війни у найближчі пів року. 40 % вважали, що вона триватиме ще від пів року до двох років, а 31 % – три роки і більше.

Результати засвідчили високі оцінки особистої стійкості. За даними опитування, 61 % респондентів заявили, що особисто готові триматися в умовах війни три роки і довше. При цьому здатність суспільства загалом витримувати війну так само довго оцінили дещо стриманіше – так вважають 48 % опитаних.

Високі оцінки стійкості поєднуються з відчуттям нестабільності та небезпеки. Так, 68 % респондентів назвали ситуацію в Україні нестабільною або скоріше нестабільною. У повній безпеці відчувається лише кожен десятий, 56 % оцінюють свій стан як відносно безпечний, а близько третини – як небезпечний.

Окремий блок дослідження стосувався бачення повоєнного майбутнього України. Більшість респондентів очікують тривалого відновлення країни: 64 % вважають, що воно потребуватиме понад 10 років.

Водночас повоєнні очікування залишаються помірно оптимістичними: 73 % опитаних розраховують, що Україна отримає достатню для відновлення фінансову допомогу від міжнародних партнерів; 56 % очікують надійних гарантій безпеки. Майже половина – 49 % – вважають, що після відновлення

якість життя в Україні буде вищою, ніж до війни, ще 17 % очікують повернення до довоєнного рівня.

Перша хвиля дослідження проводилася 21–25 липня 2026 р. методом телефонних інтерв'ю (САТІ) за випадковою вибіркою мобільних номерів. У ній взяли участь 432 респонденти. Друга хвиля відбулася 26–31 серпня і охопила 502 респондентів. Дослідження репрезентує доросле населення України віком від 18 років, за винятком АР Крим і тимчасово окупованих територій.

Докладніше з результатами двох хвиль дослідження «Достовірно про українців» можна ознайомитися в презентації (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 18.09).

З глибоким сумом сповіщаємо, що 21 вересня 2026 р. на 85-му році пішов із життя відомий фахівець у галузі механіки руйнування і міцності матеріалів член-кореспондент НАН України О. Андрейків

Президія Національної академії наук України, Відділення матеріалознавства НАН України та Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка НАН України з глибоким сумом сповіщають, що 21 вересня 2026 р. на 85-му році пішов із життя відомий фахівець у галузі механіки руйнування і міцності матеріалів, теорії пружності і пластичності, водневого матеріалознавства, тертя і зношування матеріалів, методів неруйнівного контролю провідний науковий співробітник, доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України член-кореспондент НАН України О. Андрейків.

Майбутній науковець народився 3 січня 1942 р. в селищі Мельниця-Подільська тепер Чортківського району Тернопільської області. У 1964 р. закінчив механіко-математичний факультет Львівського університету (тепер Львівський національний університет імені Івана Франка). Від 1963 р. працював у Фізико-механічному інституті (тепер Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка НАН України), пройшовши шлях від інженера до завідувача відділу. У 1969 р. закінчив аспірантуру й захистив кандидатську дисертацію «Деякі просторові задачі теорії тріщин», 1979 р. – докторську дисертацію «Крихке руйнування пружно-пластичних тіл в умовах складних напружених станів».

О. Андрейків зробив значний внесок у розвиток фундаментальних досліджень у галузі механіки руйнування і міцності матеріалів, сприяв всебічному співробітництву українських дослідників із провідними науковими центрами світу. Був директором Міжгалузевого центру «Протон» при науково-технічному комплексі Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України (1995–2001 рр.), головою технічного підкомітету «Воднева деградація матеріалів» Європейського товариства з

цілісності конструкцій (1995–2002 рр.); заступником голови Українського товариства з механіки руйнування матеріалів (1992–2002 рр.); дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка (з 1992 р.). З 2002 р. – професор кафедри механіки Львівського національного університету ім. Івана Франка.

У доробку О. Андрейкова понад 400 наукових праць, 14 монографій та підручників, 29 авторських свідоцтв та патентів. Серед його учнів дев'ять докторів та 31 кандидат наук.

Вченому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки, премії Ради Міністрів СРСР, НАН України ім. О. М. Динника та Г. В. Карпенка, нагороджено відзнаками НАН України «За наукові досягнення».

Наукова громадськість, колеги, учні та друзі глибоко сумують і висловлюють щирі співчуття рідним і близьким О. Андрейкова.

Світла пам'ять про О. Андрейкова – талановитого науковця, керівника, добру і чуйну людину – залишиться у серцях тих, хто знав його особисто (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 18.09*).

Із глибоким сумом сповіщаємо, що 24 вересня 2026 р. на 93-му році життя помер видатний вчений у галузі теплофізики і теплоенергетики академік НАН України Ю. Мацевитий

Національна академія наук України, Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України з глибоким сумом сповіщають, що 24 вересня 2026 р. на 93-му році життя зупинилося серце видатного українського науковця у галузі теплофізики і теплоенергетики, почесного директора Інституту енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного НАН України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, Заслуженого діяча науки і техніки України, академіка НАН України Ю. Мацевитого.

Ю. Мацевитий народився 24 лютого 1934 р. на Луганщині. Після закінчення у 1957 р. навчання в Харківському політехнічному інституті залишився працювати на кафедрі турбінобудування. Від 1972 р. розпочав наукову та трудову діяльність в Інституті проблем машинобудування АН УРСР (на сьогодні – Інститут енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного НАН України). І все подальше творче життя вченого, а це майже 55 років, було пов'язано з цим інститутом.

Спочатку він очолив відділ експериментальних досліджень динаміки машин, потім – відділ моделювання теплових та механічних процесів, а з 1996 р. до 2016 р. – й інститут. З 2016 р. був почесним директором, а з 2022 р. – радником при дирекції інституту.

Ю. Мацевитий зробив значний внесок у розвиток теорії обернених задач теплообміну. Ним запропоновано оригінальні методи розв'язання некоректних обернених задач теплообміну і методи регуляризації їхніх рішень.

За його керування та безпосередньої участі багато років проводились дослідження, спрямовані на підвищення надійності, маневреності, економічності та подовження термінів функціонування енергетичного обладнання. Ю. Мацевитий був ініціатором робіт з діагностики та прогнозування теплового стану енергоблоків на основі інтерпретації експериментальних даних.

Визнанням заслуг перед наукою стало обрання Ю. Мацевитого академіком НАН України, присудження йому Державних премій України та СРСР в галузі науки і техніки, премій НАН України імені Г. Ф. Проскури та В. І. Толубинського, присвоєння почесного звання Заслуженого діяча науки і техніки України, Почесного громадянина міста Харкова, нагородження орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня, а також відзначення багатьма іншими нагородами.

Світла пам'ять про академіка НАН України Ю. Мацевитого – видатного українського вченого й організатора науки, непересічну особистість та людину щирої та широкої душі збережеться в серцях тих, хто працював і спілкувався з ним, а його звершення житимуть у ділах його колег, учнів та послідовників.

Висловлюємо глибокі співчуття рідним, близьким та Ю. Мацевитого у зв'язку з тяжкою втратою.

Прощання відбудеться 27 вересня 2026 р. з 11 до 12 години в Інституті енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного НАН України (м. Харків, вул. Комунальників, 2/10).

Поховання – на міському кладовищі № 2 (м. Харків).

Президія Національної академії наук України
Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України
Інститут енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного НАН України
(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 25.09).

Польова біологія для всіх: як громадяни можуть допомогти науковим дослідженням

Торік у вересні в Україні запрацювала нова ініціатива зі збору даних про живу природу – «Жива лабораторія “Дельта Дунаю”», яка наразі функціонує виключно як платформа громадянської науки, але її творці мають на неї значно амбітніші плани. Як ваш смартфон може стати у пригоді біологам? Чому будь-які дані як про незвичні, так і про цілком звичні види

однаково важливі для науки? Та чому баз наданих громадянами даних ніколи не буває забагато? Все це в інтерв'ю пресслужбі НАН України пояснив доктор біологічних наук, професор Павло Гольдін – дослідник сучасних і викопних китоподібних, учасник і популяризатор «Живої лабораторії “Дельта Дунаю”», провідний науковий співробітник відділу еволюційної морфології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України.

Громадянська наука – це сукупність наукових методів, які нині мають всесвітнє поширення. Їхній принцип заснований на тому, що деякі дані чи інформація – тобто матеріали, які можна використати як первинні дані для наукового дослідження, – може збирати широке коло громадян. У такий спосіб громадяни виступають у ролі помічників дослідника чи навіть самостійних дослідників, які разом можуть отримувати всі вигоди від результатів такого дослідження. Це може бути дуже важливо і дуже корисно, наприклад, для сільських або малодоступних районів, куди дослідники не потрапляють своєчасно, або просто для великих просторів, які фізично не може охопити науковий інститут. Особливо це важливо для польових біологічних наук – зоології, ботаніки, мікології тощо.

Припустимо, що турист вирушає у гірський похід або плавання на байдарці і бачить якусь цікаву тварину чи рослину, якої не знав раніше. Він фотографує її і надсилає на відповідну цифрову платформу для збору інформації. Потім виявляється, що це новий для країни або й для континенту інвазивний вид, який шкодить сільському господарству або може переносити якусь страшну інфекційну хворобу і т. д. Отже, може статися так, що існує проблема національного чи континентального рівня, про яку ніхто не знає, тому що її ознаки поки що локалізовані у важкодоступній місцевості, куди не їздять жодні наукові експедиції. Саме тому в польовій біології громадянська наука набула особливого значення. Замість наукових інститутів, університетів чи трьохсот науково-дослідних станцій ми маємо десятки, а то й сотні тисяч кореспондентів у кожній країні. Фактично, завдяки зусиллям громадянської науки кількість дослідницьких станцій зростає на порядки, а науковці можуть своєчасно отримати інформацію, на пошук якої силами суто фахівців підуть роки. Дуже важливо також і те, що громадянські активісти діють усі одночасно. Тобто в якусь одну дату можна оголосити акцію і об'єднати громадян для фотографування видів певної групи, доступної для всіх, – наприклад птахів. І це вже буде скринінгове дослідження, часом навіть всесвітнього, планетарного характеру: мільйони людей одночасно фотографують птахів у своїх місцевостях і орнітологи дізнаються, де саме перебувають поширені види, бо саме поширені види зазвичай потрапляють в об'єкти учасників акцій і програм громадянської науки. Тобто не варто сподіватись, що активіст громадянської науки неодмінно здобуде інформацію, яку не зможе здобути дослідник. Проте моніторинг поширених видів теж надзвичайно важливий, адже навіть види, які ми вважаємо звичайними (скажімо, горобці, щиглики) мають власну динаміку чисельності.

Тварини й рослини, які ще 50, 20 чи 10 років тому кожен міг бачити у своєму дворі, на полі або на городі, згодом можуть ставати вразливими, загрозеними і навіть опинятися на межі зникнення. Оперуючи суто даними зі своєї місцевості, дослідник може не помічати цього тренду або просто вважатиме це локальним явищем. Однак потім з'ясується, що це явище глобальне і вид, який іще нещодавно був звичайним, нині загрозений на всьому своєму ареалі.

Сам я досліджую дельфінів. Для нас зусилля громадянських активістів дуже важливі. Тому що, якщо активіст робить високоякісні фотографії дельфінів, де видно спинний плавець, то ці знімки можна використати для фотоідентифікації. І дізнатися, що саме цей конкретний дельфін, а не будь-який інший, потрапив в об'єктив камери у тій чи тій місцевості в певну дату. Наприклад, сьогодні його помітили біля Одеси, а за пів року – вже біля Стамбула. Так можна з'ясувати траєкторії переміщення окремих особин, а за цими траєкторіями – розрахувати чисельність групи, до якої належить дельфін. А це вже крок до розуміння і взаємозв'язків між окремими групами дельфінів і їхньої загальної чисельності в усьому морі.

Отже, цей метод збору матеріалу має дуже багато переваг. Відповідно, існують спеціалізовані платформи громадянської науки для біологів, де кожен активіст може оприлюднити свої спостереження, фотографії, додати до них метадані: географічні координати, дату тощо. Потім дослідники на основі цих даних виконують наукові проєкти, відкриті для всіх. Завантажують отримані в такий спосіб набори даних до глобальних репозиторіїв, найважливішим, найголовнішим з яких є GBIF (Global Biodiversity Information Facility – Глобальна інформаційна система з біорізноманіття). Звідти дані потрапляють у всі профільні міжнародні бази даних, і їх можуть повторно використовувати багато поколінь дослідників. Тобто дані, які один активіст одного дня завантажив на платформу, потім обробляються, поширюються, примножуються, комбінуються з іншими даними і можуть слугувати людству роками й десятиріччями.

Кожна країна повинна мати власний сервіс для збору наукових даних і наявність національних, місцевих, локальних платформ громадянської науки на додачу до глобальних платформ і глобальних репозиторіїв – це перевага. Тому, звісно, добре, що існує кілька глобальних ініціатив, але разом з ними буде вкрай доречно мати й ініціативи локальні. Скажімо, в Україні діють кілька платформ національного масштабу – серед них [UkrBIN](#) (Ukrainian Biodiversity Information Network – Національна мережа інформації з біорізноманіття, якою опікується консорціум організацій та незалежних дослідників) і [Центр даних «Біорізноманіття України»](#) при Державному природознавчому музеї НАН України, що у Львові. У майбутньому ми хотіли б плідно взаємодіяти з усіма національними платформами, щоб «Жива лабораторія...» могла додавати дані не тільки на європейську платформу, а й на платформи національні, і щоб усі ці платформи могли взаємно

інтегруватися, а дані з них – потрапляли до глобальних репозиторіїв і бути затребувані на всіх рівнях. Плануємо, що цього року буде підписано угоду між платформами UkrBIN і MINKA (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 25.09).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Дослідження рослинності України представили науковці Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України на конференції у Франції

У Клермон-Феррані (Франція) 7–13 вересня 2026 р. відбулася 34-та конференція робочої групи European Vegetation Survey “Vegetation of Europe: Historical data, Dynamics and Conservation”, яка об’єднала близько 130 науковців.

Україну на конференції представляли співробітники відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України доктор біологічних наук А. Куземко, кандидат біологічних наук Д. Винокуров, доктор філософії Д. Боровик, кандидат біологічних наук С. Ємельянова та кандидат біологічних наук Т. Дзюба.

Науковці інституту представили чотири усні та одну постерну доповіді, присвячені історичним даним про рослинність України, впливу війни на природні оселища, чужорідній флорі, сучасним методам класифікації рослинності та стану сегетальної рослинності України.

Зокрема, Д. Боровик представила результати оцифрування історичних геоботанічних описів Ю. Клеопова, зроблених близько століття тому на південно-західній частині Донецького кряжа. Нині значна частина цієї території недоступна для українських науковців через бойові дії та російську окупацію, що надає особливої цінності збереженим історичним даним.

Доповідь А. Куземко була присвячена оцінюванню впливу російської збройної агресії на природні оселища України, які мають загальноєвропейський охоронний статус. Дослідниця розглянула можливості застосування стандартного переліку загроз і впливів, що використовується у країнах Європейського Союзу, для фіксації та оцінювання спричинених війною пошкоджень.

С. Ємельянова представила оновлений національний перелік чужорідної флори України. У доповіді, зокрема, йшлося про появу після 2014 р. нових для України чужорідних видів рослин, поширення яких пов’язують із військовою технікою та переміщеннями, спричиненими бойовими діями.

Д. Винокуров презентував інструмент Cocktailr для швидкої та відтворюваної кластеризації даних під час класифікації рослинності, а

Т. Дзюба у постерній доповіді представила сучасний стан і синтаксономічний огляд сегетальної рослинності України.

А. Куземко та С. Ємельянова також модерували секцію “Vegetation monitoring and resurvey for biodiversity conservation in a global change context”.

Напередодні конференції її учасники долучилися до воркшопу “Open vegetation data and their processing in R”, організованого фахівцями Університету Масарика (Брно, Чехія). Учасники ознайомилися з підходами до роботи з відкритими даними про рослинність та їх опрацювання у середовищі R.

Програма конференції передбачала також наукові екскурсії різними локаціями історичної провінції Овернь. Серед них – місця, де проводив дослідження один із засновників сучасної фітосоціології Ж. Браун-Бланке. Результати його досліджень рослинності Центрального Французького масиву були опубліковані у 1926 р. – рівно 100 років тому.

Участь українських ботаніків у конференції дала змогу представити міжнародній науковій спільноті сучасні дослідження рослинності України, а також привернути увагу до наслідків російської війни для природних екосистем, наукових досліджень і збереження біорізноманіття (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 22.09*).

Проект RIFF запрошує українських фахівців на програму з управління дослідницькими інфраструктурами

Проект Research Infrastructures for the Future of Ukraine (RIFF) відкрив прийом заявок на Programme in Research Infrastructure Management Fundamentals – навчальну програму для українських фахівців, які працюють із дослідницькими інфраструктурами або планують долучитися до їх управління та розвитку.

Програму розроблено в межах RIFF для посилення управлінської спроможності українських дослідницьких інфраструктур. Учасники отримають знання та практичні інструменти для створення, розвитку й управління такими інфраструктурами відповідно до європейських стандартів і практик.

Навчальна програма охоплює європейський ландшафт дослідницьких інфраструктур та діяльність ESFRI, моделі їх організації й управління, створення та розвиток інфраструктур, формування консорціумів і взаємодію із зацікавленими сторонами, політики доступу та роботу з користувачами.

Основна частина програми триватиме із січня до червня 2027 р. онлайн англійською мовою. Вона поєднуватиме самостійне опрацювання навчальних модулів із регулярними вебінарами за участю українських і європейських

експертів. Орієнтовне навчальне навантаження становитиме 2-4 год. на тиждень. Записи вебінарів будуть доступні учасникам програми.

Після успішного завершення онлайн-навчання та підсумкового оцінювання учасники отримають Certificate in Research Infrastructure Management Fundamentals, який видає University of Milano-Bicocca. Для обмеженої кількості учасників, які активно працюватимуть упродовж онлайн-курсу, передбачено також практичні воркшопи в Україні.

До участі запрошують керівників, менеджерів і координаторів дослідницьких інфраструктур; наукових та адміністративних працівників, залучених до їх роботи й розвитку; дослідників, які готуються до управлінських функцій; працівників університетів і наукових установ, а також представників органів влади, які працюють у цій сфері. Формальних обмежень щодо участі немає, однак заявки розглядатиме команда RIFF з огляду на цільову аудиторію та завдання програми.

Подати заявку можна до 15 листопада 2026 р. Результати відбору планують повідомити до 30 листопада.

Докладна інформація про програму та подання заявок – на сайті проєкту RIFF (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua> . – 2026. – 16.09).

Європейська федерація академій природничих та гуманітарних наук (ALLEA) оголосила конкурс на здобуття премії Мадам де Сталь 2026 р.

Європейська федерація академій природничих та гуманітарних наук (ALLEA) оголосила конкурс на здобуття премії Мадам де Сталь 2026 р.

Премію започатковано 2014 р. за ініціативи тодішнього президента Європейської комісії Ж. М. Баррозу. Нею відзначають учених, інтелектуалів і письменників, чия професійна діяльність зробила вагомий внесок у розвиток Європи, утвердження її культурних та інтелектуальних цінностей та ідей європейської інтеграції.

Діяльність лауреатів премії зазвичай має міждисциплінарний характер і вирізняється значним внеском у європейський розвиток, інтеграційні процеси та формування європейської ідентичності.

На здобуття премії можуть бути номіновані особи, які продовжують професійну діяльність. Вона не обов'язково має бути пов'язана з академічною установою чи суто дослідницькою роботою, однак внесок кандидата у розвиток Європи має бути вагомим і очевидним.

Право висувати кандидатів мають академії – члени ALLEA. Для номінування необхідно подати супровідний лист з обґрунтуванням кандидатури та коротке резюме кандидата обсягом дві-три сторінки.

Серед лауреатів премії Мадам де Сталь останніх років – президентка Європейської дослідницької ради (ERC) М. Лептін (Maria Leptin); німецька

фізикиня В. Прісман (Viola Priesemann), дослідження якої охоплюють біологічні та штучні нейронні мережі, механізми самоорганізації, навчання й ефективного кодування; генеральна директорка CERN Ф. Джанотті (Fabiola Gianotti); американський історик і письменник, професор Єльського університету Т. Снайдер (Timothy Snyder).

Кінцевий термін подання документів – 30 вересня 2026 р. (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 16.09).

Київський університет права НАН України поглиблює співпрацю з Угорською академією наук

Під час робочого візиту до Будапешта ректор Київського університету права (КУП) НАН України професор Ю. Бошицький відвідав Угорську академію наук (УАН) і зустрівся з керівником Офісу президента УАН Г. Бьомом та керівницею Департаменту міжнародних зв'язків УАН К. Фодор. До зустрічі також долучився голова Національного органу з питань захисту даних та свободи інформації Угорщини почесний доктор Київського університету права НАН України А. Петерфалві.

Сторони обговорили організацію наукової діяльності в Україні й Угорщині, розвиток дослідницьких напрямів, підготовку наукових кадрів, академічні обміни, проведення спільних наукових заходів.

Окрему увагу було приділено особливостям реформування наукової галузі Угорщини, структурі Угорської академії наук та основним напрямам її діяльності на сучасному етапі.

Г. Бьом також провів для ректора екскурсію та представив виставку наукових досягнень угорських дослідницьких центрів, яка нині проходить у стінах академії.

У свою чергу Ю. Бошицький ознайомив угорських колег з основними напрямками наукової та освітньої діяльності університету, його дослідницькою роботою та досвідом функціонування в сучасних умовах. Особливу увагу було приділено розвитку правничої освіти і науки, підготовці фахівців та можливостям професійного обміну між науковцями й освітянами.

Зустріч стала продовженням професійних контактів КУП НАН України з угорськими колегами та дала змогу обговорити можливості подальшої співпраці у науковій і освітній сферах (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 16.09).

Віцепрезидент НАН України академік В. Радченко став співавтором нового Червоного списку диких бджіл Європи

У серпні 2026 р. у Європейському Союзі вийшло друге видання Червоного списку диких бджіл Європи (European Red List of Bees. Measuring the pulse of European biodiversity). Одним із ключових співавторів монографії став віцепрезидент НАН України академік В. Радченко.

Майже одночасно офіційне видавництво Європейського Союзу за підтримки Європейської комісії опублікувало ще одну монографію за його участі – «Європейські дикі бджоли: від оцінювання до планування заходів із охорони» (European Wild Bees: Moving from assessment to conservation planning).

Обидва видання присвячені стану популяцій диких бджіл та заходам, необхідним для їх збереження. Скорочення чисельності цих комах сьогодні є однією з найважливіших проблем збереження біорізноманіття: бджоли запилюють дикі та культурні рослини, а від їхньої чисельності залежать стійкість наземних екосистем і врожайність багатьох сільськогосподарських культур.

За даними Європейської комісії та Європейського агентства з навколишнього середовища, близько 84 % видів сільськогосподарських культур у ЄС залежать від запилення комахами, а щонайменше 5–15 млрд євро щорічного сільськогосподарського виробництва ЄС безпосередньо пов'язано з комахами-запилювачами.

Академік В. Радченко досліджує диких бджіл і працює над оцінюванням стану їхніх популяцій у Європі багато років. Він був співавтором і першого Європейського Червоного списку бджіл, виданого 2014 р. Тоді дослідники встановили, що щонайменше 9 % із приблизно 2000 видів бджіл, поширених у Європі, перебувають під загрозою зникнення.

Вагомою частиною цієї роботи стала участь науковця в оновленні та розвитку Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (IUCN Red List of Threatened Species) – головного у світі джерела інформації про глобальний статус ризику вимирання видів тварин, грибів і рослин. Для попереднього видання, здійсненого у 2013–2015 рр., В. Радченко підготував майже 300 видових нарисів.

Для нового оцінювання, робота над яким тривала 11 років, академік НАН України спільно з європейськими колегами підготував 1358 із 2159 статей про види диких бджіл Європи – близько 63 % їх загальної кількості. Кожна з цих статей має власний DOI та в них наведено дані про поширення видів і стан популяцій, їхнє екосистемне й господарське значення, наявні загрози, а також заходи, необхідні для збереження та відновлення чисельності. Загальний обсяг цих статей перевищує 10 тис. сторінок.

Результати багаторічної роботи В. Радченка використовують і під час створення практичних заходів Європейського Союзу зі збереження запилювачів. За підтримки Європейської комісії та Європейського офісу IUCN він разом із бельгійськими колегами, фахівцями IUCN та Генерального

директорату ЄС з питань довкілля розробив План дій Європейського Союзу щодо охорони та збереження спеціалізованих видів бджіл, яким найбільше загрожує зникнення, на 2023–2030 рр. Документ видано як офіційну публікацію ЄС, а нині на рівні Європейського Союзу відстежують його виконання країнами-членами. Це є наочним прикладом загальноєвропейського впровадження розробок, здійснених за значної участі українського вченого.

Збереження запилювачів стало й окремим напрямом природоохоронного законодавства ЄС. У Регламенті ЄС про відновлення природи, ухваленому 2024 р., цьому питанню присвячено окрему статтю – «Відновлення популяцій запилювачів». У документі, зокрема, наголошено, що в ЄС кожен третій вид бджіл скорочується, а кожен десятий перебуває під загрозою зникнення. У 2025 році Європейська комісія законодавчо встановила науково обґрунтований метод моніторингу різноманітності та популяцій запилювачів.

Нині віцепрезидент НАН України академік В. Радченко разом з європейськими колегами завершує підготовку Середземноморського Червоного списку диких бджіл.

Європейські Червоні списки та плани дій використовують для оцінювання загроз окремим видам, визначення природоохоронних пріоритетів і планування конкретних заходів із відновлення їхніх популяцій. Тож багаторічні дослідження академіка В. Радченка сьогодні є вагомोю частиною загальноєвропейської роботи зі збереження диких бджіл і біорізноманіття (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 16.09).

Нагороди та відзнаки

Верховна Рада України прийняла Постанову «Про призначення у 2026 р. Стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона». Серед щогорічних стипендіатів – вісім науковців Національної академії наук України.

Стипендії імені Бориса Патона призначають молодим ученим для підтримки виконання актуальних фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок. Стипендія призначається на один рік, а її щомісячний розмір становить п'ять прожиткових мінімумів для працездатних осіб, установлених на 1 січня року її отримання. У 2026 р. на конкурс було подано 39 робіт.

Згідно з постановою, стипендії призначено таким науковцям НАН України:

– В. Артемчуку – доктору технічних наук, старшому науковому співробітнику, заступнику директора з науково-організаційної роботи

Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України – на виконання роботи «Методи та засоби декарбонізації та оцінювання резильєнтності розподілених електроенергетичних систем»;

– І. Денезі – доктору фізико-математичних наук, старшому досліднику, старшому науковому співробітнику Інституту математики НАН України – на виконання роботи «Екстремальні проблеми комплексного та гіперкомплексного аналізу»;

– П. Максимчуку – доктору фізико-математичних наук, старшому досліднику, старшому науковому співробітнику Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України – на виконання роботи «Нанокристали ортованадатів рідкісноземельних елементів із контрольованими прооксидантними властивостями»;

– М. Маніло – доктору хімічних наук, старшому науковому співробітнику Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка НАН України – на виконання роботи «Седиментаційна стійкість водних суспензій магнітних наноструктур як новітніх сорбентів йонів важких металів»;

– Н. Стасюк – доктору біологічних наук, старшому науковому співробітнику відділу аналітичної біотехнології, заступнику директора з наукової роботи Інституту біології клітини НАН України – на виконання роботи «“Розумні” мікробні біосенсиори нового покоління: поєднання засобів генної та нанотехнологічної інженерії для діагностики та екологічного моніторингу»;

– С. Трофименку – доктору фізико-математичних наук, старшому досліднику, провідному науковому співробітнику Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України – на виконання роботи «Колективні явища в характеристичному випромінюванні субфемтосекундних електронних банчів»;

– В. Чернишенку – доктору біологічних наук, заступнику директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України – на виконання роботи «Визначення активності фактора XIIIa для прогнозування загрози тромботичних ускладнень»;

– В. Шкарупику – доктору технічних наук, доценту, провідному науковому співробітнику Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України – на виконання роботи «Методологія та інструментарій формальної перевірки несуперечливості артефактів проєктування критичних систем».

Вітаємо науковців академії та бажаємо успішної реалізації дослідницьких проєктів **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 17.09).

***Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття
Золотої медалі імені В. І. Вернадського***

Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття Золотої медалі імені В. І. Вернадського – найвищої відзнаки НАН України, яку присуджують ученим за видатні досягнення у галузі природничих, технічних та соціогуманітарних наук.

Медаль засновано на честь першого президента Української академії наук, видатного вченого академіка В. Вернадського.

Щороку до дня його народження – 12 березня – присуджують дві золоті медалі: одну українському та одну зарубіжному вченому.

1. Медаль присуджується лише окремим особам персонально як за окремі наукові досягнення, так і за сукупність наукових праць. Одна і та сама особа не може бути нагороджена медаллю більше одного разу.

2. Медаль не присуджується посмертно, крім випадку, коли лауреат помер після прийняття рішення про його нагородження.

3. У конкурсі на здобуття Золотої медалі імені В. І. Вернадського можуть брати участь:

а) дійсні члени і члени-кореспонденти НАН України незалежно від місця їх постійної роботи;

б) зарубіжні вчені;

в) окремі особи, які працюють у наукових установах, закладах вищої освіти, на підприємствах і в організаціях, розташованих на території України.

4. Право висунення робіт на здобуття Золотої медалі імені В. І. Вернадського надається:

а) дійсним членам, членам-кореспондентам та іноземним членам НАН України;

б) науковим установам, закладам вищої освіти та науковим радам НАН України;

в) науковим та науково-технічним товариствам, іншим громадським об'єднанням учених;

г) науково-технічним (технічним) радам міністерств, відомств, науково-виробничих об'єднань, конструкторських бюро, промислових підприємств.

5. Право представлення кандидатур на здобуття медалі надається відділенням НАН України.

6. Організації або окремі особи, що висунули кандидата для присудження медалі, до 12 листопада 2025 р. подають до відповідного відділення НАН України свої пропозиції разом з мотивуванням, у т. ч. розгорнуту інформацію про номінанта та його наукові досягнення і здобутки (до трьох сторінок). Мотивоване подання повинно містити:

6.1. Наукову характеристику робіт із висвітленням їх значення для розвитку науки та найважливіших сфер діяльності держави (надання опублікованих праць, матеріалів відкриттів та винаходів необов'язкове).

6.2. Відомості про автора (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, перелік основних наукових праць, відкриттів, винаходів, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, домашня адреса), а також кольорове персональне фото 9х12 в електронному та паперовому вигляді.

7. Усі матеріали подаються у двох примірниках за адресою: 01601, Київ, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України (телефони для довідок: (044) 239-64-24; (044) 239-64-63) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 25.09*).

До уваги держслужбовця

С. Блиндарук, мол. наук. співроб. ВНБІ НБУВ

Матеріали до біобібліографії М. П. Драгоманова

(Закінчення. Початок у № 16)

**Михайло Драгоманов
(1841–1895)**

До 185-річчя від дня народження

Михайло Драгоманов – великий учений і невтомний громадський діяч, справжній світоч українства і всеслов'янства, один із найбільших у нас «апостолів правди і науки».

Сергій Єфремов

Статті з періодичних, довідкових та монографічних видань, збірників наукових праць

1. Драгоманов Михаил Петрович // Биографический словарь профессоров и преподавателей имп. университета Св. Владимира (1834–1884) / сост. и издан под ред. В. С. Иконникова. – Киев, 1884. – С. 187–188.

Шифр зберігання НБУВ: Во302045; ВНБІ: Я222(4Ук) Б63

2. Драгоманов Михаил Петрович // Большая энциклопедия : слов. общедоступ. сведений по всем отраслям знаний : в 21 т. / под ред. С. Н. Южакова. – 4-е изд. со стереотипа. – СПб., 1902. – Т. 8. – С. 701–702.

Шифр зберігання НБУВ: Вр3067/8; *ВНБІ:* Я20 Б79

3. Максимова А. Н. Драгоманов Михаил Петрович / А. Н. Максимова // Энциклопедический словарь : в 58 т. / Рус. библиогр. ин-т Гранат. – 13-е стер. изд. – М., [1912]. – Т. 19. – Стб. 42–44.

Шифр зберігання НБУВ: В90652/19; *ВНБІ:* Я20 Э68

4. Могилянский М. Драгоманов Михаил Петрович / М. Могилянский // Новый энциклопедический словарь : в 29 т. / под общ. ред. К. К. Арсеньева ; изд.: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – Петроград, [1915]. – Т. 16. – Стб. 738–742.

Шифр зберігання НБУВ: В95728/16; *ВНБІ* Я20 Н76

5. Драгоманів Михайло // Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання : в 3 т. / під ред. І. Раковського ; [В. Дорошенко, М. Рудницький, В. Сімович]. – Львів ; Станіславів ; Коломия : Рідна школа, 1930. – Т. 1 : А–Ж – С. 1140–1141. – URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001034>.

6. Коряк В. Драгоманов Михаил Петрович / В. Коряк // Литературная энциклопедия : в 11 т. / Коммунист. акад., Секция лит., искусства и языка ; редкол.: П. И. Лебедев-Полянский [и др.]. – М., 1930. – Т. 3. – Стб. 411–416 : портр.

Шифр зберігання НБУВ: В155526/3; *ВНБІ:* Ш4я2 Л64

7. Феденко П. Михайло Драгоманов і П'єр Жозеф Прудон / П. Феденко // Драгоманівський збірник. – Прага : Сіяч, 1932. – Т. 1. – С. 271–292. – URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5605/file.pdf>.

8. Драгоманов Михайло // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / Є. Онацький. – Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. – Буенос-Айрес, 1958. – Т. 2 : Д–Є, кн. 3. – С. 379–381. – URL: https://archive.org/details/UkrMalaEn/kn_03_Д-Є/page/378/mode/2up.

9. Романченко І. С. Драгоманов Михайло Петрович / І. С. Романченко, Д. Й. Славський // Українська радянська енциклопедія : у 18 т. – Київ, 1961. – Т. 4. – С. 319–320 : портр.

Шифр зберігання НБУВ: В306670/4; *ВНБІ:* Я20 У45

10. Горнова, Ельжбета Політична діяльність М. Драгоманова у висвітленні польської історіографії / Ельжбета Горнова // Укр. іст. журн. – 1966. – № 9. – С. 72–81.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

11. Романченко І. С. Видатний український фольклорист. До 125-річчя з дня народж. М. П. Драгоманова / І. С. Романченко // Нар. творчість та етнографія. – 1966. – № 5. – С. 31–35.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27482

12. Романченко І. С. Михайло Драгоманов – критик та історик літератури / І. С. Романченко // Жовтень. – 1966. – № 10. – 118–124.

Шифр зберігання НБУВ: Ж26476

13. Історія міст і сіл Української РСР. В 26 т. Полтавська область / Ін-т історії АН УРСР ; голов. редкол.: П. Т. Тронько (голова редкол.) [та ін.] ; редкол. тому: І. Буланій (голова редкол.) [та ін.]. – Київ : Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1967. – 1028 с. : іл., карти.

Драгоманов М. П. – С. 80, 150.

Шифр зберігання НБУВ: Вє2509; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР)я2 І-90

14. Драгоманов Михайло Петрович // Радянська енциклопедія історії України : [у 4 т.] / редкол.: А. Д. Скаба (відп. ред.) [та ін.]. – Київ, 1970 – Т. 2. – С. 73–75 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: В319142/2; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР) я2 Р15

15. Романченко І. С. Драгоманов Михайло Петрович / І. С. Романченко // Шевченківський словник : у 2 т. / Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР ; редкол.: І. Я. Айзеншток [та ін.]. – Київ, 1976. – Т. 1. – С. 197–198 : портр.

Шифр зберігання НБУВ: В327658/1; *ВНБІ:* д Ш37.60

16. Романченко І. С. Драгоманов Михаил Петрович / И. С. Романченко // Краткая литературная энциклопедия. – М., 1978. – Т. 2. – Стб. 772–773.

Шифр зберігання НБУВ: В310491/2; *ВНБІ:* Ш4я2 К78

17. Сарбей В. Г. Драгоманов Михайло Петрович (18. IX 1841, Полтав. обл. – 20. VI 1895, Софія) / В. Г. Сарбей // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. – Вид. 2-ге. – Київ, 1979. – Т. 3. – С. 464–465 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: В328608/3; *ВНБІ:* Я20(4УКР) У45

18. Rudnytsky I. I. Drahomanov, Mykhailo / I. I. Rudnytsky // Encyclopedia of Ukraine : in 5 vol. / ed. by V. Kubijovy. – Toronto ; Buffalo ; London, 1984. – Vol. 1. – P. 753–756 : phot.

Шифр зберігання НБУВ: В276504/1; *ВНБІ:* Я20(4Ук) Е54

19. Історія української літератури. У 2 т. Т. 1. Дожовтнева література / М. П. Бондар, О. І. Гончар, М. С. Грицюта [та ін.] ; відп. ред. М. Т. Яценко ; редкол.: І. О. Дзеверін (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1987. – 631 с.

Зі змісту: Про творчість Михайла Драгоманова – С. 229, 273, 329, 339, 345, 346, 349–354, 370, 376, 444, 457, 475, 477, 572, 579, 580, 582, 614, 615.

Шифр зберігання НБУВ: В335067/1; *ВНБІ:* Ш5(2=УКР)5я2 І-90

20. Сарбей В. Г. Драгоманов Михайло Петрович / В. Г. Сарбей, П. М. Федченко // Українська літературна енциклопедія : у 5 т. – Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1990. – Т. 2. – С. 101–103 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: В335899/2; *ВНБІ:* Ш5(2Ук)я2 У45

21. Федченко П. «Апостол правди і науки»: [М. Драгоманов] / П. Федченко // Слово і час. – 1990. – № 7. – С. 36–41. – (Ad fontes!).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

22. Бажинов І. Д. Невідома стаття М. Драгоманова про Франка / І. Д. Бажинов // Слово і час. – 1991. – № 9. – С. 13–17. – (Дати).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

23. Гермайзе О. М. П. Драгоманов в українській історіографії / О. Гермайзе // Філософ. і соціол. думка. – 1991. – № 9. – С. 102–130.

Шифр зберігання НБУВ: Ж61798

24. Дашкевич Я. Учений, політик, публіцист [про М. Драгоманова] / Я. Дашкевич // Слово і час. – 1991. – № 10. – С. 3–6. – (Ad fontes!).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

25. Дудко В. Кілька доповнень : до дослідж. І. Д. Бажанова «Невідома стаття М. Драгоманова про І. Франка» / В. Дудко // Слово і час. – 1991. – № 9. – С. 13–17; 1992. – № 3. – С. 80–81. – (Дискусії. Ніже тії коми).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

26. Лісовий В. С. Драгоманов і Донцов / В. Лісовий // Філософ. і соціол. думка. – 1991. – № 9. – С. 83–101.

Шифр зберігання НБУВ: Ж61798

27. Мишанич С. Фольклористична спадщина видатного українського вченого : до 150-ліття від дня народж. Михайла Драгоманова / С. Мишанич // Нар. творчість та етнографія. – 1991. – № 4. – С. 3–12.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27482

28. Прісовський Є. Літературно-критична й публіцистична діяльність Михайла Драгоманова / Є. Прісовський // Укр. мова і літ. в шк. – 1991. – № 9. – С. 77–82.

Шифр зберігання НБУВ: Ж16281

29. Сарбей В. Г. До поглядів М. П. Драгоманова на національне питання: 150-річчя з дня народж. М. П. Драгоманова // Укр. іст. журн. – 1991. – № 9. – С. 60–70.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

30. Скакун О. Ф. Федералізм Михайла Драгоманова / О. Ф. Скакун // Вісн. АН УРСР. – 1991. – № 9. – С. 74–91.

Шифр зберігання НБУВ: Ж20611

31. Сохань П. С. Велет національного і соціального відродження України : до 150-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова / П. С. Сохань // Вісн. АН УРСР. – 1991. – № 9. – С. 65–67.

Шифр зберігання НБУВ: Ж20611

32. Федченко П. Мислитель, публіцист, борець : до 150-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова / П. Федченко // Політика і час. – 1991. – № 13. – С. 68–74.

Шифр зберігання НБУВ: Ж22340

33. Комзюк Л. Драгоманов сучасними очима / Л. Комзюк // Слово і час. – 1992. – № 5. – С. 79–81. – Рец. на кн.: Федченко П. М. Михайло Драгоманов: Життя і творчість. – Київ : Дніпро, 1991. – 362 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

34. Круглашов А. Політико-правові погляди М. Драгоманова / А. Круглашов // Рад. право. – 1991. – № 9. – С. 45–49.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27747

35. Драгоманов Михайло Петрович // Митці України : енцикл. довід. / упоряд.: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1992. – С. 225.

Шифр зберігання НБУВ: Ао256870; ВНБІ: Щ(4УКР)я2 М67

36. Донцов Д. Шевченко і Драгоманов / вступ. ст. «Публіцист із Мелітополя» С. Квіта // Слово і час. – 1992. – № 6. – С. 26–37. – (Відродж. майбут.).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

37. Круглашов А. М. Держава, надія, людина... : Михайло Драгоманов про національний розвиток України / А. М. Круглашов // Вісн. НАН України. – 1992. – № 2. – С. 22–22.

Шифр зберігання НБУВ: Ж20611

38. Соболев В. Дослідження витоків української ментальності : [М. Драгоманов про соц.-психол. та іст.-порівнял. підхід до пам'яток старокиїв. періоду] // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 42–45. – (Ad fontes!).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

39. Іванченко Р. Драгоманов про національне питання / Р. Іванченко // Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, І. Ф. Курас. – Київ, 1993. – С. 48–51.

Шифр зберігання НБУВ: Ва554859; ВНБІ: ТЗ(4Укр)я2 Е-88

40. Лисяк-Рудницький І. Драгоманов Михайло / І. Лисяк-Рудницький // Енциклопедія українознавства / за ред. В. Кубійовича. – Перевид. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 589–591.

Шифр зберігання НБУВ: В339091/2; ВНБІ: Я20(4Укр) Е64

41. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. 1. 1910–1930-ті роки / В. Г. Дончик, В. П. Агеєва, Ю. І. Ковалів ; за ред. В. Г. Дончика ; редкол.: В. Г. Дончик (наук. ред.) [та ін.]. – Київ : Либідь, 1993. – 782 с.

Драгоманов М. – С. 23, 57, 70, 109, 123, 136, 277, 333, 445, 624, 625, 731, 733, 747.

Шифр зберігання НБУВ: В339439/1; ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 І-90

42. Качуровський І. Завуальована молитва?... : [Погляди М. Драгоманова на релігію та їх вплив на творчість Лесі Українки] / І. Качуровський // Слово і час. – 1993. – № 12. – С. 48–53. – (Ad fontes!).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

43. Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. 2, ч. 1. 1940-ві – 1950-ті роки / В. Г. Дончик, В. П. Агеєва, Ю. І. Ковалів [та ін.] ; за ред. В. Г. Дончика ; редкол.: В. Г. Дончик (наук. ред.) [та ін.]. – Київ : Либідь, 1994. – 368 с.

Драгоманов М. – С. 13, 470, 474.

Шифр зберігання НБУВ: В339497/2.1; ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 І-90

44. Банковські-Цюліх М. М. П. Драгоманов та початок української еміграції в Швейцарію / М. Банковські-Цюліх // Всесвіт. – 1994. – № 2. – С. 163–169.

Шифр зберігання НБУВ: Жс27966

45. Перегуда Є. Михайло Драгоманов / Є. Перегуда // Історія України в особах ХІХ–ХХ ст. / авт. кол.: І. Войцехівська (керівник) [та ін.]. – Київ, 1995. – С. 101–107.

Шифр зберігання НБУВ: Ва562303; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР)д.я2 І-90

46. Кралюк П. М. М. Драгоманов про реформаційні рухи в Україні / П. М. Кралюк // Соціально-філософські ідеї Михайла Драгоманова : зб. наук. праць / НАН України, Ін-т філос. ; відп. ред. М. І. Лук. – Київ, 1995. – С. 94–102.

Шифр зберігання НБУВ: Ва563483

47. Одарченко П. Наукова діяльність Драгоманова // Одарченко П. Українська література : зб. вибр. ст. / П. Одарченко. – Київ, 1995. – С. 319–338.

Шифр зберігання НБУВ: Ва572338

48. Драгоманов Михайло Петрович // Мистецтво України : біогр. довід. / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1997. – С. 220.

Шифр зберігання НБУВ: Ва573963; *ВНБІ:* Щ(4УКР)я2 М65

49. Колодний А. М. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) / А. М. Колодний // Соціальна філософія : корот. енциклопед. словн. / за заг. ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. – Київ ; Харків, 1997. – С. 137–138.

Шифр зберігання НБУВ: Ва574174; *ВНБІ:* Ю6я2 С69

50. Ласло-Куцюк М. Передбачення через століття : [про політ. мислення М. Драгоманова] / М. Ласло-Куцюк // Дзвін. – 1997. – № 10. – С. 119–123.

Шифр зберігання НБУВ: Ж26476

51. Пелипейко І. Драгоманов Михайло // Пелипейко І. Гуцульщина в літературі : довідник / І. Пелипейко. – Косів, 1997. – С. 33–34 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Ва574290; *ВНБІ:* Ш5(4Укр)я2 П23

52. Дун. О. Нові документи до генеалогії Драгоманових / О. Дун // Слово і час. – 1998. – № 7. – С. 34–36. – (Штрихи).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

53. Ротач П. Розвіяні по чужині: полтавці на еміграції : корот. біобібліогр. довід. / П. Ротач. – Полтава : Вид-во «Верстка», 1998. – 162 с.

Зі змісту: Драгоманов Михайло Петрович. – С. 49–50 : фот. [про родину Драгоманова] – С. 50–52 : фот., іл.

Шифр зберігання НБУВ: Ва665583; *ВНБІ:* ТЗ(4Ук)д.я2 Р79

54. Ставнюк В. В. Роль античних студій у формуванні історико-філософських поглядів Михайла Драгоманова / В. В. Ставнюк // Укр. іст. журн. – 1998. – № 6. – С. 46–54.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

55. Федченко П. «Апостольські» послання Михайла Драгоманова / П. Федченко // Слово і час. – 1998. – № 7. – С. 8–15. – (Дати).

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

56. Огородник И. В. Драгоманов Михаил Петрович / Огородник И. В. Философская мысль восточных славян : биобиблиогр. слов. / И. В. Огородник [и др.] ; науч. ред. Л. В. Губерского. – Киев, 1999. – С. 102–103. – Библиогр.: с. 103.

Шифр зберігання НБУВ: Вс33108; ВНБІ: ЮЗд.я2 Ф56

57. Ротач П. П. Михайло Драгоманов // Ротач П. П. Колоски з літературної ниви : корот. літ. календар Полтавщини / П. П. Ротач. – Полтава, 1999. – С. 403–406.

Шифр зберігання НБУВ: Ва690035; ВНБІ: Ш5(4УКР)д.я2 Р79

58. Сторчак А. І. Михайло Драгоманов: від автономної особи – до незалежної держави та «вільної спілки» / А. І. Сторчак // Наук. вісн. Дипломатичної акад. України. – 1999. – Вип. 2. – С. 125–131. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_1999_2_22.

59. Щербань Т. О. Дослідження в галузі історії України в Київському університеті: 1834–1906 рр. / Т. О. Щербань // Наука та наукознавство. – 1999. – № 2. – С. 113–118.

Досліджено діяльність видатних вчених – професорів Київського університету М. Максимовича, В. Домбровського, М. Костомарова, В. Іконникова, В. Антоновича, М. Максимовича, М. Драгоманова, І. Лучицького, М. Іванишева, О. Кістяківського, М. Владимирського-Буданова, М. Дашкевича, які, незважаючи на політику великодержавного шовінізму, запроваджену російським урядом, створили наукові підвалини історії України.

Шифр зберігання НБУВ: Ж14597

60. Головацький І. Драгоманов Михайло Петрович / І. Головацький // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. словн. / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 126–129. – Бібліогр.: С. 129.

Шифр зберігання НБУВ: В340182/7; ВНБІ: Ч612(4Ук)д.я2 У45

61. Круглашов А. М. Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова / А. М. Круглашов ; Чернівець. держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Прут, 2000. – 488 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва600728

62. Круглашов А. М. Політична етика Михайла Драгоманова (теоретичні аспекти) / А. М. Круглашов // Укр. іст. журн. – 2000. – № 3. – С. 73–92.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

63. Побірченко Н. С. Бібліографія педагогічної спадщини членів українських громад (друга половина XIX – початок XX століття) / Н. С. Побірченко. – Київ : Наук. світ, 2000. – 125 с.

Систематизовано педагогічну спадщину членів українських громад Наддніпрянської України: П. Куліша, М. Костомарова, М. Драгоманова, О. Русова, В. Гнилосирова, Б. Грінченка, К. Шейковського, В. Науменка та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва603852

64. Генік С. Драгоманов Михайло // Генік С. 150 великих українців / С. Генік. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 74–78 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Вс35814; ВНБІ: ТЗ(4Ук)д.я2 Г34

65. Круглашов А. Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова / А. М. Круглашов ; відп. ред. Ю. І. Макар ; Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – 2-ге вид. – Чернівці : Прут, 2001. – 488 с. – Альтернативна назва : Drama of an intellectual: Mykhailo Drahomanov's political ideas/ Kruglashov Anatolii.

Шифр зберігання НБУВ: Ва616508

66. Михайло Драгоманов // Видатні діячі України минулих століть : мемор. альм. – Київ, 2001. – С. 188–189 : фот., іл. – (Золоті імена України). – Укр., англ.

Шифр зберігання НБУВ: Со24384; ВНБІ: ТЗ(4Ук)д.я2 В42

67. Драгоманов Михайло Петрович // Матеріали до біографій етнологів та народознавців України / уклад.: С. М. Ляшко, С. П. Залозна. – Київ ; Запоріжжя, 2001. – С. 52. – Бібліогр.: с. 52.

Шифр зберігання НБУВ: Ва614676; ВНБІ: Т5(4Ук)д.я2 М34

68. Мацько Л. «Мова цілої нації...» (до 120-ї річниці виходу в світ праці Михайла Драгоманова «Гете і Шекспір в перекладі українською мовою») / Л. Мацько // Українознавство, 2002 : календар-щорічник. – Київ, 2001. – С. 104–105.

Шифр зберігання НБУВ: Ж66396; ВНБІ: ТЗ(4УК)я2 У45

69. Скакун О. Ф. Драгоманов Михайло Петрович / О. Ф. Скакун // Державні, політичні та громадські діячі України: політичні портрети / редкол.: В. І. Астахова, К. В. Астахова, Є. О. Бондарев [та ін.] ; за заг. ред. М. І. Панова. – Київ, 2002. – С. 203–207. – Бібліогр.: с. 207.

Шифр зберігання НБУВ: В346211/1; *ВНБІ:* ТЗ(4Ук)д.я2 Д36

70. Найчук І. Б. Богдан Кістяківський і Михайло Драгоманов: два погляди на проблему прав і свобод людини / І. Б. Найчук // Держава і право. Юрид. і політ. науки : зб. наук. пр. – 2001. – Вип. 14. – С. 466–471.

Шифр НБУВ: Ж69395

71. Драгоманов Михайло Петрович // Довідник з історії України (А–Я) / Ін-т іст. дослідж. Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка ; за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – Вид. 2-ге, доопрац. і допов. – Київ : Генеза, 2002. – С. 224–226.

Шифр зберігання НБУВ: Вс36382; *ВНБІ:* ТЗ(4Ук)я2 Д58

72. Михайло Драгоманов // Народжені Україною : мемор. альм. : у 2 т. – Київ, 2002. – Т. 1. – С. 574–575 : фот. – (Золоті імена України).

Шифр зберігання НБУВ: В346899/1; *ВНБІ:* ТЗ(4Ук)д.я2 Н30

73. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) // Соціологія: Терміни. Поняття. Персоналії : навч. слов.-довід. / уклад.: В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Піча, Н. М. Хома [та ін.]. – Київ ; Львів, 2002. – С. 98.

Шифр зберігання НБУВ: Ва618694; *ВНБІ:* С5я2 С69

74. Михайло Драгоманов // Сто найвідоміших українців / [авт. кол.]: М. Гнатюк [та ін.]. – 2-ге вид., випр. і допов. – Київ ; М., 2002. – С. 268–275 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Ва637934; *ВНБІ:* ТЗ(4УКР)д.я2 С81

75. Варварцев М. Михайло Драгоманов: портрет політичного мислителя : Анатолій Круглашова. – Чернівці: Прут, 2000. – 487 с. / М. Варварцев // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2002. – № 2. – С. 68–71. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_2_17.

Шифр зберігання НБУВ: Ж20611

76. Лисий І. Драгоманов Михайло Петрович / І. Лисий // Філософська думка в Україні : біобібліогр. словник / ред.-упоряд. М. Л. Ткачук. – Київ, 2002. – С. 61–63. : фот. – Бібліогр.: с. 62–63.

Шифр зберігання НБУВ: Вс37248; *ВНБІ:* ЮЗ(4Ук)д.я2 Ф56

77. Драгоманов Михайло Петрович // Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) [та ін.] ; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди. – Київ : Абрис, 2002. – С. 173–174.

Шифр зберігання НБУВ: Вє36773; ВНБІ: Юя2 Ф56

78. Драгоманов Михайло Петрович // Провідники духовності в Україні : довідник / за ред. І. Ф. Кураса. – Київ, 2003. – С. 40–41.

Шифр зберігання НБУВ: Ва646191; ВНБІ: ТЗ(4Ук)д.я2 П78

79. Одарченко П. Дати народження й смерті М. П. Драгоманова / П. Одарченко // Слово і час. – 2003. – № 2. – С. 75–76.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

80. Мироненко О. М. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) / О. М. Мироненко // Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – Київ, 2004. – С. 169–172.

Шифр зберігання НБУВ: Вє39768; ВНБІ: Фя2 П50

81. Пінчук Ю. А. Драгоманов Михайло Петрович / Ю. А. Пінчук // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.] ; Ін-т історії України НАН України. – Київ : Наукова думка, 2004. – Т. 2 : Г–Д. – С. 458–459. – Бібліогр.: с. 459.

Шифр зберігання НБУВ: В348560/2; ВНБІ: ТЗ(4УКР)я2 Е64

82. Наєнко М. Михайло Драгоманов і його літературно-критична діяльність / М. Наєнко // Наук. зап. Київ. нац. ун-ту. Інститут філології. – Київ, 2004. – Т. XIII. – С. 178–185.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72845

83. Щербак Н. Два погляди на українську справу: шлях до порозуміння (до 110-ї річниці від дня смерті Михайла Драгоманова) / Н. Щербак // Українознавство, 2005 : календар-щорічник. – Київ, 2004. – С. 122–126. – Бібліогр.: с. 126.

Шифр зберігання НБУВ: Ж66396; ВНБІ: ТЗ(4УК)я2 У45

84. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) // Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – Т. 1. – С. 175.

Шифр зберігання НБУВ: В348997/1; ВНБІ: Уя2 Е45

85. Київський національний університет імені Тараса Шевченка : незабутні постаті / авт.-упоряд.: О. Матвійчук, Н. Струк ; редкол.: В. В. Скопенко (голова), О. В. Третяк, Л. В. Губерський [та ін.] ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Світ Успіху, 2005. – 463 с. : іл.

Драгоманов М. П. – С. 40, 62, 157, 158, 161, 178, 179, 249, 328, 382, 384, 434.

Шифр зберігання НБУВ: Со26748; ВНБІ: Ч48(4УК)я2 К38

86. Андрущенко В. Михайло Драгоманов (1841–1895) // Андрущенко В. Вступ до філософії. Великі філософи. – Київ ; Харків, 2005. – С. 343–347.

Шифр зберігання НБУВ: Ва680994; ВНБІ: ЮЗд.я2 А65

87. Головатий М. Драгоманов Михайло (1841–1895) / М. Головатий // Політологічний словник / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – Київ : МАУП, 2005. – С. 205.

Шифр зберігання НБУВ: Вс42115; ВНБІ: Фя2 П50

88. Григораши Н. Компаративістичні студії Михайла Драгоманова на сторінках болгарського періодичного видання «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина» / Н. Григораши // Зб. пр. Н.-д. центру періодики. – 2005. – Вип. 13. – С. 496–509.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69017

89. Макаров А. М. П. Драгоманов // Макаров А. Киевская старина в лицах. XIX век. – Киев : Довіра, 2005. – С. 396–398 : портр.

Шифр зберігання НБУВ: Ва661372; ВНБІ: ТЗ(4Ук-К)д.я2 М15

90. Мельничук Г. Мислитель «Громадівського соціалізму» Михайло Драгоманов (1841–1895) // Мельничук Г. 1000 незабутніх імен України / Георгій Мельничук ; худож. Ю. А. Демидьонук. – Київ, 2005. – С. 149–150.

Шифр зберігання НБУВ: Ва661851; ВНБІ: ТЗ(4Ук)д.я2 М48

91. Мосіяшенко В. А. Михайло Петрович Драгоманов (1841–1895) // Історія педагогіки України в особах / В. А. Мосіяшенко, О. І. Курок, Л. В. Задорожна. – Суми, 2005. – 102–105.

Шифр зберігання НБУВ: Ва666264; ВНБІ: Ч33(4УК)д.я2 М81

92. Дмитренко М. Михайло Драгоманов – дослідник фольклору / М. Дмитренко // Слово і час. – 2005. – № 6. – С. 12–24.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27444

93. Рибалка А. Іван Франко і Михайло Драгоманов: роль громадських бібліотек і читалень у формуванні української нації / А. Рибалка // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 8. – С. 33–37.

Шифр зберігання НБУВ: Ж15184

94. Гаврилів Н. Націє- і державотворчі погляди М. Драгоманова, І. Франка та їх вивчення в курсі політології / Н. Гаврилів // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розв. – 2006. – № 18. – С. 54–58.

Розглянуто концептуальні підходи видатних українських мислителів і громадських діячів М. Драгоманова та І. Франка до інтерпретації сутності нації, національного питання та шляхів його вирішення. Особливу увагу зосереджено на питаннях методики використання націє- і державотворчих ідей у курсі політичної науки під час вивчення теми «Політика та національні відносини».

Шифр зберігання НБУВ: Ж71870

95. Ушій С. Н. Педагогічний концепт у соціально-філософському дискурсі М. П. Драгоманова / С. Н. Ушій // Вища освіта України. – 2006. – № 4. – С. 62–66.

Розглянуто діяльність М. Драгоманова як освітянина-практика. Досліджено його філософсько-педагогічну спадщину. Акцентовано увагу на педагогічних ідеях щодо навчання і виховання молоді на матеріалі української культури і традиціях народної педагогіки, родинному вихованні тощо.

Шифр зберігання НБУВ: Ж23569

96. Шевчук О. Драгоманов Михайло Петрович / О. Шевчук // Українська музична енциклопедія / голов. редкол. Г. Скрипник. – Київ : ІМФЕ НАНУ, 2006. – Т. 1 : [А–Д]. – С. 649–650 : фот. – Бібліогр.: с. 650.

Шифр зберігання НБУВ: С10127/1; ВНБІ: Щ31(4УКР)я2 У45

97. Драгоманов Михайло Петрович // Київ : іст.-біогр. енциклопед. довід. / авт. кол.: Г. Ю. Івакін, М. Б. Кальницький, Ю. В. Павленко, О. Ю. Храмов ; Ін-т гуманітар. дослідж. Укр. АН. – Київ, 2007. – С. 686–688 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Со27296; ВНБІ: Т3(4Ук-К)я2 К38

98. Гнатюк І. С. Драгоманов Михайло Петрович [18(30) IX 1841, м. Гадяч, тепер Полтав. обл. – 20.VI (2. VII) 1895, Софія] / І. С. Гнатюк // Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови ; ред. В. М. Русанівський [та ін.]. – 3-є вид., зі змінами і доповн. – Київ, 2007. – С. 167–168 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Вс44703; ВНБІ: Ш141.4я2 У45

99. Куриленко О. В. Українська модерна нація у суспільно-політичній оцінці М. Драгоманова та І. Франка / О. В. Куриленко // Пробл. історії України XIX – початку XX ст. – 2007. – Вип. 13. – С. 60–63.

Шифр НБУВ: Ж72651

100. Куца О. Літературознавчі пошуки Михайла Драгоманова у контексті культурно-національної програми українства // Теорія літератури, компаративістика, україністика : збірник наукових праць з нагоди 70-річчя Р. Гром'яка / упоряд. М. Лановик, З. Лановик [та ін.]. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – Вип. 19. – С. 247–253.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69361

101. Луньо Є. Драгоманов Михайло / Є. Луньо // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. – Львів, 2007. – С. 727–728 : фот. – Бібліогр.: с. 728.

Шифр зберігання НБУВ: Вс48886; ВНБІ: Т5(4УК)я2 М18

102. Сич О. І. М. Драгоманов та І. Франко: критика суспільних ідеалів / О. І. Сич // Пробл. історії України XIX – початку XX ст. – 2007. – Вип. 13. – С. 100–103.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72651

103. Ушій С. Постать Михайла Драгоманова в інтелектуальній історії України / С. Ушій // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 110–114.

Досліджено педагогічну спадщину М. Драгоманова та його громадську діяльність. Акцентовано увагу на розвитку наукової діяльності М. Драгоманова під час перебування у Болгарії. Розглянуто й охарактеризовано наукові розвідки з дослідження його діяльності.

Шифр зберігання НБУВ: Ж23569

104. Васильєва Н. Драгоманов Михайло Петрович (1841–95) / Н. Васильєва // Соціологічна енциклопедія / редкол.: В. І. Астахова [та ін.]. – Київ, 2008. – С. 116–117.

Шифр зберігання НБУВ: Вс46032; ВНБІ: С5я2 С69

105. Пінчук Ю. А. Драгоманов Михайло Петрович / Ю. А. Пінчук, П. П. Ротач, О. Я. Жук, Б. І. Андрусишин // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2008. – Т. 8. – С. 371–372.

Шифр зберігання НБУВ: С10197/8; ВНБІ: Я20(4УКР) Е64

106. Михайлин І. Л. Як Михайло Драгоманов став Чудаком (дискусія Б. Грінченка та М. Драгоманова в журналі «Зоря» 1888–1889 років). Діалог Івана Франка з Михайлом Драгомановим у журналі «Народ»: дискурс

прихованої полеміки // Михайлін І. Л. Журналістика як всесвіт: Вибрані медіа-дослідження. – Харків : Прапор, 2008. – С. 386–404.

Шифр зберігання НБУВ: Ва705608

107. Драгоманов Михайло // Видатні діячі українського національного відродження (XIX–XX ст.) : біогр. довід. – Луганськ, 2008. – С. 66–69.

Шифр зберігання НБУВ: Ва711981; ВНБІ: ТЗ(4УК)д.я2 В42

108. Ушаков Д. О. Михайло Петрович Драгоманов / Д. О. Ушаков // Видатні українці. – Харків : Фактор, 2008. – С. 98–99 : фот., іл. – (серія «Україна. Учора, сьогодні, завтра»).

Шифр зберігання НБУВ: Со28283; ВНБІ: ТЗ(4УК)д.я2 У93

109. Куценко Ю. Ю. Образ Михайла Драгоманова в діаспорній історіографії / Ю. Ю. Куценко // Південний архів. Сер. : Історичні науки. – 2008. – Вип. 28/29. – С. 221–236. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pain_2008_28-29_25.

110. Куценко Ю. Невідоме дослідження про Михайла Драгоманов / Ю. Куценко // Південний архів. Сер. : Історичні науки. – 2009. – Вип. 30. – С. 198–210. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pain_2009_30_27.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68783:Іст.н.

111. Матвіїшин В. Михайло Драгоманов і європеїзація літературного процесу в Галичині 70–90-х років XX ст. / В. Матвіїшин // Український літературний європеїзм. – Київ : ВЦ «Академія», 2009. – С. 128–136.

Шифр зберігання НБУВ: Ва717867

112. Павловский И. Ф. Драгоманов Михаил Петрович // Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. Первое дополнение к краткому биографическому словарю ученых и писателей Полтавской губернии. – Харьков, 2009. – С. 65.

Шифр зберігання НБУВ: Вс51412; ВНБІ: Я222(4УКР) П12

113. Савченко О. І. М. Драгоманов – засновник української зарубіжної періодики / О. І. Савченко // Наук. вісн. Дипломатичної акад. України. – 2009. – Вип. 15. – С. 418–427. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2009_15_56.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69678

114. Альчук М. П. Богдан Кістяківський про значимість Михайла Драгоманова в українській культурі / М. П. Альчук // Наук. часопис Нац. пед.

ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – 2010. – Вип. 23. – С. 161–168.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72786

115. Андрущенко В. Спадщина малознаного Михайла Драгоманова-політолога і культуролога / В. Андрущенко, В. Погребенник // Вища освіта України. – 2010. – № 1. – С. 97–106.

З нагоди публікації 5-го тому праць М. Драгоманова висвітлено наукову та публіцистичну творчість вченого, значного репрезентанта української науки, суспільно-політичної і культурологічної думки, публіциста, мемуариста, який мужньо боровся з московським і польським шовінізмом, насильницьким онімечуванням, з російським реакційним панславізмом.

Шифр зберігання НБУВ: Ж23569

116. Борисенко В. Й. М. П. Драгоманов і «Тимчасова педагогічна школа» в Києві у 60-х роках XIX ст. / В. Й. Борисенко // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Історичні науки. – 2010. – Вип. 6. – С. 4–10.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72786

117. Даниленко В. Драгоманов Михайло Петрович / Віктор Даниленко // Українські історики : біобібліогр. довід. / НАНУ, Ін-т історії України ; голов. ред. В. А. Смолій. – Київ, 2010. – Вип. 3. – С. 92–93. – (Серія «Українські історики»).

Шифр зберігання НБУВ: Ва738181; ВНБІ: Т1(4УК)д.я2 У45

118. Короткий В. А. Оцінки «Исторических песен малорусского народа» В. Антоновича та М. Драгоманова на шпальтах періодичних видань другої половини 1870-х рр. / В. А. Короткий // Укр. іст. журн. – 2010. – № 6. – С. 50–65.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

119. Куценко Ю. Ю. Просвітницька діяльність М. П. Драгоманова: образ історика в українській історіографії / Ю. Ю. Куценко // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – 2010. – Вип. 29. – С. 282–286.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69253

120. Литвин О. М. Історіософські погляди М. П. Драгоманова на «українське питання» в Європі в кінці XIX століття та сучасні українські інтенції / О. М. Литвин // Філософські обрії. – 2010. – Вип. 23. – С. 70–86. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FiloFilo_2010_23_8.

121. Марченко Н. П. Микола Петрович Дашкевич : визнаний і незнаний діяч української науки / Н. П. Марченко // Українська біографістика : зб.

наук. пр. Ін-ту біогр. досліджень / НБУ ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – Вип. 6. – С. 81–103.

М. Драгоманов як учитель М. Дашкевича

Шифр зберігання НБУВ: Ж69079; ВНБІ: Я222(4УК) У45

122. Гарнага В. П. Історія стародавнього світу у творчій спадщині Михайла Драгоманова / В. П. Гарнага // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – 2011. – Вип. 31. – С. 319–326.

Проаналізовано дослідження з історії стародавнього світу М. Драгоманова, визначено їх місце у науковій спадщині вченого, охарактеризовано вплив занять стародавньою історією на його методологію, фольклористичні студії, суспільно-політичні погляди, з'ясовано значення праць М. П. Драгоманова для розвитку сходознавства й антикознавства, його вплив на творчість Л. Українки та І. Франка.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69253

123. Іваницька С. Г. Михайло Драгоманов як «значущий інший» у світосприйманні Сергія Єфремова (1890–1920-ті роки) / С. Г. Іваницька // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – 2011. – Вип. 30. – С. 237–244.

Розглянуто взаємозв'язок постатей М. Драгоманова та С. Єфремова крізь призму концепту «значущий інший», запропонованого Г. Салліваном. Реконструйовано образ М. Драгоманова в сприйнятті останнього і доведено, що в творчому доробку та політичній діяльності С. Єфремова драгоманівський «слід» є надзвичайно виразним.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69253

124. Теоретична спадщина Михайла Драгоманова в сучасних вимірах : зб. ст. викл. каф. історії України НПУ ім. М. П. Драгоманова / [редкол.: Борисенко В. Й. та ін.] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т іст. освіти, Каф. історії України. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 206 с. : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Ва747632

125. Історія української культури. У 5 т. Т. 5. Українська культура ХХ – початку ХХІ століть / НАН України ; голов. редкол.: Б. Є. Патон (голов. ред.), Г. Д. Верес, І. Ф. Курас [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 2011–2013.

Кн. 3 : Культура та розвиток науки і технологій в Україні / редкол. тому: М. Г. Жулинський (голов. ред.) [та ін.]. – 2012. – 950 с.

Про М. П. Драгоманова. – С. 43, 69, 72, 74, 75, 77, 80, 81, 98, 114, 148, 237, 238, 281, 297, 302, 304, 326, 352, 380, 404.

Кн. 4 : Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / редкол. тому: М. Г. Жулинський (голов. ред.) [та ін.]. – 2013. – 943 с.

Про М. П. Драгоманова. – С. 10, 46, 247, 388, 400, 416, 442, 508.

Шифр зберігання НБУВ: В343912/5, кн. 3, 4; ВНБІ: Т3(4УК)я2 І-90

126. Теоретична спадщина Михайла Драгоманова в сучасних вимірах : зб. ст. викл. каф. історії України НПУ ім. М. П. Драгоманова / ред.: В. Й. Борисенко [та ін.] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т іст. освіти, Каф. історії України. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 206 с. : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Ва747632

127. Гарнага В. Царський і республіканський Рим в антикознавчих дослідженнях М. П. Драгоманова / В. Гарнага // Історіограф. дослідж. в Україні. – 2011. – Вип. 21. – С. 86–102. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Idvu_2011_21_7.

Шифр зберігання НБУВ: Ж64087

128. Голобородько Я. Ю. Подвижник «української ідеї» : до 170-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова / Я. Ю. Голобородько // Вісн. НАН України. – 2011. – № 10. – С. 49–61.

Шифр зберігання НБУВ: Ж20611

129. Іванченко Р. Драгоманов Михайло Петрович / Р. Іванченко // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова) [та ін.]. – Київ, 2011. – С. 229–230. – Бібліогр.: с. 230.

Шифр зберігання НБУВ: Вc52358; ВНБІ: Фя2 П50

130. Качкан В. А. Великий полтавець європейського овиду / В. А. Качкан, О. В. Качкан // Нев'януха галузка калини : укр. літератори, вчені, громад. діячі – в діаспорі / Володимир Качкан, Олег Качкан ; НАН України, Львів. нац. наук. б-ка ім. В. Стефаника [та ін.]. – Київ : [Літопис ХХ], 2011. – С. 4–11.

Шифр зберігання НБУВ: Ва735872

131. Маймескул О. А. Публікації М. П. Драгоманова та про нього в бібліотеках Швейцарії 40–48 / О. А. Маймескул // Мова і культура. – 2011. – Вип. 14, т. 8. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2011_14_8_7.

132. Михайло Драгоманов (1841–1895 рр.) // Сто великих українців. – Київ : Арій, 2011. – С. 217–222 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Ва734391; ВНБІ: ТЗ(4УК)д.я2 С81

133. Видатні болгари в історії України = Известни българи в историята на Украйна / [редкол. : Г. Б. Мунін та ін. ; пер. на болг. Д. І. Павленко]. – Київ : Кондор, 2012. – 256 с. : цв. ил., портр. – Текст укр. та болг.

Шифр зберігання НБУВ: Со31662; ВНБІ: ТЗ(4УК=БОЛ)д.я2 В42

134. Драгоманов Михайло Петрович // Альманах пошани й визнання Полтавщини: 100 видатних особистостей Полтавщини минулих століть. – Полтава, 2012. – С. 68–69 : портр., іл. – Укр., англ.

Шифр зберігання НБУВ: Со31570; ВНБІ: ТЗ(4УК–ПОЛ)д. я2 А57

135. Драгоманов Михайло Петрович // Історія філософії : словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. – 2-ге вид., перероб. – Київ, 2012. – С. 926–927.

Шифр зберігання НБУВ: Ва754705; ВНБІ: ЮЗя2 І-90

136. Драгоманов Михаил Петрович // Русский мир Болгарии / сост.: Даниела Стефанова Атанасова [et al.]. – София, 2012. – С. 75 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Вс54554; ВНБІ: ТЗ(4БОЛ)я2 Р89

137. Драгоманов Михайло Петрович / В. Смілянська, П. Федченко // Шевченківська енциклопедія : в 6 т. / НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: М. Г. Жулинський (голова), М. П. Бондар, О. В. Боронь [та ін.]. – Київ, 2012. – Т. 2. – С. 416–420 : портр.

Шифр зберігання НБУВ: В354112/2; ВНБІ: д Ш37.97(2)

138. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) – видатний історик, публіцист, філософ, етнограф, фольклорист, літературознавець і громадський діяч // Проект «Україна». Галерея національних героїв / авт.-упоряд. А. Ю. Хорошевський. – Харків, 2012. – С. 173–175: портр.

Шифр зберігання НБУВ: Ва758377; ВНБІ: ТЗ(4УКР)д.я2 П79

139. Андрущенко В. П. Михайло Драгоманов – відомий і невідомий / В. П. Андрущенко, В. Ф. Погребенник // Європейські педагогічні студії. – 2012. – Вип. 1/2. – С. 194–212. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epc_2012_1-2_27.

140. Артюх В'ячеслав. Філософсько-історичні ідеї Михайла Драгоманова і позитивізм / В'ячеслав. Артюх // Людинознавчі студії. Сер. : Філософія. – 2012. – Вип. 26. – С. 166–179. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstudf_2012_26_14.

141. Іваницька С. Г. Постать та ідеї Михайла Драгоманова у рефлексіях Петра Стебницького (1905–1919 роки) / С. Г. Іваницька // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – Київ, 2012. – Вип. 9. – С. 275–293.

На основі міждисциплінарного підходу, спираючись на комплекс публіцистичних, епістолярних та мемуарних джерел, з'ясовано процес і результати сприйняття П. Стебницьким особистості та політичних постулатів М. Драгоманова (1841–1895) у модерністську добу українського націєтворення (1905–1920-ті рр.). Зроблено висновок, що М. Драгоманов грав роль «значущого іншого» у процесах конструювання колективної свідомості представників української ліберально-демократичної партійної еліти.

Охарактеризовано постать П. Стебницького (1862–1923) як видатного діяча Петербурзької громади Української демократично-радикальної партії.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69079

142. Іщенко М. П. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) // Іщенко М. П., Іщенко О. М. Соціально-політична енциклопедія. – Черкаси : ІнтролігаТОР, 2012. – С. 182.

Шифр зберігання НБУВ: Вс58279; ВНБІ: Ся2 І-98

143. Куценко Ю. Ю. Історіографічні образи М. П. Драгоманова в гуманістиці кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / Ю. Ю. Куценко // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріж. нац. ун-ту. – 2012. – Вип. 34. – С. 280–288.

Розглянуто процес формування історіографічних традицій висвітлення життя, наукової та громадської діяльності М. П. Драгоманова у вітчизняній гуманістиці кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69253

144. Литвин В. М. Михайло Драгоманов та Європейський світ (до 170-річчя з дня народження) / В. М. Литвин // Європейські педагогічні студії. – 2012. – Вип. 1/2. – С. 175–186. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epc_2012_1-2_25.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74298

145. Остропольська М. В. М. Павлик та М. Драгоманов: до історії інтелектуальної співпраці / М. В. Остропольська // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Серія : Історія та археологія. – 2012. – Т. 20, вип. 20. – С. 16–21. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduia_2012_20_20_5.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68774: Іст.Арх./2012/20/1/1; Вип. 20

146. Побірченко Н. До історії взаємин М. Драгоманова та Київської громади в контексті українського культурно-просвітницького руху (друга половина ХІХ ст.) / Н. Побірченко // Іст.-пед. альм. – 2012. – Вип. 1. – С. 17–32.

Висвітлено розвиток української педагогічної думки в другій половині ХІХ ст. Розглянуто діяльність українських громад, які займалися педагогічною й просвітницькою діяльністю, формували національну свідомість і самосвідомість українського народу. Проаналізовано активну діяльність М. Драгоманова та його стосунки з членами Київської громади. Зазначено, що визначальну роль у громадівському русі відіграли відомі українські педагоги, письменники, вчені, культурно-мистецькі діячі другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73206

147. Погребенник В. Михайло Драгоманов як полігістор / В. Погребенник // Україна: культурна спадщина, національна свідомість,

державність. – 2012. – Вип. 21. – С. 636–648. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2012_21_57.

148. Семенко С. В. Проблема формування української інтелігенції як конститутивна тема публіцистики Михайла Драгоманова та Олени Пчілки / С. В. Семенко // Держава та регіони. Сер. Соц. комунікації. – 2012. – Вип. 3. – С. 96–100.

Проаналізовано публіцистичні виступи М. Драгоманова та Олени Пчілки, які стосуються теми формування національно свідомої інтелігенції, її ролі як провідника народу на шляху до здобуття незалежності, етики поведінки українського інтелігента. Окреслено елементи новаторства публіцистичного дискурсу представників відомої династії в опрацюванні аналізованої проблеми, дискусійні моменти у висвітленні важливої суспільно-політичної теми.

Шифр НБУВ: Ж23244/соц.комун.

149. Сухомлинська О. В. Педагогіка Михайла Драгоманова – обличчям до України / О. В. Сухомлинська // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 4. – С. 63–66.

Охарактеризовано життєвий шлях М. Драгоманова, розкрито особливості його педагогіки як просвітителя, учителя й викладача, історика тощо. Звернено увагу на систему цінностей, які захищав М. Драгоманов, – людина, свобода, гідність, а також на народність його педагогіки – звернення до витоків і традицій, українолюбство.

Шифр зберігання НБУВ: Ж24028

150. Ясь О. В. Порівняльно-історичний метод у дослідницьких практиках Михайла Драгоманова // Укр. іст. журн. – 2012. – № 2. – С. 133–158.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

151. Драгоманов Михайло Петрович (1841–1895) // Історія української культури : навч.-метод. комплекс. Видатні діячі укр. культури : біогр. слов. (від А до Я) / упоряд. С. О. Костилева. – Київ : НТТУ «КПІ», 2013. – Вип. 1. – С. 88 : фот. – Бібліогр.: с. 88.

Шифр зберігання НБУВ: В354508/1; ВНБІ: Я222(4УК) І-90

152. Драгоманов М. і Донцов Д. у контексті української національної ідеї // Українська етнокulturологічна енциклопедія / Нац. акад. мистецтв України, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистец., Ін-т культурології НАМ України ; ред. рада: В. А. Бітаєв (відп. ред.) [та ін.]. – Київ, 2013. – Т. 1: А–Е. – С. 313–316.

Шифр зберігання НБУВ: С11706/1; ВНБІ: Т5(4УКР) У45

153. Даниленко В. Михайло Драгоманов у житті і світі Володимира Вернадського / В. Даниленко // Україна ХХ століття: культура, ідеологія,

політика. – 2013. – Вип. 18. – С. 45–54. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2013_18_9.

Шифр зберігання НБУВ: Ж70465

154. Діптан І. І. Суспільно-політичні погляди М. П. Драгоманова : візія І. П. Лисяка-Рудницького / І. І. Діптан // Рідний край: альманах. – Полтава, 2013. – № 1 (28). – С. 153–186.

Шифр зберігання НБУВ: Ж70363

155. Ємець Т. Наукова та громадсько-політична діяльність Михайла Драгоманова в контексті європейської інтелектуальної думки / Т. Ємець // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 11. – С. 33–36. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2013_11_11.

156. Садовникова Д. В. Микола Лисенко та Михайло Драгоманов: спільна діяльність на ниві національного відродження / Д. В. Садовникова // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 30. – С. 299–305. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apitphk_2013_30_46.

Шифр зберігання НБУВ: Ж70175

157. Світленко С. І. Постать Т. Г. Шевченка у творчій спадщині М. П. Драгоманова / С. І. Світленко // Пробл. політ. історії України : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 8. – С. 4–14. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppiu_2013_8_4.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73345

158. Слесаренко О. О. Наукова та громадська діяльність Михайла Петровича Драгоманова в еміграції (1876–1895 рр.) / О. О. Слесаренко // Вісн. аграрної історії. – 2013. – Вип. 6/7. – С. 233–240. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vai_2013_6-7_29.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74280

159. Слесаренко О. О. Формування світогляду М. П. Драгоманова як історика (1850-ті – середина 1870-х рр.) / О. О. Слесаренко // Вісн. аграрної історії. – 2013. – Вип. 4/5. – С. 243–250. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vai_2013_4-5_32.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74280

160. Собчук В. С. Національна «бездержавність» як політичний ідеал Михайла Драгоманова / В. С. Собчук // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2013. – № 12. – С. 20–26. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnui_2013_12_6.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69212

161. Терзі О. С. Розвиток політичних прав і свобод у роботах М. Драгоманова / О. С. Терзі, О. О. Гудков // Наука. Релігія. Суспільство. – 2013. – № 1. – С. 119–123. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2013_1_20.

162. Гирич І. Б. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ–початок ХХ ст.) : монографія / І. Б. Гирич. – Київ : Укр. письменник, 2014. – 496 с.

Драгоманов М. – С. 5, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 31, 34, 36, 37, 38, 49, 52, 55, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 77, 78, 91, 104, 121, 122, 131, 155, 156, 157, 160, 161, 171, 172, 174, 185, 190, 191, 192, 196, 201, 208, 217, 218, 220, 223, 224, 229, 231, 232, 233, 235, 236, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 247, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 286, 287, 293, 294, 308, 342, 343, 344, 345, 360, 378, 409, 418, 421, 424, 425, 427, 428, 429, 430, 436, 439, 440, 447, 452, 453, 454, 459, 462, 467, 468

Шифр зберігання НБУВ: Ва782212

163. Драгоманов (Dragomanov) Михайло Петрович // Україна в міжнародних відносинах : енциклопед. слов.-довід. / відп. ред. М. М. арварцев. – Київ : Ін-т історії України НАН України, 2014. – Вип. 5. Біографічна частина: А–М. – С. 142–145. – URL: <https://resource.history.org.ua/item/0010129>.

164. Волкова О. Ю. Історія таємних організацій у першій чверті ХІХ століття у Росії в науковій спадщині Михайла Драгоманова / О. Ю. Волкова // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – 2014. – Вип. 38. – С. 324–327. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_38_65.

Простежено формування наукових поглядів М. Драгоманова. Виділено окремі аспекти та напрями дослідження історика. На основі праць М. Драгоманова, а також окремих дослідників його соціально-політичної спадщини, проаналізовано ідеї вченого щодо самоусвідомлення українців у Росії.

Шифр зберігання НБУВ: Ж69253

165. Ємець Т. Михайло Драгоманов – очільник українського руху в еміграції / Т. Ємець // Українознавчий альманах. – 2014. – Вип. 17. – С. 227–229. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_17_67.

166. Йосипенко С. Михайло Драгоманов та європейська ліберальна культура / С. Йосипенко // Мандрівець. – 2014. – № 6. – С. 79–84. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2014_6_17.

167. Клер І. Г. Громадівська діяльність Михайла Драгоманова. Історіографія проблеми) / І. Г. Клер // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 87. – С. 69–73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_87_20.

168. Клер І. Діяльність Київської громади початку 60-х рр. XIX ст. Проблема в українській історіографії другої половини XIX – першої третини XX ст. / І. Клер // Схід. – 2014. – № 3. – С. 34–38. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2014_3_7.

Стаття присвячена просвітницькій діяльності членів Київської громади на початку 60-х років XIX ст., серед яких почесне місце посідає М. П. Драгоманов.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68895

169. Кобко В. А. Михайло Драгоманов: історичний портрет на тлі епохи / В. А. Кобко, Т. Д. Чубіна // Гуманіт. вісн. Серія : Історичні науки. – 2014. – Число 21, Вип. 5 (1). – С. 42–56. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Gvi_2014_21_5\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Gvi_2014_21_5(1)_7).

170. Куценко Ю. Образ М. Драгоманова як громадського діяча в сучасній українській історичній науці / Ю. Куценко // Історіограф. дослідж. в Україні. – 2014. – Вип. 24. – С. 146–168. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Idvu_2014_24_10.

171. Слесаренко О. О. Методологічні засади наукових досліджень М. П. Драгоманова / О. О. Слесаренко // Наук. пр. іст. фак-ту Запоріз. нац. ун-ту. – 2014. – Вип. 39. – С. 237–240. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_39_47.

172. Світленко С. І. Постать Т. Г. Шевченка у творчій спадщині М. П. Драгоманова (закінчення) / С. І. Світленко // Пробл. політ. історії України. – 2014. – Вип. 9. – С. 17–26. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppiu_2014_9_5.

173. Слесаренко О. О. Проблеми історії України в науково-публіцистичному доробку М. П. Драгоманова / О. О. Слесаренко // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 84. – С. 164–169. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_84_40.

174. Сосюра Л. Г. Михайло Драгоманов – публіцист, редактор і політичний письменник / Л. Г. Сосюра // Молодий вчений. – 2014. – № 12 (1). – С. 49–52. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_12\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_12(1)_11).

175. Шорсткіна О. Ф. Михайло Драгоманов як співробітник часопису «Життє і Слово» (1894–1895 рр.) / О. Ф. Шорсткіна // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 86. – С. 97–102. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_25.

176. Якімова А. М. Творча спадщина М. П. Драгоманова в архівах та бібліотеках Болгарії / А. М. Якімова // Сумська старовина. – 2014. – № 45. – С. 5–12. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/SumS_2014_45_3.

Шифр зберігання НБУВ: Ж24500

177. Вівчарик П. Степан Качала та Михайло Драгоманов: історія взаємин у контексті суспільно-політичної діяльності / П. Вівчарик // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. – 2015. – Вип. 47. – С. 50–54. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2015_47_11.

Шифр зберігання НБУВ: Ж70494

178. Куценко Ю. Ю. Постать і спадщина М. Драгоманова в українській історіографії: стереотипи й канон / Ю. Ю. Куценко // Укр. іст. журн. – 2015. – № 4. – С. 139–147.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27630

179. Леськів М. М. Історичні погляди Михайла Драгоманова / М. М. Леськів // Гілея: науковий вісник. – 2015. – Вип. 102. – С. 48–52. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_102_10.

180. Світленко С. І. Історіософське осмислення історії України у творчій спадщині М. П. Драгоманова / С. І. Світленко // Проблеми політ. історії України. – 2015. – Вип. 10. – С. 4–10.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73345

181. Степаненко М. Драгоманов Михайло Петрович // Степаненко М. Літературознавча Полтавщина : довідник / М. Степаненко. – Полтава, 2015. – С. 83–85 : фот. – Бібліогр.: с. 84–85.

Шифр зберігання НБУВ: Вс59350; ВНБІ: Ш4(4УК)я2 С79

182. Усманова О. В. Редакторська та видавнича діяльність М. Драгоманова в еміграції (від альманаху до журналу «Громада») / О. В. Усманова // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – 2015. – № 2. – С. 140–143. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2015_2_28.

183. Шорсткіна О. Ф. Михайло Драгоманов і західноукраїнська інтелектуальна еліта: до питання культурного співробітництва в історіографії (середина ХХ – початок ХХІ ст.) / О. Ф. Шорсткіна // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2015. – Вип. 19. – С. 385–398. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2015_19_28.

184. Якімова А. М. М. Драгоманов і українська еміграція (за листами М. Мандрики до І. Шишманова) / А. М. Якімова // Сумська старовина. – 2015. – № 47. – С. 5–14.

Шифр зберігання НБУВ: Ж24500

185. Драгоманов Михайло Петрович // Українська Релігієзнавча Енциклопедія / В. Г. Абліцов. – Київ : Фенікс, 2016. – 288 с. – URL: <https://ure-online.info/encyclopedia/dragomanov-m-p/>.

186. Драгоманов Михайло Петрович: публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадський діяч // Видатні українці. Культура. Мистецтво. Освіта : [довідник] / [упоряд. та ред. М. І. Преварська]. – Київ, 2016. – С. 98–102 : фот. – (Гордість і слава України).

Шифр зберігання НБУВ: Ва807265; ВНБІ: ТЗ(4УКР)д.я2 В42

187. Онацький Є. Драгоманов Михайло // Онацький Є. [Українська мала енциклопедія](#) : у 4 т. / Є. Онацький ; упоряд. та наук. ред. С. Білокінь. – Вид. 2-ге, точнене. – Київ : Пульсари, 2016. – Т. 1 : А–І. – С. 373–375.

Шифр зберігання НБУВ: С11595/1; ВНБІ: Я20(4УКР) О58

188. Андрущенко В. Три університети Михайла Драгоманова / В. Андрущенко // Україна дипломатична. – 2016. – Вип. 17. – С. 790–795. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2016_17_78.

189. Кіраль С. С. Трохим Зіньківський і Михайло Драгоманов: до історії полеміки 90-х рр. XIX ст. про українську мову, літературу та національну ідею / С. С. Кіраль // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія : Літературознавство. – 2016. – № 45. – С. 3–20. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU1_2016_45_3.

190. Нахлік Є. Іван Франко між Михайлом Драгомановим і Володимиром Барвінським / Є. Нахлік // Слово і час. – 2016. – № 8. – С. 30–42. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sich_2016_8_8.

191. Піхманець Р. Педагогічні обрії Михайла Драгоманова / Р. Піхманець // Українознавчі студії. – 2016–2017. – № 17/18. – С. 54–97. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Us_2016-2017_17-18_8.

192. Поліщук В. Кирило-мефодіївці, Михайло Драгоманов у становленні світогляду Михайла Старицького / В. Поліщук // Українознавство. – 2016. – № 4 (61). – С. 65–71. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2016_4_9.

Шифр зберігання НБУВ: Ж23747

193. Світленко С. І. Історіософське осмислення історії України у творчій спадщині М. П. Драгоманова / С. І. Світленко // Проблеми політ. історії України. – 2016. – Вип. 11. – С. 4–12.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73345

194. Сосюра Л. Г. Михайло Драгоманов – практик української освіти / Л. Г. Сосюра // Молодий вчений. – 2016. – № 4. – С. 323–326. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_81.

195. Шорсткіна О. Участь Михайла Драгоманова в просвітній діяльності Русько-української радикальної партії (1890–1895 рр.) / О. Шорсткіна // Схід. – 2016. – № 6. – С. 86–91.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68895

196. Драгоманов Михайло Петрович // Університетська шевченкіана : довід. посіб. / автор-упоряд. В. І. Іскорко-Гнатенко ; за заг. ред. О. М. Сліпушко. – Київ, 2017. – С. 101–103. – Бібліогр.: с. 103.

Шифр зберігання НБУВ: Ва819729; *ВНБІ:* Ш5(4УКР)5д.я2 У59

197. Андрусяк Т. Г. Михайло Драгоманов – ключова постать української правової думки ХІХ ст. / Т. Г. Андрусяк // Часопис Київського університету права. – 2017. – № 1. – С. 8–13. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_1_3.

Шифр зберігання НБУВ: Ж23574

198. Сосюра Л. Г. Форми, методи та зміст педагогічної діяльності Михайла Драгоманова / Л. Г. Сосюра // Сумська старовина. – 2017. – № 50. – С. 69–79.

Шифр зберігання НБУВ: Ж24500

199. Дмитренко М. К. Драгоманов Михайло Петрович / М. К. Дмитренко // Українська фольклористична енциклопедія : у 2 т. / упоряд. М. К. Дмитренко ; редкол.: М. К. Дмитренко, С. Й. Грица, А. І. Іваницький [та ін.] ; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ : Сталь, 2018. – Т. 1. – С. 385–389 : фот., іл. – Бібліогр.: с. 388–389.

Шифр зберігання НБУВ: В357605/1; *ВНБІ:* Ш3(4УКР)я2 У45

200. Гаврилюк М. О. Український історик Михайло Драгоманов / М. О. Гаврилюк // Вісник аграрної історії : зб. наук. пр. – 2018. – Вип. 25/26. – С. 16–21. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vai_2018_25-26_4.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74280

201. Семергей Н. В. Національно-культурне відродження в історіо- та політософії Михайла Драгоманова: історіографічний контекст / Н. В. Семергей // Гілея: науковий вісник. – 2018. – Вип. 128. – С. 53–56. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_128_11

202. Якімова А. Болгарський період життя професора Михайла Драгоманова : монографія / А. Якімова ; Нац. акад. наук України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ : Вид-во ІМФЕ, 2019. – 279 с.

Висвітлено основні аспекти діяльності відомого українського вченого М. Драгоманова у Вищій школі в Софії впродовж 1889–1895 рр. Наголошено на внеску професора у становлення першого болгарського університету та першого наукового фольклорного видання «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина», у розвиток українсько-болгарських наукових та культурних зв'язків.

Шифр зберігання НБУВ: Ва860126

203. Гаврилюк М. Історіографія історичної теми в античних студіях М. Драгоманова / М. О. Гаврилюк // Вісн. аграрної історії. – 2019. – Вип. 29/30. – С. 35–40.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74280

204. Гаврилюк М. О. Михайло Драгоманов як історик / М. О. Гаврилюк // Гілея: науковий вісник. – 2019. – Вип. 140, ч. 1. – С. 7–10. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_140\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_140(1)_3).

Шифр зберігання НБУВ: Ж25326

205. Рева Л. М. Драгоманов, І. Франко, С. Єфремов та М. Грушевський про слов'янську писемність та усну народну творчість / Л. Рева // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – 2019. – Вип. 28. – С. 406–415.

Шифр зберігання НБУВ: Ж73418

206. Романюк М. Є. Педагогічні погляди Михайла Драгоманова / М. Є. Романюк // Педагогічний пошук. – 2019. – № 3. – С. 77–80. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2019_3_27.

207. Сосюра Л. Г. Мовне питання у творчій спадщині та діяльності М. Драгоманова в другій половині XIX ст. / Л. Г. Сосюра // Український селянин : зб. наук. пр. – 2019. – Вип. 21. – С. 151–155. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrasel_2019_21_27.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72484

208. Ушкалов Л. Чарівність енергії: Михайло Драгоманов / Л. Ушкалов. – Київ : Дух і літера, 2019. – 594 с. – (Постаті культури).

Висвітлено біографію українського публіциста, науковця та громадського діяча М. Драгоманова (1841–1895).

Шифр зберігання НБУВ: Ва835587

209. Якімова А. М. Михайло Драгоманов і початок збірника «Сборник за народни умотворення и книжнина» / А. М. Якімова, П. Христов // Дриновський збірник. – 2019. – Т. XII. – С. 150–155. – Бібліогр.: с. 154–155.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74627

210. Якімова А. М. Михайло Драгоманов: європейський вчений, професор Софійського університету / А. М. Якімова // Україна і Болгарія в історії Європи : зб. наук. пр. / редкол.: В. Смолій [та ін.] ; упоряд.: І. Манасієва, І. Матяш ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2019. – С. 88–100.

Шифр зберігання НБУВ: Вс66285

211. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ–початок ХХ ст.) : монографія / І. Б. Гирич. – Київ : Укр. пропілеї, 2020. – 452 с.

Драгоманов М. – С. 13, 14, 17, 18, 20, 21, 29, 30, 32, 35, 36, 46–49, 52, 60–62, 64–67, 72, 73, 85, 97, 114, 122, 123, 145, 146, 150, 160, 162, 172, 177–179, 183, 188, 194, 203, 204, 206, 208, 210, 214, 216–226, 229–231, 241–247, 250–258, 260, 266–267, 273, 286, 317–319, 333, 351, 380, 387, 390.

Шифр зберігання НБУВ: Ва847178

212. Потапенко І. Нові дослідження з болгаристики : [рец.: Якімова А. Болгарський період життя професора Михайла Драгоманова. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2019. 280 с.] / І. Потапенко // Слов'янський світ. – 2020. – Вип. 19. – С. 280–282. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/slsv_2020_19_16.

213. Присяжнюк Ю. П. М. Драгоманов і селянське питання: досвід публічної історії / Ю. П. Присяжнюк // Український селянин : зб. наук. пр. – 2020. – Вип. 23. – С. 58–62.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72484

214. Панченко О. Полтавська діаспора. Велика Енциклопедія. Лохвиця, Полтавщина, Україна, Європа, Австралія, Америка... Українці, московити, євреї... Біографічні інформації, нариси, статті, рефлексії, есеї, довідки, листи / О. Панченко. – Гадяч : Вид-во «Гадяч», 2021. – 1424 с. : фот., іл.

Зі змісту: Драгоманов Михайло Петрович. – С. 157–161 ; про його родину – С. 158, 161, 162.

215. Якімова А. М. Оцінка друкованих праць Михайла Драгоманова, виданих у державній друкарні Болгарії / А. М. Якімова // Квалілогія книги. – 2020. – № 2. – С. 49–53. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kk_2020_2_8.

216. Антонович О. Критика Михайла Драгоманова перших років діяльності Товариства імені Шевченка. Лист Дем'яна Гладилевича / О. Антонович // Вісник НТШ. – 2021. – Чис. 65. – С. 81–87.

Шифр зберігання НБУВ: Ж74740

217. Верменич Я. В. Ідеї Михайла Драгоманова у вітчизняній інтелектуальній думці на рубежі XIX–XX століть / Я. В. Верменич // Нар. творчість та етнологія. – 2021. – № 4. – С. 7–16. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTE_2021_4_4.

Шифр зберігання НБУВ: Ж27482

218. Олещук П. М. Співвідношення держави і анархізму в теоретико-політичній спадщині Михайла Драгоманова / П. М. Олещук, О. І. Салтовський // Політичне життя. – 2021. – № 3. – С. 48–53. – URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.3.8>.

219. Пономаренко В. В. Філософсько-педагогічні погляди М. П. Драгоманова / В. В. Пономаренко // Перспективи : соц.-політ. журн. – 2021. – № 2. – С. 114–120. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2021_2_17.

220. Куций І. П. Михайло Драгоманов і галичани: ще раз про «дисонанси» у взаєминах / І. П. Куций, О. П. Куца // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Історичні науки. – 2022. – Т. 36. – С. 139–154. – Бібліогр.: с. 152–154.

Шифр зберігання НБУВ: Ж68849:Іст.

221. Kotsur A. A scientist of european scale = Учений європейського масштабу [Михайло Петрович Драгоманов] / Anatoliy Kotsur, Halyna Kotsur [Анатолій Коцур, Галина Коцур] // Часопис української історії : зб. наук. пр. – 2022. – Вип. 46. – С. 40–45. – URL: <https://chasopys.history.knu.ua/ukr/архів/випуск-46>.

222. Утвердження української національної ідеї у творчості і громадсько-політичній діяльності Лесі Українки, Олени Пчілки, Михайла Драгоманова та інших видатних особистостей України на теренах Волині-Полісся : наук. зб. матеріалів Всеукр. наук.-краєзнав. конф., [27.07.2023,

м. Звягель, Житомир. обл.] / [редкол.: С. Романов, В. Єршов, О. Юрчук] ; Нац. спілка краєзнавців України [та ін.]. – Вінниця : Твори, 2023. – 255 с. : іл., фот.

Шифр зберігання НБУВ: Ва871857

223. Немчинов І. Нова біографія Михайла Драгоманова: повернення індивідуальності. Ушкалов, Л. (2019). Чарівність енергії: Михайло Драгоманов. Київ: Дух і Літера / І. Немчинов // *Sententiae*. – 2023. – Vol. 42, Iss. 1. – С. 132–135. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/senten_2023_42_1_9.

224. Чупрій Л. В. Михайло Драгоманов – видатний просвітител ь українського та болгарського народів / Л. В. Чупрій // *Культурологічний альманах*. – 2023. – Вип. 3. – С. 78–83. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cultal_2023_3_11.

225. Грінченко В. І. С. Романченко як дослідник болгарського періоду життя й діяльності Михайла Драгоманова / В. Грінченко // *Історія & археологія*. – 2024. – Вип. 1. – С. 27–34. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/histarch_2024_1_5.

Вшанування пам'яті М. П. Драгоманова

226. Крымский А. Е. Михаил Петрович Драгоманов (Некролог) : [отд. отт. «Этнографическое обозрение», 1895, т. XXVII – С. 129–134] / [А. Крымский]. – Москва, [1895]. – [6] с. – Текст дореформ. рос.

Шифр зберігання НБУВ: Ву18723 конволют 1-8.2 ; Ву22228

227. Русова С. Памяти М. П. Драгоманова / С. Русова. – [Б. м.], 1905. – С. 50–71.

Шифр зберігання НБУВ: Ву18467 конволют 1-6.2

228. Драгоманових садиба у Гадячі // *Полтавщина : енциклопед. довід.* / за ред. А. В. Кудрицького ; редкол.: А. В. Кудрицький, (відп. ред.), І. Л. Бутич, В. Н. Жук [та ін.]. – Київ, 1992. – С. 254–256.

Шифр зберігання НБУВ: Ао256997; ВНБІ Т3(4УКР-Пол) я2 ; П52

229. Драгоманова вулиця (Харківський р-н; Позняки) // *Вулиці Києва : довідник* / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1995. – С. 70.

Шифр зберігання НБУВ: Ва563379; ВНБІ: Я23(4УКР-2К) В88

230. Звід пам'яток історії та культури України : енциклопед. вид. : у 28 т. / НАН України, Ін-т історії України, Ін-т археології [та ін.] ; голов.

редкол.: В. Смолій (голов. ред.), В. Горбик, В. Гусаков [та ін.]. – Київ : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999– .

Кн. 1. Київ, ч. 1. А–Л. – 579 с.

Драгоманов М. П. – С. 4, 46, 49, 80, 212, 278, 487, 491.

Київ : Кн. 1, ч. 2 : М–С / редкол. тому: П. Т. Тронько (відп. ред.) [та ін.]. – Київ, 2004. – С. 585–1213.

Драгоманов М. П. – С. 847, 855, 876, 877, 880, 884, 904, 1126, 1128, 1146.

Шифр зберігання НБУВ: С10067/1, ч. 1–2; ВНБІ: ТЗ(4УК) я2 3-43

231. Жадько В. Драгоманов Михайло // Жадько В. Український некрополь : іст.-наук. довід. / Віктор Жадько ; літ. ред. М. Шудря. – Київ, 2005. – С. 176 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Вс40513; ВНБІ: Я222(4УКР) Ж17

232. Жадько В. О. У пам'яті Києва: столичний некрополь письменників : іст. наук. довід. / В. О. Жадько. – Київ, 2005. – 463 с. : іл.

Драгоманов М. П. – С. 11, 46, 50, 113, 139, 221.

Шифр зберігання НБУВ: Вс41838; ВНБІ: Я222(4УКР) Ж17

233. Жадько В. У пам'яті Києва : наук. фотоіл. довід. / Віктор Жадько ; за ред. В. П. Андрущенко. – Київ : Фенікс, 2007. – 480 с.

Зі змісту: Драгоманов Михайло Петрович, історик. – С. 11, 47, 50, 105, 132, 221; вул. Жилинська, 59 [В цьому будинку жив та працював в 1860-ті роки Михайло Драгоманов]. – С. 50–51 : фот.

Шифр зберігання НБУВ: Вс44398; ВНБІ: Я222(4УКР) Ж17

234. Левицька В. В. Драгоманових родини. Гадяцький державний літературний музей / В. В. Левицька // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2008. – Т. 8. – С. 372.

Шифр зберігання НБУВ: С10197/8; ВНБІ: Я20(4УКР) Е64

235. Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область. Гадяцький район. – Полтава ТОВ «АСМІ», 2013. – 779 с.

Драгоманов М. П. – 47. 70. 71. 109. 110. 111. 121. 124. 129.. 130. 434.

Шифр зберігання НБУВ: Вс58820; ВНБІ: ТЗ(4Ук-ПОЛ)я2 3-43

236. Степаненко М. Літературно-мистецька Полтавщина : довідник / М. Степаненко. – Гадяч : Гадяч, 2013. – 500 с.

Зі змісту: Драгоманових родини літературний музей – С. 246–247 : іл.; Драгоманових родини пам'ятні знаки. – С. 432; Драгоманову Михайлові меморіальна дошка. – с. 432 : іл.; Драгоманову Михайлові пам'ятні знаки : 1.

м. Гадяч, урочище Зелений гай; 2. м. Гадяч, місце колишньої садиби Драгоманових. – С. 432–433 : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Ва55367; ВНБІ Ш5(4УК)я2 С79

237. Ханко В. М. Енциклопедія мистецтва Полтавщини : у 2 т. / НАН України, Ін-т історії Укр., Центр культурол. студій. – Полтава : ТОВ «АСМІ» : Вид. О. Ханко, 2014. – Т. 1. – 503 с.

Зі змісту: Драгоманова М. П. музей у Гадячі (1920–1937). – С. 288; Драгоманових родини державний літературний музей у Гадячі. – С. 288–289. – Бібліогр.: с. 288–289.

Шифр зберігання НБУВ: С11476/1; ВНБІ: Щ(4УК-ПОЛ)я2 Х19

238. Драгоманов Михаил Петрович [мемориал. доска] // Кончаковский А. Киевские скрижали памяти / Анатолий Кончаковский, Валерий Крюков. – Киев, 2019. – 267 с. : ил.

Зі змісту: Вулиця Володимирська, 60. [В цьому будинку навчався і працював з 1859 по 1876 рр. Михайло Драгоманов]. – С. 74.

Шифр зберігання НБУВ: Ва832252; ВНБІ: Щ11(4УКР)я2 К65

Бібліографічні посібники

239. Драгоманов Михайло Петрович // Українські письменники : біобібліогр. слов. : в 5 т. / редкол.: О. І. Білецький (голова) [та ін.]. – Київ : Держлітвидав, 1963. – Т. 2 : Дожовтневий період (XIX – поч. XX ст.) : А–М. – С. 300–327.

Шифр зберігання НБУВ: В308485/2; ВНБІ: Ш5(4Ук)я1 У45

240. Ротач П. П. Апостол правди і науки : до 150-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова / Петро Ротач. – Гадяч, 1991. – 28 с. : іл.

Шифр зберігання НБУВ: Онищенко О. С. Р203

241. 150 років з дня народження М. П. Драгоманова (1841–1895) // Календар знамен. і пам'ят. дат'91. – Київ, 1991. – III кв. – С. 59–62. – Бібліогр.: с. 61–62.

Шифр зберігання НБУВ: Ж60630

242. «Апостол правди і науки» : До 160-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова // Знаменні дати : Календар-2001. – Київ, 2001. – С. 188–190.

Шифр зберігання НБУВ: Ж70565

243. Михайло Драгоманов : автожиттєпис / уклали: І. С. Гриценко, В. А. Короткий, М. В. Томенко. – Київ : Либідь, 2009. – 441 с. : іл. – Бібліогр.: с. 400–441.

Шифр зберігання НБУВ: Табачник Д.В. Вс403

244. Візер С. О. Історія України XIII–XVI ст. у науковому доробку М. П. Драгоманова / С. О. Візер // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Історичні науки. – 2010. – Вип. 6. – С. 51–56.

Шифр зберігання НБУВ: Ж72786: С. 6

245. Козак С. «Українські вісті» в Європі й Америці (1945–2000) : бібліогр. покажч. змісту газети «Українські вісті» : [у 2 т.] / упоряд. Сергій Козак ; Фундація ім. Івана Багряного. – Київ : Літ. Україна ; Ярославів Вал, 2010. – (Архів діаспори).

Т. 1 : 1945–1967. – 591 с.

М. Драгоманов на сторінках покажчика. – С. 7, 26, 31, 72, 111, 142, 189, 193, 389, 497, 521, 531.

Т. 2 : 1968–2000. – 559 с.

М. Драгоманов на сторінках покажчика. – С. 64–65, 76, 91, 115, 261, 286, 292, 304, 339, 350, 353, 379, 407, 515.

Шифр зберігання НБУВ: В352406/1–2

246. Відомий-невідомий Михайло Драгоманов : наук. зб. до 170-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова / [упоряд.: В. Погребинник, С. Шевчук, Н. Осьмак ; редкол.: В. Андрущенко (голова) та ін.] ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 382 с. : портр. – Бібліогр.: с. 218–379.

Шифр зберігання НБУВ: Табачник Д.В. Со369

247. Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011) / упоряд.: М. О. Мороз, В. А. Короткий, І. І. Тіщенко, І. С. Гриценко, С. І. Білокінь ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Дрогобич : Коло, 2011. – 740 с. : портр. /

Шифр зберігання НБУВ: Вс51946; д Д72

248. Савченко С. С. Апостол правди і науки : до 170-річчя від дня народж. М. П. Драгоманова (1841–1895) / С. С. Савченко // Календар знамен. і пам'ят. дат, 2011. – № 3, III кв. – Київ, 2011. – С. 121–130. – Бібліогр.: с. 127–130.

Шифр зберігання НБУВ: Ж60630

249. Книги і долі. «Нікого час не перекреслив...» (2000–2015) : біобліогр. покажч. / М-во культури України, Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. Г. І. Єфімова ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса, 2018. – 318 с.

Драгоманов М. П. – 253, 366, 961, 976, 1011, 1064.

Шифр зберігання НБУВ: Со36577; ВНБІ: Ш5(4УКР)д.я1 К53

250. Книги і долі. «Шеренги заживо воскреслих – немов дорога без кінця» (2015–2020 рр.) : біобліогр. покажч. / М-во культури та інформ. політики України, Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд.: Г. І. Єфімова, Л. В. Арюпіна ; ред. І. С. Шелестович. – Одеса, 2021. – 216 с.

Драгоманов М. П. – 642, 918.

Шифр зберігання НБУВ: Со39407; ВНБІ: Ш5(4УКР)д. я1 К53